

турклуб Крокус

Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова

Звіт

**про гірський туристський спортивний
похід п'ятої категорії складності
по Аладаглару (центральный Тавр, Туреччина)
здійснений з 19 травня по 7 червня 2013 р.**

Маршрутна книжка № 04/13
Керівник групи: Клипач О. М.
Адреса керівника: Київ

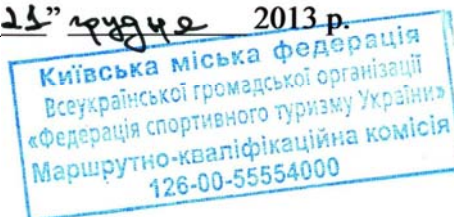
Маршрутно - кваліфікаційна комісія розглянула звіт і вважає, що похід може бути зарахований усім учасникам і керівнику п'ятою категорією складності.

штамп МКК

Голова Київської міської МКК

(Медінцев Є. С.)

“21” травня 2013 р.

Звіт використовувати в т/к Крокус

Київ 2013

Зміст

1.	Довідкові дані про подорож	3
2.	Організація туристського спортивного походу	5
2.1	Загальна ідея та підготовка до походу	5
2.2	Район подорожі	6
2.3	Транспорт	8
3.	Узагальнена інформація про проходження маршруту.	10
4.	Графік руху	12
5.	Висотний графік	17
6.	Технічний опис маршруту	18
6.1.	Перевал Сусуз (2Б, 3037 м)	18
6.2.	Перевал Сарсал (1Б, 3177 м)	28
6.3.	Перевал Кючюк Демирказик (1А, 3072 м)	35
6.4.	Перевал Акчай хибний (1Б, 3466 м).	39
6.5.	Перевал Демирказик Сх. (1Б, 3341 м)	49
6.6.	Вершина Демирказик (3А, 3756).	53
6.7.	Перевал Коджасарп (3А, 3458 м)	64
6.8.	Перевал Кизиляр (3А, 3526 м)	74
6.9.	Перевал Карані Зах. (1Б, 3433 м)	86
6.10.	Перевал Сулаган (3А, 3369 м)	94
6.11.	Перевал Крокус (2Б, 3213 м)	108
6.12.	Перевал Калди Сх. (1Б, 3319 м)	117
7.	Висновки та рекомендації	123
8.	Додатки	124
8.1.	Кошторис	124
8.2.	Групове та особисте спорядження	125
8.3.	Харчування на маршруті	131
8.4.	Медичне забезпечення.	136
9.	Перевальні записки	139
10.	Список літератури	141
11.	Мапи району подорожі	143

1. Довідкові дані про подорож

З 20 травня по 7 червня 2013 р. групою туристів туристичного клубу “Крокус” національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова в складі 6 чоловік було проведено гірський похід п’ятої категорії складності в районі Аладаглару (Ala Dağlar), центральної частини хребта Тавр, Таурус (Taurus Mountains), республіка Туреччина. Маршрут довжиною 165 км був пройдений групою за 20 днів.

Вид туризму	Категорія складності походу	Протяжність активної частини походу, км	Тривалість		Терміни проведення
			Загальна	Ходових днів	
гірський	п’ята	165	20	20	20 травня – 7 червня

Пройдений маршрут включав в себе наступні ділянки:

вдсп. Капузбаші – с. Баразама – ущ. Сусуз – *пер. Сусуз (2Б, 3037)* – ущ. Ак-су – ущ. Саримахмут – *пер. Сарсал (1Б, 3177)* – ущ. Еджемиш – *пер. Кючюк Демирказик (1А, 3072)* – ущ. Акчай – *пер. Акчай хибний (2А, 3466)* – дол. Джимбар – *пер. Демирказик Сх. (1Б, 3341)* + *в. Демирказик (3А, 3757)* – дол. Нарпуз – *пер. Коджасарп (3А, 3458)* – плато Едигель – *пер. Кизиляр (3А, 3526)* – оз. Карагель – ущ. Кьор – *пер. Карані Зах. (1Б, 3433)* – дол. Кокорот – *пер. Сулаган (3А, 3369)* – дол. Аккапіз – *пер. Крокус (2Б, 3213)* – дол. Сирма – *пер. Калди Сх. (1Б, 3319)* – ур. Бюлку-Боюн – *пер. Калди Півд. (н/к, 2410)* – ущ. Тахтали – каньйон 77 бродів – с. Буюк-Суфулу

		назва	катего- рія	висота (м) по		першопро ходження	
				класифіка тору	GPS		
1	перевал	Сусуз (Акот)	2Б		3037	так	скельний
2	перевал	Сарсал	1Б		3177	так	сніжно-скельний
3	перевал	Кючюк-Демирказик	1А	3100	3072		сніжний
4	перевал	Акчай хибний	2А	3360	3466		сніжно-скельний
5	перевал	Демирказик Сх.	1Б	3333	3341		сніжно-осипний
6	вершина	Демирказик	3А	3756	3757		скельний
7	перевал	Коджасарп (Koca Sarp)	3А		3458	так	скельно-сніжний
8	перевал	Кизиляр (Kizilyar)	3А		3526	так	сніжно-скельний
9	перевал	Карані Зах.	1Б		3433	так	сніжний
10	перевал	Сулаган (Sulağan)	3А		3369	так	сніжно-скельний
11	перевал	Крокус (Şeytan Rampası)	2Б		3213	так	скельний
12	перевал	Калди Сх.	1Б	3300	3319		сніжний

Заявлений маршрут:

вдсп. Капузбаші – с. Капузбаші – с. Баразама – ущ. Сісхдере (Сусуз) – *пер. Акот (Сусуз) (2А, 3100)* – ущ. Ак-су – ущ. Саримахмут – *пер. Сарсал (1Б, 3150)* – ущ. Еджемиш – *пер. Кючюк Демирказик (1А, 3100)* – ущ. Акчай – *пер. Акчай хибний (2А, 3360)* – дол. Джимбар – *пер. Демирказик Сх. (1Б, 3333)* + *в. Демирказик (3А, 3756)* – дол. Нарпуз – *пер. Ходжасарп (3А, 3430)* + *в. Ходжасарп (3620)* – плато Хастаходжанін – плато Едигель – *пер. Кизиляр (3А, 3500)* – оз. Карагель – *пер. Ортадаг (Карані Зах.) (2Б*, 3400)* – дол. Кокорот – *пер. Сулаган (2Б, 3140)* – дол. Аккапіз – *пер. Крокус (2Б, 3100)* – дол. Сирма – *пер. Калди Сх. (1Б, 3300)* – ур. Бюлку-Боюн – с. Каміслі

Зміни до заявленого маршруту:

Траверс *в. Ходжасарп (2Б*, 3620)*, було виключено з проходження у зв’язку з незначним відставанням на початку маршруту від запланованого графіку руху.

Кінцева ділянка маршруту від літовки Ейнігезелю до с. Каміслі була замінено на більш просту ділянку – спуск по ущелині Екіманьолю до с. Бююк-Суфулу.

А ділянку маршруту у верхів'ї ущелини Екіманьолю замінена на більш складну, та більш живописну – каньйон 77 бродів.

На маршрут групи випустила Київська міська МКК.

Шифр МКК 126-00-55543000.

Група пройшла маршрут в складі, наведеному в табл. 1.

Склад групи

табл. 1.

№ п/п	прізвище, ім'я, по батькові	домашня адреса	туристичний досвід	обов'язки в групі
1.	Клипач Олександр Миколайович	Харківське шосе 148	V (У) гірс Півн. Тянь-Шань (Інильчек) V (К) гірс Центр. Тянь-Шань (Ак-Шийрак) IV (К) гірс Центр. Тавр (Аладаглар)	керівник
2.	Кудренко Наталія Вікторівна	пр-т Відрадний 10	V (У) гірс Центр. Тянь-Шань (Інильчек) IV (У) гірс Центр. Тавр (Аладаглар)	завгосп
3.	Лузанчук Юлія Валентинівна	вул. Космічна 8в, гурт.	V (У) гірс Півн. Тянь-Шань (Інильчек) V (У) гірс Центр. Тянь-Шань (Ак-Шийрак) IV (У) гірс Центр. Тавр (Аладаглар)	фотограф
4.	Неділько Олександр Миколайович	вул. Бальзака 92а	V (У) гірс Центр. Тянь-Шань (Ак-Шийрак) IV (У) гірс Центр. Тавр (Аладаглар)	фінансист
5.	Новіченко Артем Олександрович	вул. Юрківська 37/3а	IV (У) гірс Центр. Кавказ	в.о. лікаря
6.	Приймачек Павло Володимирович	вул. ген. Родімцева, 11	VI (У) гірс Алтай VI (У) гірс Кавказ V (У) гірс Півн. Тянь-Шань (Інильчек)	ремонтник фотограф

2. Організація туристського спортивного походу

2.1. Загальна ідея та підготовка до походу

Основною задачею запланованого походу було пройти цікавий, технічний маршрут 5 к.с. в новому для нас районі. Пройти нові перевали 3А-2Б к.с., піднятися на найвищу точку району – вершину Демирказик (3757). Маршрут складався з трьох ділянок. Перша ділянка – підходи та акліматизація. Друга – основна, лінійна частина: тут були зосереджені найскладніші ділянки маршруту. Третя – вихід із району подорожі. Необхідний кілометраж набирался на першій та третій ділянці – виході з району подорожі (кінець маршруту, легкі рюкзаки).

Всі перевали 3А (першопроходження) були підстраховані більш простими запасними варіантами, що проходились в поході IV к.с. у 2011 р.

Перевал Коджасарп (3А) - запасний варіант: перевал Сематепе (2Б).

Перевал Кизиляр (3А) - запасний варіант: перевал Сиірма (2А*).

Перевал Сулаган (3А) - запасний варіант: перевал Кючюк Джебель Сх. (1Б).

Отже запланований маршрут походу складався з трьох частин:

- підходи та втягування в район подорожі, акліматизаційна частина: \approx 60 км, ущ. Тахтаджик, ущ. Сусуз, ущ. Акчай, ущ. Саримахмут, ущ. Еджемиш, ущ. Джимбар – 2 100 – 3 000 м. Всього 4 перевали (1 – 1А, 1 – 1Б, 1 – 2А, 1 – 2Б)
- технічна-високогірна \approx 40 км, в. Демирказик (3А), пер. Коджасарп (3А), пер. Кизиляр (3А), пер. Сулаган (3А), пер. Крокус (2Б) – проходила в основному на висотах від 3 000 до 3 700 м, нижня точка – 2 500 м. Всього 7 перевалів (4 – 3А, 1 – 2Б, 2 – 1Б)
- вихід із району подорожі – (\approx 60 км, – ур. Бюлку-Боюн - каньйон 77 бродів – ущ. Екіманьолю). Всього 1 перевал (1 – 1Б)

Підготовка групи до походу розпочалась безпосередньо з вересня 2012 року. Вона включала:

- регулярні тренування з загальної фізичної підготовки – 2 тренування на тиждень,
- технічну підготовку (робота з ШТО на скельному рельєфі - кар'єр Щебзаводи, скельна підготовка – кар'єр Високий камінь, м. Коростишів; опорний та безопорний підйом-спуск з рюкзаком ч. до 30 кг, ж до 25 кг – урвище с. Малі Безрадиці; робота на сніговому рельєфі – високий берег Київського моря, с. Н. Петрівці),
- робота на скельному рельєфі – проходження альпмаршрутів 4А-4Б, г. Сокіл (Крим).

Так як на першопроходження були заплановані скельні перевали з визначальною складністю на підйом – пер. Коджасарп (3А), пер. Кизиляр (3А), пер. Сулаган (3А) особлива увага була зосереджена на скельній підготовці.

Кістяк групи склали – учасники походу V к.с. (Центральний Тянь-Шань, Інильчек, липень 2012 р.). На маршруті використовувались векторні мапи для GPS Garmin (стор. 112, Мапи). Детальна розробка треку маршруту для GPS, тактичних схем проходження перевалів, визначення місць ночівлі, проводилась по тривимірній мапі Google Earth та з використанням ресурсу Big maps – супутник, програми SAS Планета. Була приділена велика увага підбору особистого, групового спорядження та продуктів харчування з точки зору мінімізації ваги, так як маршрут проходив без “забросок”.

2.2. Район подорожі

Гори Торос (Тавр) – західна частина величезного гірського ланцюга, що простягся через всю Азію – Гімалайського гірського поясу. Турецька ділянка Гімалайських гір проходить по південному кордону Анатолії і складається з чотирьох окремих хребтів: західного, центрального, південного і південно-східного. Найвищі піки підносяться в центральній і південно-східній частині Таврських гір. Тут розташовані скелясті гірські ланцюги, неймовірно мальовничі, але складні для сходження.

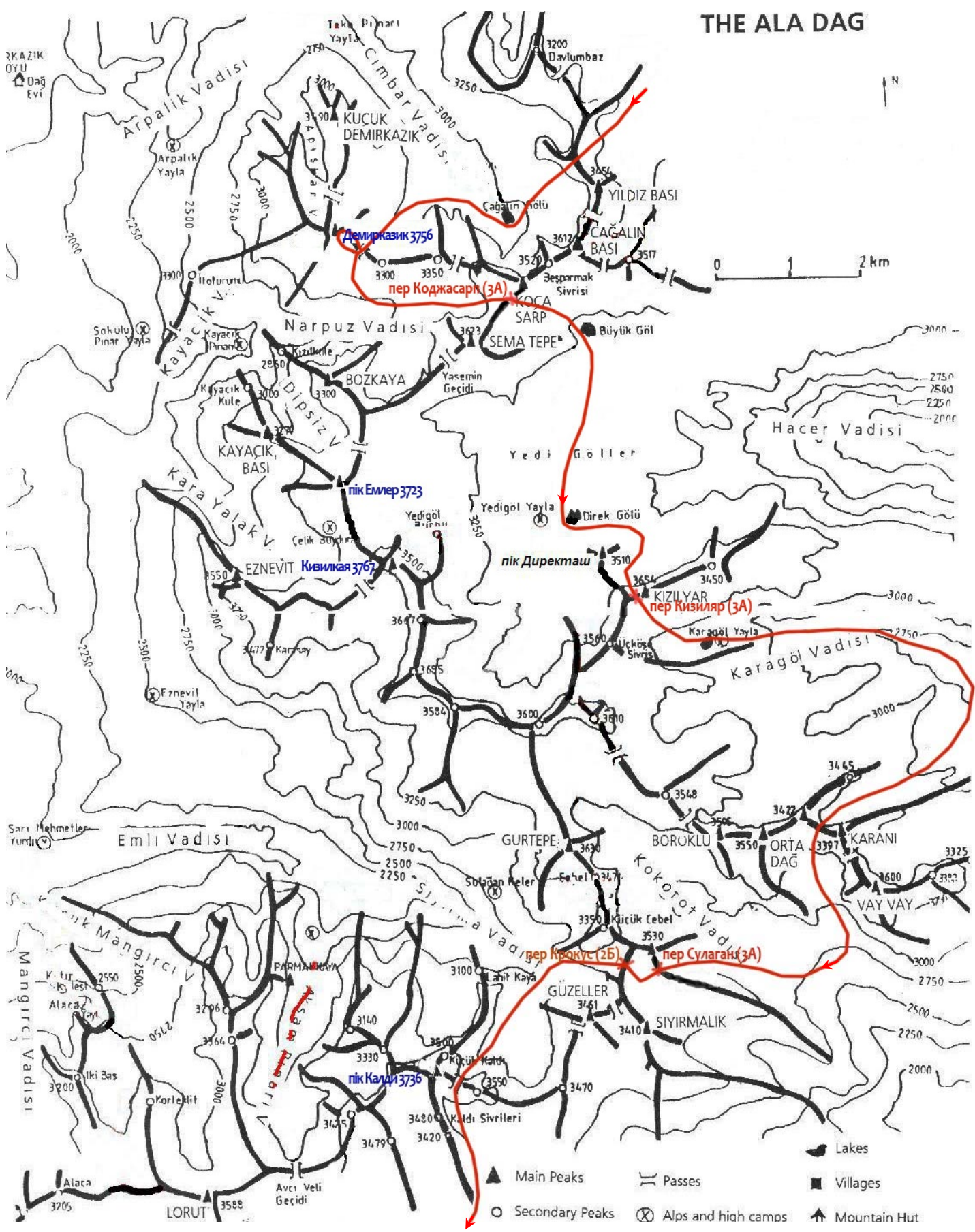
Будучи частиною центрального хребта Таврських гір, Аладаглар (тур. Ala dağlar, що в перекладі означає "строкаті гори") протягнувся з південного заходу на північний схід, приблизно на 50 км. Чотири з його вершин перевищують 3700 і багато вершин – 3500 м. До числа найвищих вершин Аладаглару відносяться Кизилкая (3767) (фото 68), Демирказик (3756) (фото 54, фото 56), Калди (3736) (фото 147), Емлер (3723) (фото 68), див. Мал. 2.

Гори Аладаглар проходять через провінції Нігде, Кайсері і Адана, в 40 км на схід від міста Нігде та 100 км на південь від міста Кайсері, підносячись між озером Ечеміш і річкою Заманті.

Аладаглар за звичаєм поділяють на три майже рівних за довжиною 14-15 кілометрових ділянки: північний Аладаглар – хребет північніше вершини Сарсал (3466), центральний Аладаглар (Мал. 2) – від вершини Сарсал до піку Гюзеллер (3461, Guzeller) (фото 151, фото 152) у вибоїнах долини Емлі (Мур), південний Аладаглар - все, що західніше гори Гюзеллер, тобто, від піку Гюзеллер до вершини Хишір (3242).

Мал. 1. Туреччина. Таврійські гори (Торос)

Мал. 2. Центральний Аладаглар, пройдений маршрут.

В центрі масиву Аладаглар, на висоті вище за 3000 м, оточене високими скельними піками розкинулось унікальне високогірне плато – Yedigöller (букв. "Сім озер", тур.). Кристально чисті озера, є особливою принадою Yedigöller. Їх набагато більше, ніж випливає з назви, хоча деякі з них висихають до кінця літа. З півдня Yedigöller обмежений вертикальними стінами піку Кизляр, які утворюють довгу, безперервну скельну стіну (фото 83).

На південь і південний схід Аладаглару простяглися низькі хребти, повністю вкриті хвойними лісами. Грунтовий покрив в цих місцях абсолютно інший, у зв'язку, з чим зустрічається велика кількість струмків. Південніше вершини Хишір, розташувалося значне скелясте підняття, в травні ще засніжений масив, у висоту 3095 м. - Каранфіль. Південніше цього масиву природа створила густі кедрові ліси, а гори ледь досягають висоти в 2000 м. Зі сходу стіни Каранфіля переходять в дуже красивий каньйон, що отримав назву "77 бродів".

2.3. Транспорт

Добратись з України в Туреччину рейсовим літаком можна трьох авіакмпаній: з Києва, літак до Стамбула, виліт з аеропорту Бориспіль - перевізник МАУ (<http://www.flyuia.com/rus/Information-and-services/destinations/timetable.html>),.

Київ (Бориспіль) - Стамбул			
рейс	час вильоту	час прибуття	дні польотів
PS711	06:40	08:40	щоденно
PS9558	10:55	13:00	крім вівторка
PS715	19:35	21:30	щоденно
PS9560	21:20	23:25	щоденно
PS712	09:35	11:30	щоденно
PS9557	07:55	09:55	крім вівторка
PS716	05:55	07:55	щоденно
PS9559	18:20	20:20	щоденно

З Києва перевізник Wizz Air (лоукост компанія, <http://wizzair.com/?language=UA>).

Київ (Жуляни) - Анталія			
рейс	час вильоту	час прибуття	дні польотів
PS711	05:50		щоденно

Зі Львова - перевізник Pegasus (лоукост компанія, www.flypgs.com/ru/about-pegasus/why-pegasus.aspx) - літак до Адани.

Львів – Стамбул - Адана			
рейс	час вильоту	час прибуття	дні польотів
PC635	16:50	18:55	ср, пт
PC635	03:30	05:35	нд

З Харкова - перевізник Pegasus (лоукост компанія, www.flypgs.com/ru/about-pegasus/why-pegasus.aspx) - літак до Адани.

Харків – Стамбул - Адана			
рейс	час вильоту	час прибуття	дні польотів
PS711	03:05	7:25	щоденно

Ми скористались послугами турецького перевізника — компанії Pegasus. Це давало змогу дістатись літаком найближче до початкової точки маршруту скоротивши до мінімуму час на під'їзди наземним транспортом. В Адану літак прибуває о 7:25 ранку, тому ми мали в своєму розпорядженні цілий день щоб добратись до початкової точки маршруту - селища Капузбаші. До того на час покупки білетів вартість їх у Pegasus була найнижча – 1777 грн (Харків – Адана – Харків).

Авіаквитки варто купувати заздалегідь - в грудні або хоча б до 10 січня це буде набагато дешевше (вартість квитка до Адани туди-назад в грудні — 1280 грн, в кінці січня — 2050 грн). З собою дозволяється провозити безкоштовно багаж до 20 кг. Ручна поклажа до 8 кг.

До смт. Аладаг з Адани можна добиратись рейсовим автобусом. Від аеропорту (36°59'8.32", 35°17'50.09") до автовокзалу (36°59'26.93", 35°20'36.05") близько п'яти кілометрів. При необхідності тут можна домовитись і за мікроавтобус до водоспадів Капузбаші. З смт. Аладаг до водоспадів Капузбаші веде закинута ґрунтова дорога (в ідеальному стані) якою майже ніхто не користується.

дата	номер рейсу				км			тривалість польоту (поїздки)	час очікування
17.05.13 п'ятниця	трансфер	Київ	Харків	авто	500	20:00	02:20	6:20	
18.05.13	PC751	Харків	Стамбул	авіа	1300	03:05	5:10	2:05	
	PC124	Стамбул	Адана аеропорт Шакірпаша	авіа	700	6:05	7:35	1:20	0:55
	рейсовий	Адана	Аладаг	авто	90	14:30	16:40	2:10	
	трансфер	Аладаг	вдсп. Капузбаші	авто	25	16:50	19:30	2:40	
08.07.13 субота	рейсовий	Бююк-Суфулу	Адана	авто	90	7:15	9:10	1:55	
	PC129	Адана	Стамбул	авіа		17:55	18:50	1:25	
	PC750	Стамбул	Харків	авіа	1300	23:55	02:05	2:10	4:50
09.07.13 неділя	трансфер	Харків	Київ	авто	700	03:00	11:00	8:00	

3. Узагальнена інформація про проходження маршруту

Дата	день шляху	ділянка шляху (від -до)	км	час підйому		час		час зупинки на ночівлю	висота ночівлі (м)	час в дорозі (ГГ:ХВ)	ЧХЧ (ГГ:ХВ)	погода
				Км без коєф	групи чергових	сніданку	виходу на маршрут					
18.05	1	с. Капузбаші – ущ. Тахтаджик, м.н. (37°47'22.42", 35°19'41.31")	1				20:30	20:45	1023	0:15	0:15	
19.05	2	м/н – м.н. за с. Баразама (37°50'14.08", 35°21'31.56")	8	8:00	8:00	9:00	11:19	13:35	1116	2:16	1:35	
20.05	3	м.н. – каньйон Сусуз – ур. Акот – м.н. (37°52'8.96", 35°19'7.15")	8,5	6:00	6:00	7:00	7:49	19:14	2539	11:25	7:28	
21.05	4	ур. Акот – пер. Сусуз (2Б, 3037) – м.н. (37°52'53.87", 35°17'9.72")	4,5	6:00	6:00	6:50	8:00	21:06	2626	13:06	11:32 (9:00)	
22.05	5	м.н. – ущ. Ак-су – м/н (37°54'59.10", 35°15'43.47")	17	6:00	6:00	6:50	8:08	18:07	2840	9:59	6:16	
23.05	6	м.н. – ущ. Саримахмут – пер. Сарсал (1Б, 3177) – м/н (37°53'8.34", 35°11'51.33")	10,5	5:30	5:30	6:30	7:26	18:30	2886	11:04	7:28 (2:15)	
24.05	7	м.н. – ущ. Еджемиш – пер. Кючюк Демирказик (1А, 3300) – ущ. Акчай, м.н. (37°51'11.34", 35°11'56.74")	7,5	5:35	5:35	6:30	7:20	12:07	2977	4:47	3:55	
25.05	8	ущ. Акчай – пер. Акчай хибний (2А, 3466) – ущ. Джимбар, м.н. (37°50'21.52", 35°10'26.22")	5,5	5:00	5:00	6:10	7:00	17:06	2883	10:06	6:31 (2:35)	
26.05	9	ущ. Джимбар – пер. Демирказик Сх. (1Б, 3341), м.н. (37°50'3.59", 35°9'13.88")	3,5	6:00	6:00	7:20	8:00	11:07 17:15	3341	9:15	3:17 +4:16	
27.05	10	пер. Демирказик Сх. – в. Демирказик (3А, 3756) – ущ. Нарпуз, м.н. (37°49'47.85", 35°10'8.37")	4	6:34	6:34	7:00	8:10	17:34	3137	9:24	7:11 (5:31)	
28.05	11	“обробка” пер. Коджасарп, м.н. (37°49'47.85", 35°10'8.37")	1,5	6:00	6:00	7:00	8:00	19:00	3137	11:00	9:00	
29.05	12	ущ. Нарпуз – пер. Коджасарп (3А, 3458) – плато Едигель, м.н. (37°48'42.81", 35°11'13.75")	4	5:45	5:45	6:55	7:50	17:30	3070	9:40	8:43 (8:00)	
30.05	13	м.н. – плато Едигель, м.н. (37°47'42.06", 35°11'46.28"), обробка пер. Кизиляр	4,5	6:00	6:00	6:55	8:00	20:00	3153	12:00	2:09 +7:00	
31.05	14	плато Едигель – пер. Кизиляр (3А, 3526) – оз. Карагель, м.н. (37°47'10.98", 35°12'25.60")	2	6:00	6:00	7:00	8:00	17:40	3093	9:40	8:40	
01.06	15	оз. Карагель – ущ. Карагель – ущ. Кьор, м.н. (37°46'12.57", 35°13'47.46")	8,5	6:00	6:00	7:00	8:00	17:00	3120	9:00	4:40 +1:30	
02.06	16	ущ. Кьор – пер. Карані Зах.(1Б, 3433) – ущ. Кокорот, м.н. (35°12'22.07", 35°12'22.07")	7	6:00	6:00	7:00	7:30	16:00	3006	8:30	6:37 (4:16)	
03.06	17	ущ. Кокорот – пер. Сулаган (3А, 3369) – ущ. Аккапіз, м.н. (37°44'40.89", 35°11'52.63")	2,5	6:00	6:00	6:40	7:40	18:05	3094	10:25	9:48 (9:10)	

Дата	день шляху	ділянка шляху (від -до)	км	час підйому		час		час зупинки на ночівлю	висота ночівлі (м)	час в дорозі (ГГ:ХВ)	ЧХЧ (ГГ:ХВ)	погода
				чергових	групи	сніданку	виходу на маршрут					
04.06	18	ущ. Аккапіз – пер. Крокус (2Б, 3213) – ущ. Сирма, м.н. (37°44'19.25", 35°10'15.54")	4	6:10	6:18	7:20	8:18	16:50	2940 ❄️❄️	8:32	7:02 (5:42)	☀️
05.06	19	ущ. Сирма – пер. Калди Сх. (1Б, 3319) – ур. Бюлку-Боюн – пер. Калди Пд. (н/к, 2410) – м.н. (37°38'31.68", 35°10'9.07")	20	6:00	6:00	7:00	8:00	19:35	1466	11:35	8:21 (0:53)	☀️
06.06	20	м/н – каньйон 77 бродів – ущ. Екіманьолю, м.н. (37°35'53.77", 35°7'28.69")	28	5:30	5:30	6:10	7:20	20:30	1078	13:10	9:48	☀️
07.08	21	ущ. Екіманьолю – с. Буюк- Суфулу	14	6:00	6:00	7:00	8:00	12:00		4:00	3:00	☀️

❄️❄️ - ночівля на снігу

Всього днів	20
Пройдено відстань	165 км
Середня швидкість руху	1.12 км/год
Час в дорозі (без урахування часу на “обробку перевалу”)	189 год 09 хв
Чистий ходовий час (ЧХЧ)	146 год 02 хв
Час затрачений на технічну роботу (включено до ЧХЧ) З нього - “обробка” перевалу”	77 год 48 хв
	21 год 46 хв
	56 год 02 хв
Сумарний перепад висот	19 700 м
набрано	9 850 м
скинуто	9 850 м
Середня висота ночівлі	2 990 м
Всього ночівель	20
ночівель на снігу	3
топили сніг для приготування їжі	6
Навішено перил на підйом	35 (по 50 м) = 1 750 м
Навішено перил на спуск	27 (по 50 м) = 1 350 м
Всього	62 (по 50 м) = 3 100 м
Пройдено перевалів:	
	3А - 3
	2Б - 2
	2А - 1
	1Б - 4
	1А - 1
Пройдено вершин:	
	3А - 1

4. Графік руху

день шляху	дата	№ ділянки денного переходу	ділянка шляху (від - до)	протяжність (км)	чистий ходовий час (год:хв)	характер шляху, природні перешкоди (небезпечні ділянки)	метео умови	показники GPS		примітка
								набрано (м)	скинуто (м)	
1	18.05	1	точка – м.н. (37°47'22.42", 35°19'41.31")	1	0:15	дорога				
								+23		
2	19.05	1	м.н - с. Баразама	4	0:45	дорога				
		2	с. Баразама - м.н. (42° 7'9.47", 79°28'1.28")	4	0:50	стежка				
								+105	-12	
3	20.05	1	м.н. – початок каньйону Сусуз	0,5	0:17	стежка				
		2	початок каньйону Сусуз – сніжник	3	2:00	осип				
		3	сніжник - кінець каньйону Сусуз	1	1:11	осип				
		4	кінець каньйону Сусуз – джерело (37°51'13.24", 35°19'38.49")	1,5	1:20	стежка				
		5	джерело – м.н. (37°52'8.96", 35°19'7.15")	2,5	2:40	стежка, осип				
								+1513	-90	
4	21.05	1	м. н. – сідловина пер. Сусуз (2Б, 3070) (37°52'31.92", 35°17'30.00")	4	2:32	сніжник, осип				
		2	сідловина пер. Акот – м. н. (37°52'53.87", 35°17'9.72")	0,5	9:00	скелі, сніжник, осип				6 мотузок
								+498	-421	
5	22.05	1	м. н. – р. Аксу	7,5	2:50	стежка, осип				
		2	р. Аксу – нижня пасіка (37°54'27.46", 35°17'21.53")	4,5	1:10	стежка				
		3	нижня пасіка – верхня пасіка, джерело (37°54'53.55", 35°17'24.86")	1	0:40	стежка				
		4	верхня пасіка – перевал (н/к, 2428) (37°55'30.37", 35°17'17.69")	2	0:46	ґрунтова дорога				
		5	перевал – м.н. (37°55'11.15", 35°16'8.72")	2	0:50	осип, сніжник, трава				
								+941	-727	
6	23.05	1	м.н. – пер. (н/к, 2935) (37°54'47.03", 35°15'24.86")	1	0:40	сніжник				
		2	пер. (н/к, 2935) – початок ущ. Саримахмут	3	1:10	сніжник, осип				
		3	початок ущ. Саримахмут – перше озеро (37°53'0.49", 35°13'57.86")	2	1:10	трава, осип, сніжник				
		4	перше озеро – друге озеро (37°52'51.29", 35°13'36.73")	1	0:30	сніжник				

день шляху	дата	№ ділянки денного переходу	ділянка шляху (від - до)	протяжність (км)	чистий ходовий час (год:хв)	характер шляху, природні перешкоди (небезпечні ділянки)	метео умови	показники GPS		примітка
								набрано (м)	скинуто (м)	
		5	друге озеро – сідловина пер. Сарсал (1Б, 3177) (37°52'50.43", 35°12'19.81")	2,5	1:30	сніжник, осип				
		6	пер. Сарсал – озеро (37°53'8.03", 35°11'56.66")	1	2:15	скелі, сніжник, осип				2 мотузки
		7	озеро – м.н. (37°53'8.34", 35°11'51.33")	0,2	0:13	осип				
								+710	-664	
7	24.05	1	м.н. - ущ. Еджемиш, точка (37°53'6.27", 35°11'1.01")	2	0:45	осип, ґрунтова дорога				
		2	ущ. Еджемиш – дол. Маден, точка (37°52'38.58", 35°11'8.43")	1	0:35	ґрунтова дорога, сніжник				
		3	дол. Маден – сідловина пер. Кючюк Демирказик (1А, 3300)	2	1:30	сніжник				
		4	пер. Кючюк Демирказик – ущ. Акчай, м.н. (37°51'11.34", 35°11'56.74")	2,5	1:05	сніжник, осип				
								+592	-494	
8	25.05	1	м.н. ущ. Акчай – перевальний цирк, точка (37°50'21.94", 35°11'36.38")	2	1:00	сніжник, осип				
		2	перевальний цирк – сідловина пер. Акчай хибний (2А, 3466) (37°50'32.47", 35°11'24.67")	1	1:56	сніжник, скелі				
		3	пер. Акчай хибний – озеро Чагалін, м.н. (37°50'21.52", 35°10'26.22")	2,5	3:35	скелі, сніжник				3 мотузки
								+472	-566	
9	26.05	1	озеро Чагалін – дол. Джимбар, точка (37°50'35.49", 35° 9'42.53")	1,7	0:31	сніжник				
		2	дол. Джимбар – сідловина пер. Демирказик Сх. (1Б, 3341) (37°50'3.59", 35° 9'13.88")	1,8	2:46	сніжник				
		3	сідловина – східний гребінь в. Демирказик, точка (37°50'14.17", 35°09'04.41") перша спроба	0,5	1:40	скелі, сніжник, осип				4 мотузки
		4	східний гребінь – сідловина пер. Демирказик Сх.	0,5	2:36	скелі, сніжник, осип				4 мотузки
								+739	-281	
10	27.05	1	сідловина – в. Демирказик (3А, 3756) (37°50'19.82", 35° 8'53.42")	1	3:05	скелі, сніжник, осип				
		2	в. Демирказик - сідловина	1	2:16	скелі, сніжник, осип				7 мотузок
		3	сідловина – ущ. Нарпуз, точка (37°49'44.77", 35° 9'21.73")	0,7	0:50	сніжник, осип				7 мотузок
		4	ущ. Нарпуз – м.н. (37°49'47.85", 35°10'8.37")	1,8	1:00	сніжник				
								+522	-726	

день шляху	дата	№ ділянки денного переходу	ділянка шляху (від - до)	протяжність (км)	чистий ходовий час (год:хв)	характер шляху, природні перешкоди (небезпечні ділянки)	метео умови	показники GPS		примітка
								набрано (м)	скинуто (м)	
11	28.05	1	м.н. – кінець лівого кулуару (фото 70)	0,3	3:10	сніжник, скелі				3 мотузки
		2	кінець лівого кулуару (фото 70) – м.н.	0,3	0:40	сніжник, скелі				3 мотузки
		3	м.н. – перевальний зліт пер. Коджасарп (3А) (“обробка” перевалу)	0,5	4:20	сніжник, скелі				4 мотузки
		4	перевальний зліт – м.н. (“обробка” перевалу)	0,5	0:50	сніжник, скелі				4 мотузки
							+148	-148		
12	29.05	1	м.н. – сідловина пер. Коджасарп (3А, 3458) (37°49'41.40", 35°10'25.15")	0,8	6:50	сніжник, скелі				9 мотузок
		2	пер. Коджасарп – озеро під пер. Чагалін-Бешпармак (37°49'31.67", 35°11'28.81")	1,5	1:10	сніжник				
		3	озеро – плато Едигель, м.н. (37°49'11.85", 35°11'22.06")	2	0:43	сніжник				
							+361	-428		
13	30.05	1	м.н. – плато Едигель, озеро нижче піку Діректаш (37°48'2.32", 35°11'44.27")	3	0:55	сніжник				
		2	озеро – м.н. (37°47'42.06", 35°11'46.28")	1,5	1:14	сніжник				
		3	м.н. – перевальний зліт пер. Кизиляр (3А), точка (37°47'32.48", 35°11'48.68") – м.н. (“обробка” перевалу)	1	7:00	сніжник, скелі				4 мотузки
							+276	-193		
14	31.05	1	м.н. – сідловина пер. Кизиляр (3А, 3526) (37°47'29.92", 35°11'53.91")	0,7	7:50	сніжник, скелі				9 мотузок
		2	пер. Кизиляр (3А) – озеро Карагель, м.н. (37°47'10.98", 35°12'25.60")	1,5	0:50	сніжник, осип				сильний вітер,ночівля
							+342	-392		
15	01.06	1	озеро Карагель – початок ущ. Кьор (Kör), точка (37°46'47.25", 35°15'16.05")	5	1:40	сніжник, осип				
		2	початок ущ. Кьор – середня частина ущ. Кьор, точка (37°46'29.00", 35°14'27.76")	2	1:50	сніжник, осип				
		3	середня частина ущ. Кьор - м.н. (37°46'16.17", 35°13'56.78")	1,5	1:10	сніжник, осип				
		4	м.н. – сідловина пер. К1 (1А* на підйом, 3415) (37°45'40.05", 35°13'20.88") – м.н., (“обробка” перевалу)	2,4	1:30	сніжник				сильний вітер,ночівля
							+637	-610		

день шляху	дата	№ ділянки денного переходу	ділянка шляху (від - до)	протяжність (км)	чистий ходовий час (год:хв)	характер шляху, природні перешкоди (небезпечні ділянки)	метео умови	показники GPS		примітка
								набрано (м)	скинуто (м)	
16	02.06	1	м.н. – сідловина пер. Карані Зах. (1Б, 3433) (37°46'0.54", 35°13'19.77")	1,5	3:40	сніжник				1,5 мотузки
		2	пер. Карані Зах. (1Б) – кар під перевальним зльотом (37°45'40.05", 35°13'20.88")	1	0:36	сніжник				
		3	кар – ущ. Кокорот, (37°45'9.57", 35°13'11.88")	2	1:00	сніжник, осип				
		4	ущ. Кокорот – м.н., (37°44'59.72", 35°12'22.07")	2,5	1:21	сніжник, осип				
								+613	-727	
17	03.06	1	м.н. – сідловина пер. Сулаган (3А, 3369) (37°44'48.56", 35°12'11.12")	1	7:10	сніжник, скелі				8 мотузок
		2	сідловина пер. Сулаган (3А) – ущ. Аккапіз, точка (37°44'33.39", 35°12'11.08")	1	2:00	сніжник, скелі				4 мотузки
		3	ущ. Аккапіз – перевальний цирк, м.н. (37°44'40.89", 35°11'52.63")	1,5	0:38	сніжник				ночівля, дуже сильний вітер
								+452	-364	
18	04.06	1	перевальний цирк – сідловина пер. Крокус (2Б, 3213) (37°44'44.32", 35°11'35.73")	0,8	2:12	сніжник, скелі				1 мотузка
		2	пер. Крокус (2Б) – перевальний цирк пер. Кючюк Джебель Сх., точка (37°44'46.38", 35°11'23.06")	0,5	3:30	скелі				5 мотузок
		3	перевальний цирк – ущ. Сиірма, поворот до пер. Стамбул, точка (37°44'40.49", 35°10'44.58")	1,7	0:40	сніжник				
		4	ущ. Сиірма – кінцева морена, м.н. (37°44'19.25", 35°10'15.54")	1	0:40	сніжник				
								+283	-437	
19	05.06	1	кінцева морена – сідловина пер. Калди Сх. (1Б, 3319) (37°44'2.65", 35°13'19.77")	1	1:30	сніжник				
		2	пер. Калди Сх. – ущ. Бюлкю-Бююн, точка (37°43'10.20", 35°9'55.76")	3	1:53	сніжник, осип				1 мотузка
		3	ущ. Бюлкю-Бююн – струмок, початок підйому на пер. Калди Півд. (37°42'31.05", 35°9'48.40")	2,5	1:20	осип, трава				
		4	струмок – сідловина пер. Калди Півд. (н/к, 2420)	1,5	0:30	грунтова дорога				
		5	сідловина – кош, точка (37°41'18.90", 35°08'38.14")	3	1:10	грунтова дорога, стежка				
		6	кош – ущ. Тахталі, м.н., точка (37°38'31.68", 35°10'9.07")	9	1:58	грунтова дорога				
								+474	-1948	

день шляху	дата	№ ділянки денного переходу	ділянка шляху (від - до)	протяжність (км)	чистий ходовий час (год:хв)	характер шляху, природні перешкоди (небезпечні ділянки)	метео умови	показники GPS		примітка
								набрано (м)	скинуто (м)	
20	06.06	1	ущ. Тахтали – сідловина пер. (н/к, 1880) (37°37'39.08", 35°08'35.04")	7,5	2:00	ґрунтова дорога				
		2	сідловина – струмок, точка (37°38'20.21", 35°07'31.12")	3	1:00	ґрунтова дорога				
		3	струмок – перевал н/к, точка (37°37'36.43", 35°06'33.19")	2,5	0:40	ґрунтова дорога				
		4	перевал – початок каньйону 77-бродів (37°38'5.27", 35° 5'17.53")	5	2:08	ґрунтова дорога, стежка				
		5	початок каньйону 77-бродів – м.н., (37°35'53.77", 35° 7'28.69")	10	4:00	середній та крупний осип				вночі сильний дощ
								+597	-985	
21	07.06	1	м.н. – точка (37°33'8.70", 35° 9'17.85")	8	1:45	ґрунтова дорога				
		2	точка – с. Буюк-Суфулу, автостанція	6	1:15	дорога			-110	

всього 173 км (до заліку 165 км)

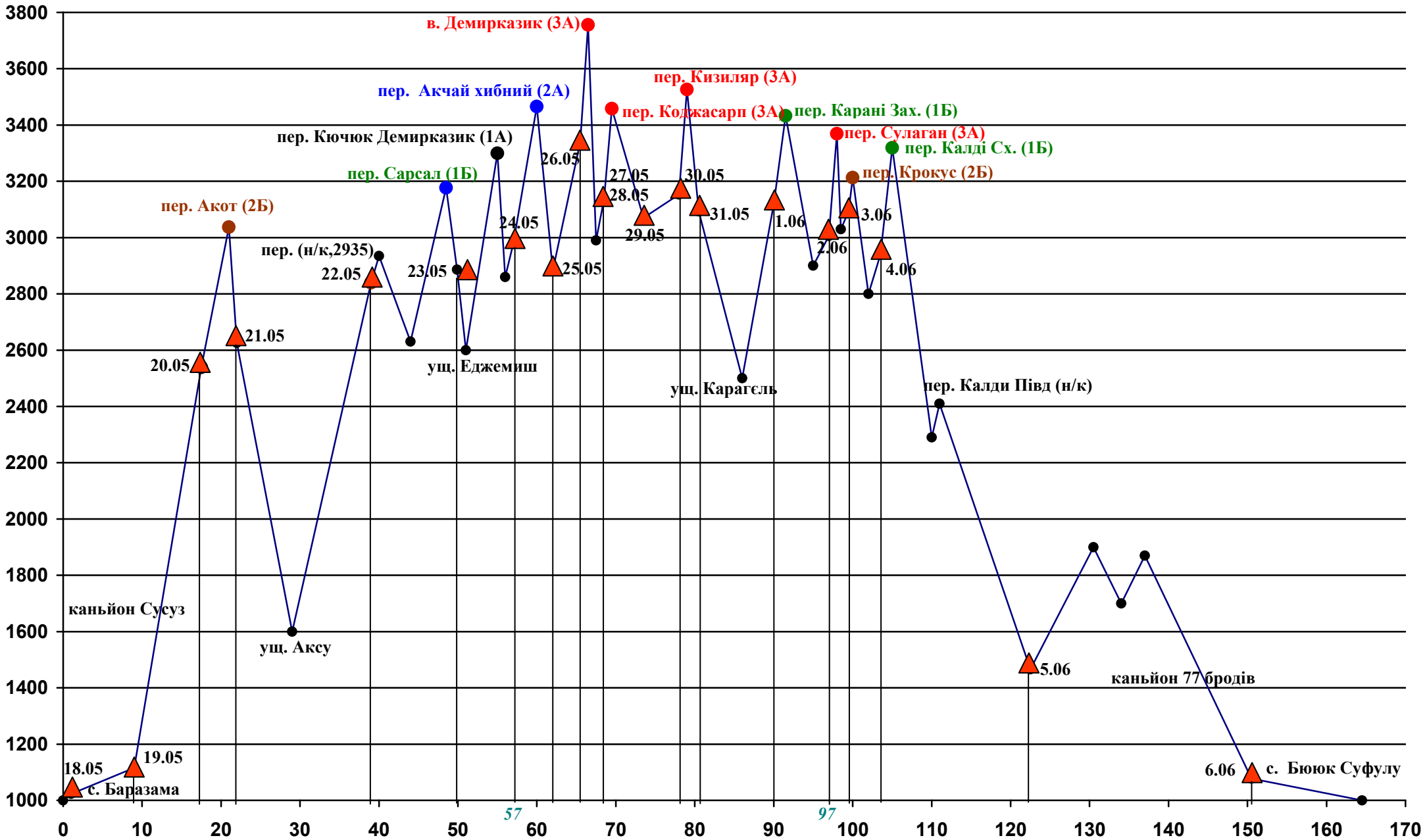
10 298

-10 323

перепад висот по GPS

20 621

5. Висотний графік

Сумарний перепад висот: 19 700 м, - (8 950 м набрано, 8 950 м скинуто); Середня висота ночівлі: 2 990 м.

6.1. перевал Сусуз (2Б, 3037 м)

*Перевал **Акот** розташований в західному відрозі основного хребта. Веде із верхів'я ущелини Сусуз (суха, безводна, Susuz тур.) в ущелину півд. Аксу. З боку ущелини Сусуз – сніжно-осипний, з боку ущелини півд. Аксу – скельний. Пройдений із ущелини Сусуз в ущелину півд. Аксу.*

*При проходженні перевалу із ущелини півд. Аксу в ущелину Сусуз – **2Б***.*

ЧХЧ підйому на перевал від гирла річки Сусуз – 7-9 год.

ЧХЧ спуску з перевалу в перевальний цирк – 9 год.

Координати перевальної сідловини: 37°52'31.92", 35°17'30.00".

Першопроходження 21.05.2013 р.

Перевал Акот (2Б) знаходиться в верхів'ї ущелини Сусуз. Нижня частина ущелини – це глибокий, вузький (місцями шириною до 5 м), з стрімкими прямовисними скельними стінами каньйон. Зустрічається багато печер, листяні дерева утворюють сонцезахисну парасольку – навіть у найспекотніші дні на дні каньйону прохолодно, але води, на жаль, немає. Єдине джерело з водою вище каньйону, в зоні альпійських лук (37°51'13.24", 35°19'38.49"; 2126 м).

Розпочинати підйом на перевал Акот (2Б) зручно від місця нашої другої ночівлі (37°50'14.08", 35°21'31.56", 1116 м), що на мальовничому трав'янистому майданчику (фото 1) правого берега річка Тахтаджик, кілометром вище гирла річки Сусуз. Широкою ущелиною Тахтаджик, схили та долина якої вкриті зеленню, протікає чиста та достатньо тепла, як для гірської місцевості в цей час, ріка.

До місця другої ночівлі ми підійшли 19 травня опівдні, тому другу половину дня витратили на активну акліматизацію та розвідку ущелини Сусуз. Шлях підйому група проклала по лівому (по ходу руху) гребеню ущелини Сусуз, оскільки скельна стіна на вході в ущелину (далі виявилось, що за ним вхід до каньйону) здавалася непрохідною. Долаючи крутий підйом гребеня, на якому залізани скелі (лазіння часто сягало рівня 4а) чергувались з крупним осипом, ми підіймалися все вище над каньйоном та розуміли, що підйом з рюкзаками тут затягнеться надовго, можливо, навіть доведеться використовувати мотузку. Нарешті, коли група піднялась на більш-менш рівну ділянку гребеня, перед нами відкрився мальовничий пейзаж – каньйон, що потопає у зелені, обрамлений скельним гребенем, часто втиканий жандармами. Потрібно було визначитись із шляхом підйому до перевалу Акот. Отже, варіант підйому по гребеню було відкинуто через його складність, згадали про нібито стежки, що прямували в бік скельної стіни, як нам здавалося, непрохідної. Спустившись, ми попрямували туди і виявилось саме так, як ми думали – за стіною відкривався вхід до каньйону. Каньйон був безводним, струмок позначений на мапі вже давно пересох, а дном каньйону вела звірина стежка. Задоволена досягнутим результатом розвідки, група вже під вечір повернулася назад до табору.

Зранку, 20 травня о 7:50, розпочинаємо підйом в ущелину Сусуз (фото 1), розраховуючи до кінця дня дійти до сніжників, і таким чином вирішити проблему з водою на ночівлі.

Каньйон просто заворожував своєю красою: печери, вертикальні скелі, вкриті зеленим мохом, величні дерева, що нависали над нами. Зазначимо, що весь шлях підйому по ущелині аж до самої перевальної сідловини перевалу Акот технічно був абсолютно легким, але морально вимотувала спекотна безвітряна погода та повна відсутність води. В той день перші сліди води у вигляді невеличкого сніжника (залишки лавинного конусу), такого очікуваного, зустрілися нам за годину до обіду

на виході з каньйону (фото 2), що перетворився тут у звичайну ущелину: суху, непривітну та без зелені. Набравшись оптимізму та снігу у пляшки, рушили далі. Пообідали біля печери, в якій охолоджувались час від часу. Але не пройшло і двох переходів від місця обіду, як ми по-справжньому зраділи, бо вийшли до облаштованого джерела з чистою, як сльоза, прохолодною водою. Оскільки, вже було надвечір, а місць під ночівлю не спостерігалось, рушили далі. І, таки, доля нас винагородила за тяжкий виснажливий спекотний день, з браком води. Рівне сухе місце під намет, поруч вода з під сніжника, чого ще треба бажати після напруженого ходового дня? До третього нашого місця ночівлі ($37^{\circ}52'8.96''$, $35^{\circ}19'7.15''$, 2539 м) ми дійшли на початку 20-ї години.

21 травня, зранку, продовжуємо підйом на перевал. Підйом по осипам та трав'янистими схилами закінчився, а почалися сніжники (фото 3), некруті (до 25°), що й вивели нас на перевальну сідловину перевалу Акот (2Б, 3037 м).

Сідловина широка та рівна (фото 4), з комфортними майданчиками під намет, з водою проблем нема – сніг поруч.

Пообідали, виклали тур на видному місці, написали перевальну записку та почали розглядати варіанти спуску. Як з'ясувалось, отримана до походу інформація з Google Earth у вигляді супутникових знімків та 3D-моделей не відповідала реальній дійсності. Круті скельні скиди щонайменше по 250-350 метрів місцями вертикальні та повно нестійкого каміння – така була реальна картина. Стало зрозуміло, що реальна складність перевалу вища за прогнозовану 2А (три мотузки на спуск).

Початок спуску, лівіше тура по крутому скельному кулуару крутизною до 90° (фото 9, фото 10).

- **1 мотузка** (50 м) кріпиться петлею за виступ, що знаходиться на 15 метрів нижче сідловини, під сніжником. Спуск скелями крутизною до 90° вертикально вниз. Зісмикування мотузки – через петлю (основна мотузка, довжина 4 м), закріплення – скельний зуб. N=1.
- **2 мотузка** (50 м) закріплена петлею за кам'яний виступ в кінці першої мотузки. Спуск вертикально вниз скелями з виходами на сніг. Крутизна 60° - 80° . Зісмикування мотузки – через петлю (основна мотузка, довжина 4 м), закріплення – скельний зуб. N=1.
- **3 мотузка** (40 м) закріплена петлею за кам'яний виступ на кінці другої мотузки. Шлях спуску виходить за перегин “плато” в бік видимої вершини відрогу зі сніжником, мотузку проходимо не до кінця, оскільки вона не дістає до снігу 7 метрів. Зупиняємось на полиці, хоч вона й небезпечна, бо прострілюється камінням зверху. Крутизна до 60° . Зісмикування мотузки – через петлю (основна мотузка, довжина 4 м), закріплення – скельний зуб. N=1.
- **4 мотузка** (50 м) закріплена петлею за кам'яний виступ після 40 метрів третьої мотузки та спускається вздовж скель крутизною 90° (15 метрів), далі виходить на сніжник крутизною до 50° і закінчується на скельній плямі. Зісмикування мотузки – через петлю (основна мотузка, довжина 4 м), закріплення – скельний зуб. N=1.
- **5 мотузка** (50 м) закріплена на зблокованих петлею двох сніжних якорях, спускається по сніжнику крутизною не більше 50° до правого борту, під скелі, і виходить на зручну скельну полицю, з якої проглядається подальший спуск. Зліва від закінчення п'ятої мотузки - “баранячі лоби”

висотою 7 метрів, де неможливо закріпити мотузку. Мотузку не зісмикували, останній спустився у “три такти” з нижньою страховкою. N=4.

- **6 мотузка** (50 м) закріплена в кінці зручної скельної полиці за виступ із підстраховкою за великий камінь. Дюльфераємо вниз по скелям та снігу до плями крутого мілкого осипу на всю довжину мотузки, звідки спуск продовжується без організації перильної страховки. Зісмикування мотузки – через петлю (основна мотузка, довжина 4 м), закріплення – скельний зуб. N=1.

Пройдено поспіль 6 мотузок загальною довжиною 290 метрів. L=400 м. N=9.

Подальший спуск по дрібному осипу та снігу крутизною 30° на відстань близько 300 метрів, потім починається виположення. Від цього місця проходимо ще метрів 500-700 і знаходимо прекрасне місце для ночівлі, що наче нас чекало, – чистий, прозорий струмок та сухий рівний майданчик під намет.

Ми закінчили спуск на початку 22-ї години та, виснажені, стали на нашу четверту ночівлю (37°52'53.87", 35°17'9.72", 2626 м)

Рекомендації:

- Спорядження:
 - набір гаків;
 - розхідна 8 мм мотузка довжиною 20 метрів;
 - 2 сніжні якорі;
 - короткі, середні та довгі петлі — 8 штук;
- Проходження:
 - прокласти шлях після першої мотузки правіше (у напрямку спуску), тоді третя мотузка повинна дістати до сніжника за перегином плато, це також допоможе уникнути небезпечного місця розташування станції між третьою та четвертою мотузками, яке інтенсивно прострілюється падаючим камінням.
 - серйозно віднестися до зісмикування мотузок. Дуже складний скельний рельєф – були вимушені заново прокладати на зісмикування три мотузки.
 - осип, в кінці спуску, нижче скель (фото 9), бажано проходити суцільною групою, скинуте каміння на осипу майже не затримується.

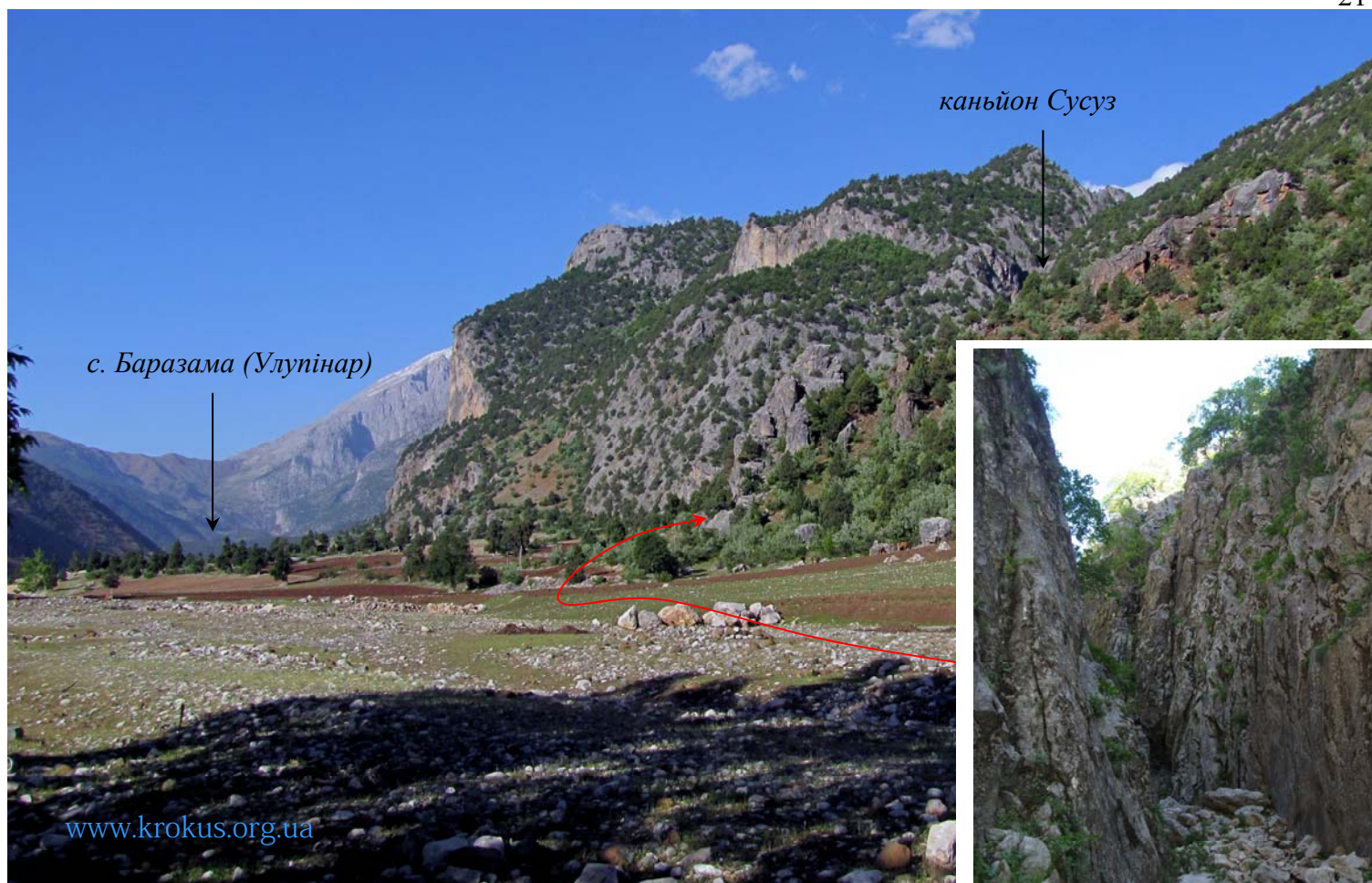

Фото 1. Ущелина Тахтаджик. Вхід до каньйону Сусуз.

Фото 2. Вихід із каньйону Сусуз.

Фото 3. Підйом на перевал Акот (2Б) з боку ущелини Сусуз.

Фото 4. Група на перевалі Акот (2Б). Фото в бік ущелини Аксу.

Фото 5. Спуск з перевалу Акот (2Б).
Друга мотузка.

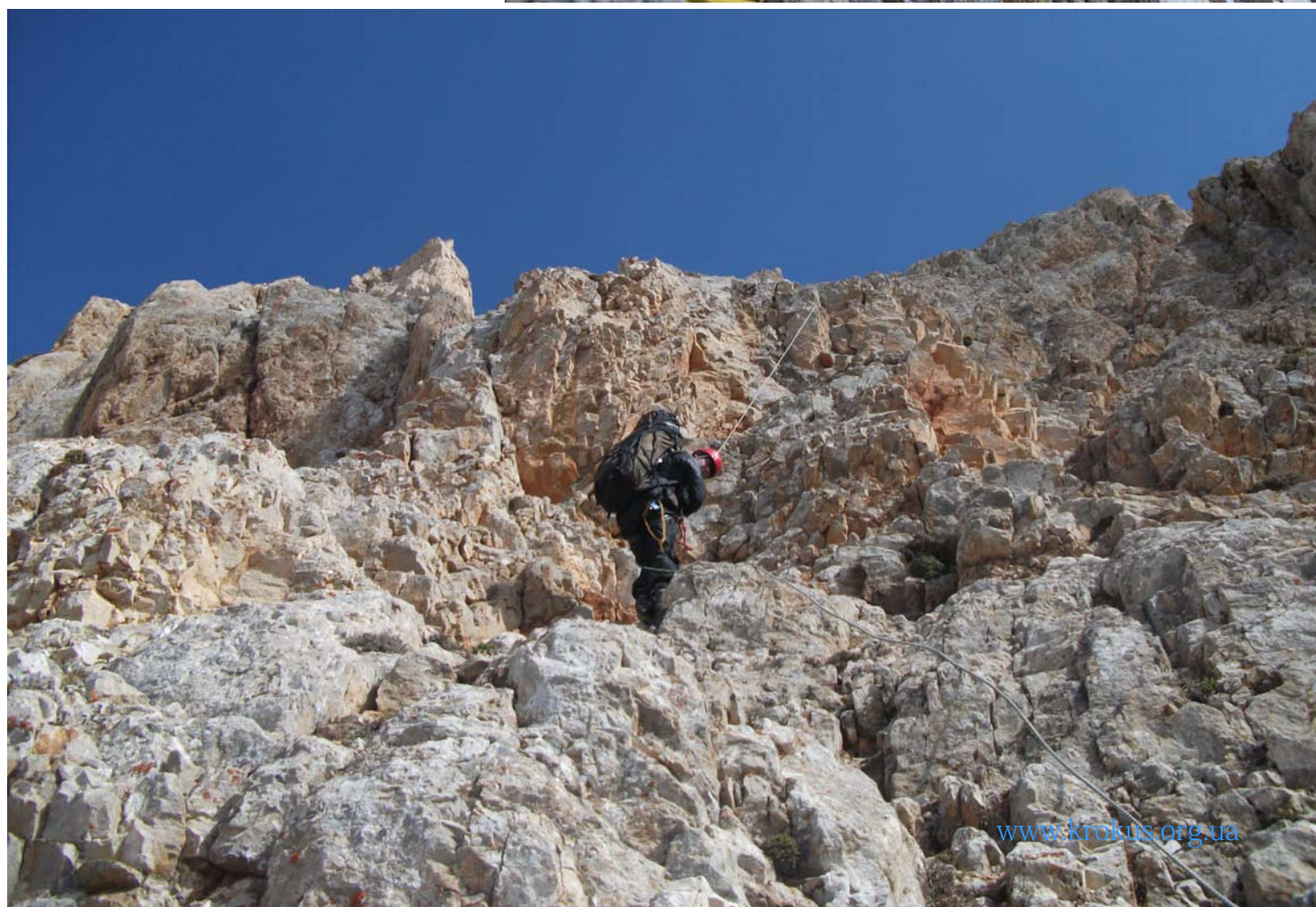

Фото 6. Спуск з пер. Акот (2Б). Третя мотузка.

Фото 7. Спуск з пер. Акот (2Б). Четверта мотузка.

Фото 8. Спуск з пер. Акот (2Б). Четверта мотузка. Зум 4X.

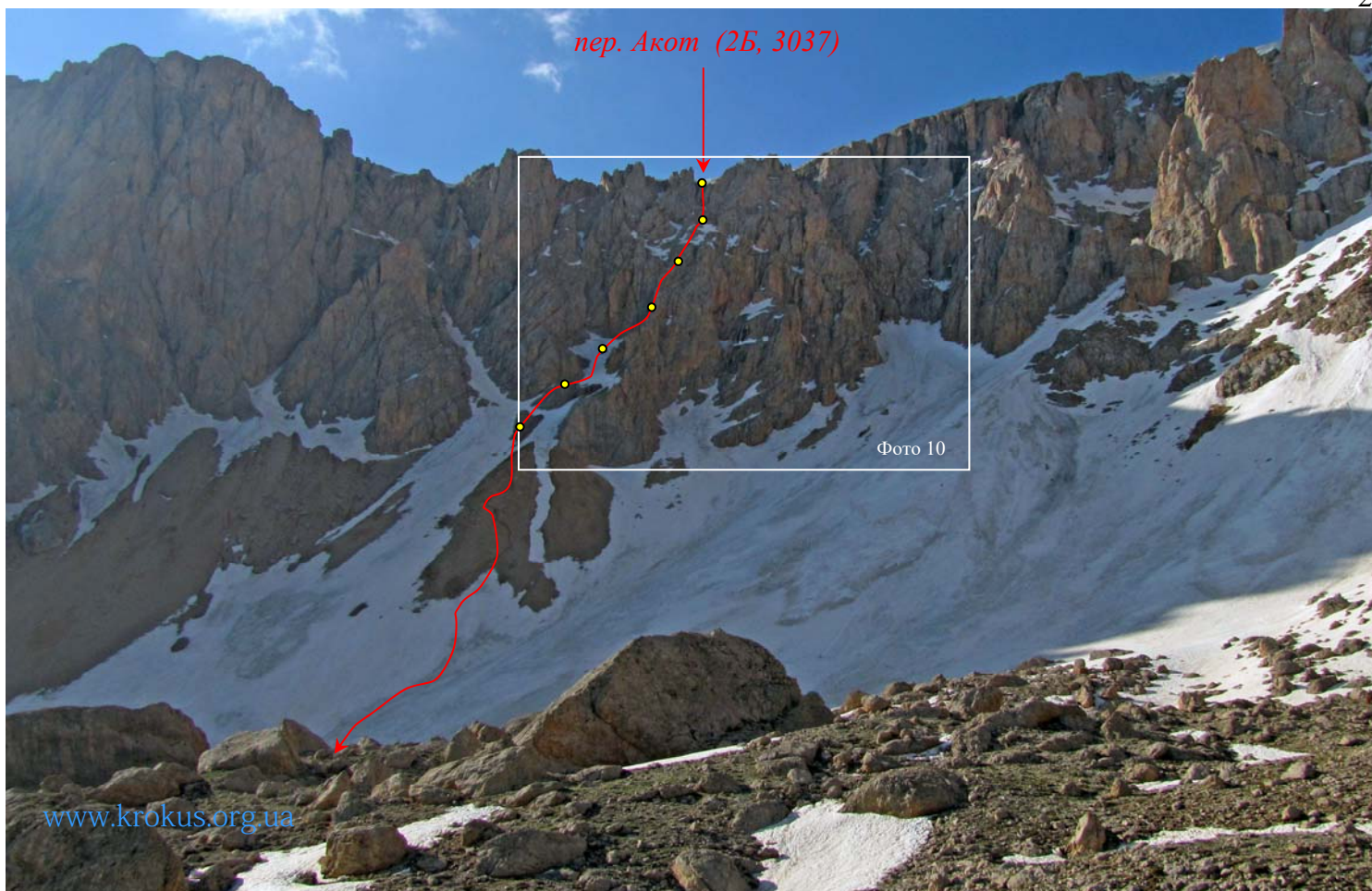

Фото 9. Шлях спуску з пер. Акот (2Б) в перевальний цирк у верхів'ї ущелини півд. Аксу.

Фото 10. Перевальний зліт перевалу Акот (2Б) з боку ущ. півд. Аксу. Зум 3X.

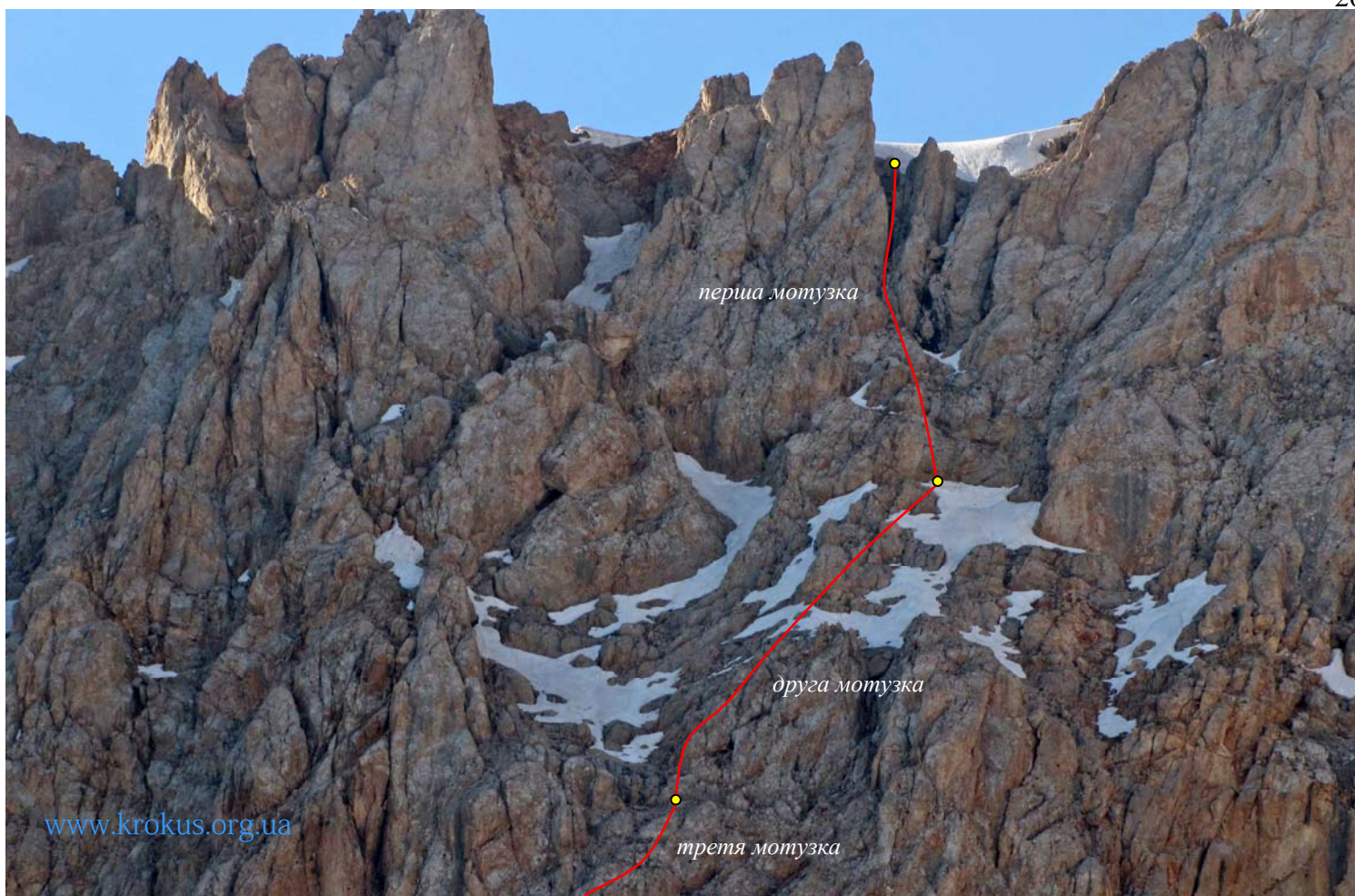

Фото 11. Верхня частина шляху спуску з пер. Акот (2Б).

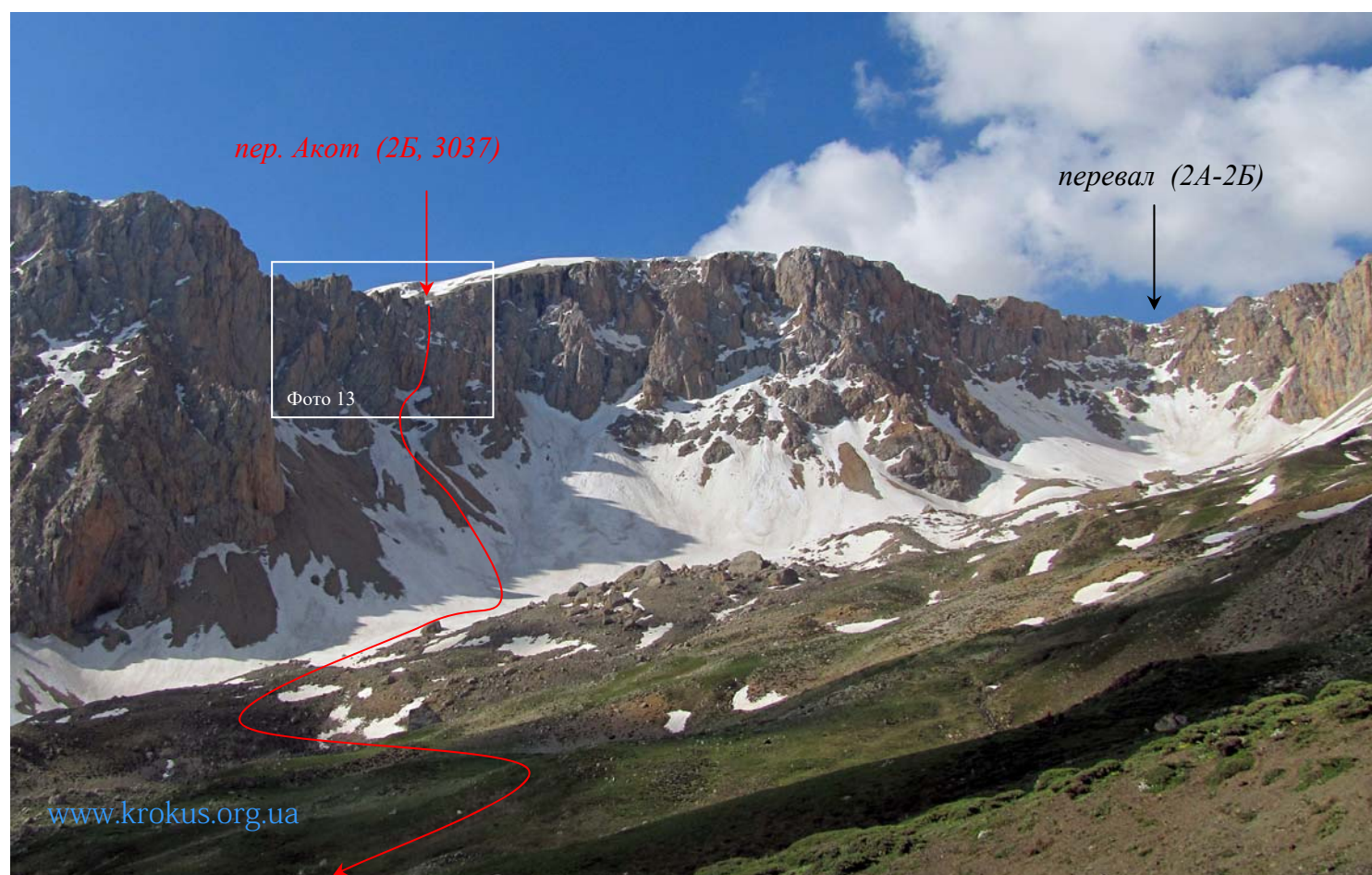

Фото 12. Перевали верхів'я ущелини півд. Аксу.

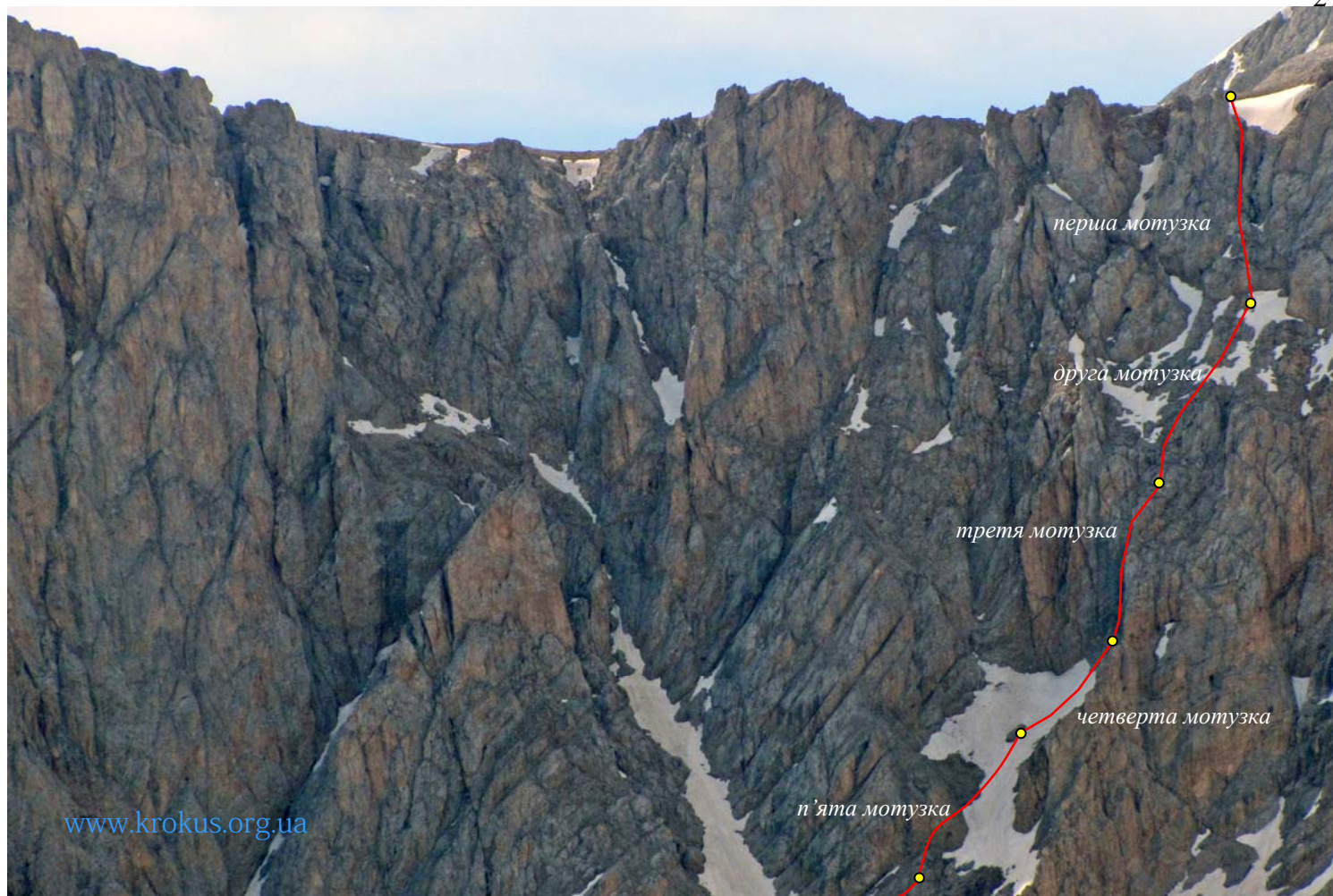

Фото 13. перевал Акот (2Б). Фото на спуску з пер. Підхідний (н/к).

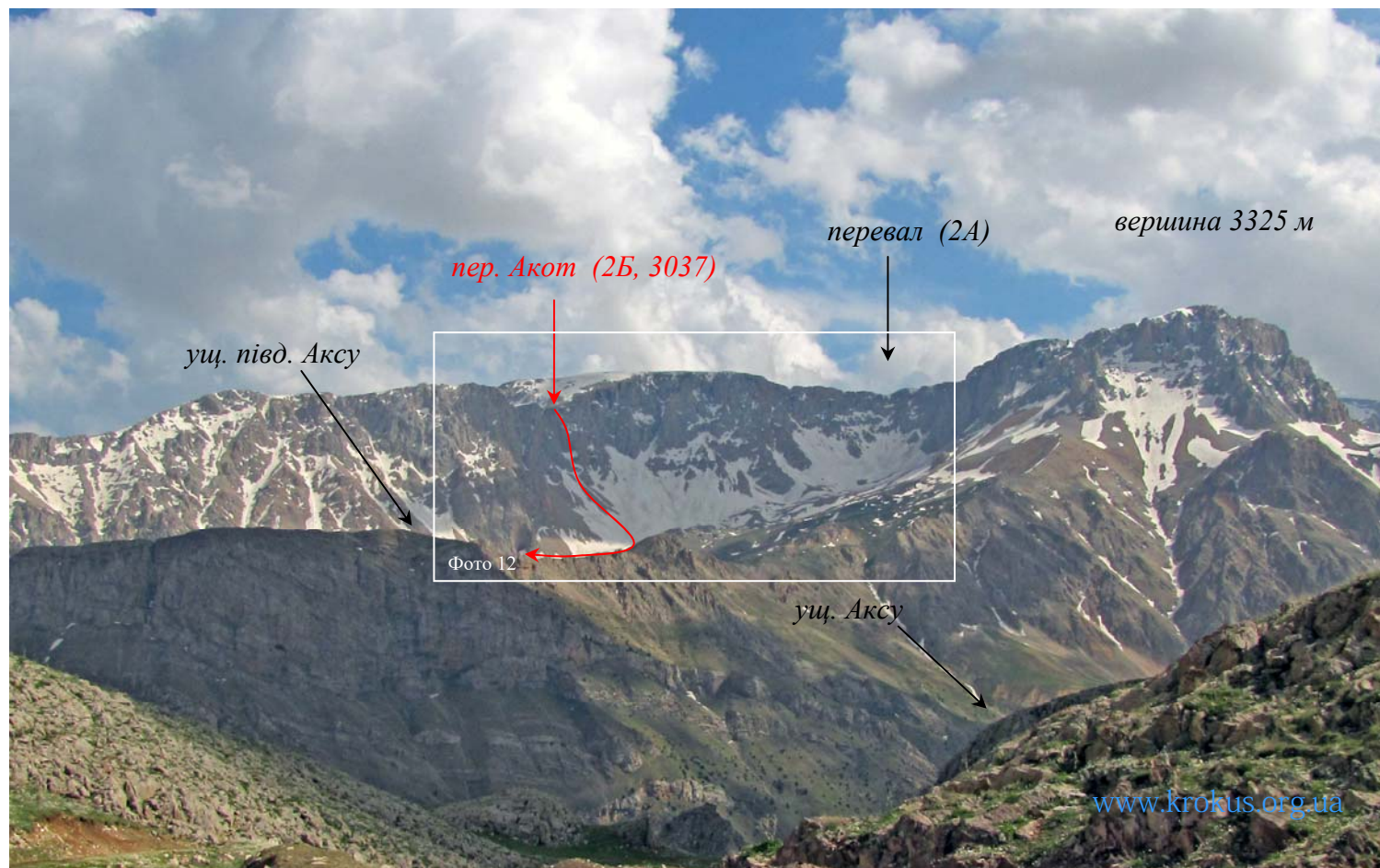

Фото 14. Верхів'я ущ. півд. Аксу. Фото з півночі.

6.2. Перевал Сарсал (1Б, 3177 м)

*Перевал **Сарсал** розташований в основному хребті масиву Аладаглар. Веде із верхів'я ущелини Саримахмут в ущелину Еджемиш. З боку ущелини Саримахмут – сніжно-осипний. З боку ущелини Еджемиш - скельний.*

ЧХЧ підйому на перевал від нижнього озера ущ. Саримахмут – 2-3 год.

ЧХЧ спуску з перевалу до озера в ущелині Еджемиш – 3-4.5 год.

Координати перевальної сідловини: 37°52'50.43", 35°12'19.81".

Першопроходження 23 травня 2013 р.

В ущелину Саримахмут зі сходу можна потрапити двома шляхами: із середньої частини ущелини Ак-су через пер. Підмануло (1Б), або з нижньої частини вздовж лівого притоку річки Ак-су через н/к пер. Вузловий (2935) [12] (див. мапу).

Наша спроба знайти прохід в ущелину Саримахмут через гирловий уступ ущелини Каракузлук не увінчалася успіхом: жодного натяку на стежку або безпечного та простого (без використання мотузок) шляху.

Ущелина Саримахмут широка та полога. В середній частині ущелини, вище початку підйому на пер. Підмануло, розташовані майже поруч два озера – нижнє (фото 15, фото 18) та верхнє (фото 18). Нижче озер, на вільних від снігу ділянках, зустрічається стежка.

Перевальний зліт простий і короткий – близько 200 метрів набору висоти на 450 метрів горизонтального шляху. Пішки по сніжнику (фото 16, фото 17) (крутизна підйому до 30-35°) піднялися на перевальну сідловину. Це широке, майже ідеально рівне поле (фото 19) розміром ~500x150 м. Тур із перевальною запискою склали у центрі поля.

Розвідка показала, що перевал Сарсал має дві сідловини майже однієї висоти – східну (фото 25), на яку ми піднялись із ущелини Саримахмут, та західну, ближче до вершини. На спуск західна сідловина більш складна – 1Б*, 2-3 мотузки, круті скелі з нависанням. Східна більш проста: складність на підйом та спуск з боку ущелини Еджемиш – 1Б.

В срумку є вода, що стікає зі скель західної сідловини перевалу Сарсал. Приймаємо рішення спускатись в ущелину Еджемиш через більш просту сідловину – східну. Спуск починається скелями, нижче скель – сніжник крутизною до 40° (фото 20, фото 23).

- **1 мотузка** (50 м), зручно кріпиться на скельному виступі петлею, перетинає сніжник вниз-вліво до скель із досить зручною та захищеною від каміння полицею. Зісмикування мотузки – через петлю (основна мотузка), закріплену за кам'яний зуб. N=1.
- **2 мотузка** (50 м), кріпиться за 3 скельні гаки зблоковані 2 петлями. Спуск спочатку по скелям, потім по сніжнику вниз-вправо на осип крутизною до 25°. Останній спускається із нижньою страховкою. N=4.

Далі – дрібним та середнім осипом ~ 500 метрів (крутизна 20°) до купи великого каміння на виположенні сніжника (фото 24, фото 25). Ще близько кілометра широким сніжним кулуаром і ми виходимо до озера. Є вільні від снігу майданчики, можна ночувати. Нижче, на північному схилі ущелини, приблизно в кілометрі від озера, видно грейдерну дорогу, якою нам спускатися в ущ. Еджемиш.

○ Спорядження:

- скельні гаки – 5 шт.;
- розхідна 8 мм мотузка – 2 м;
- середні та довгі петлі – 2 шт.

Фото 15. Ущелина Саримахмут. Нижнє озеро.

Фото 16. Початок підйому на пер. Сарсал (1Б).

Фото 17. Вихід на перевальну сідловину перевалу Сарсал (1Б) з боку ущ. Саримихмутгелю.

Фото 18. Ущелина Саримахмут. Фото з перевалу Сарсал (1Б).

Фото 19. Група на перевалі Сарсал (1Б).

Фото 20. Спуск з пер. Сарсал (1Б). Перша мотузка.

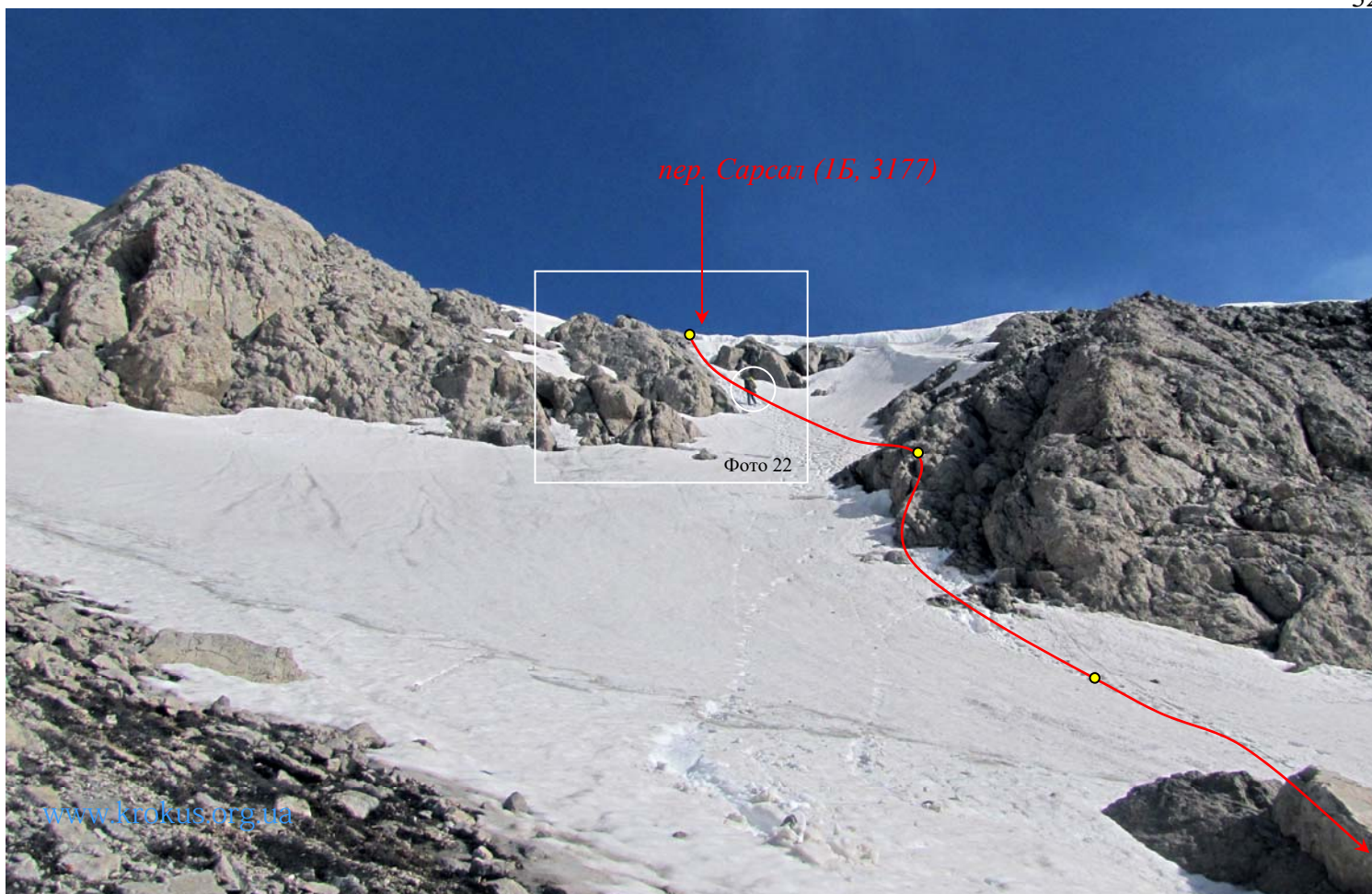

Фото 21. Перевальний зліт перевалу Сарсал (1Б) з боку ущ. Еджемиш.

Фото 22. Спуск з перевалу Сарсал (1Б). Перша мотузка. Зум 8X.

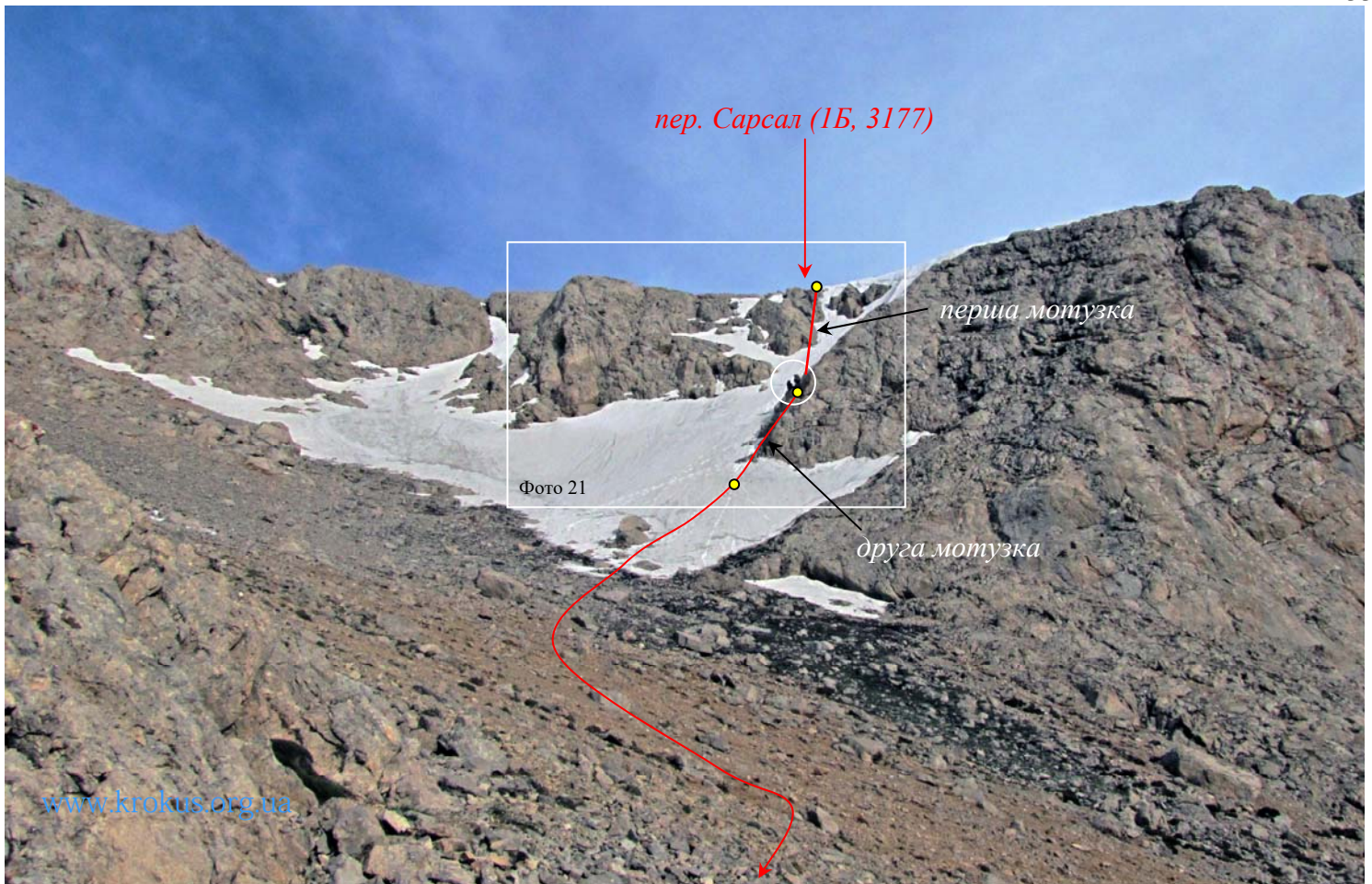

Фото 23. Шлях спуску з перевалу Сарсал (1Б), в бік ущелини Еджемиш.

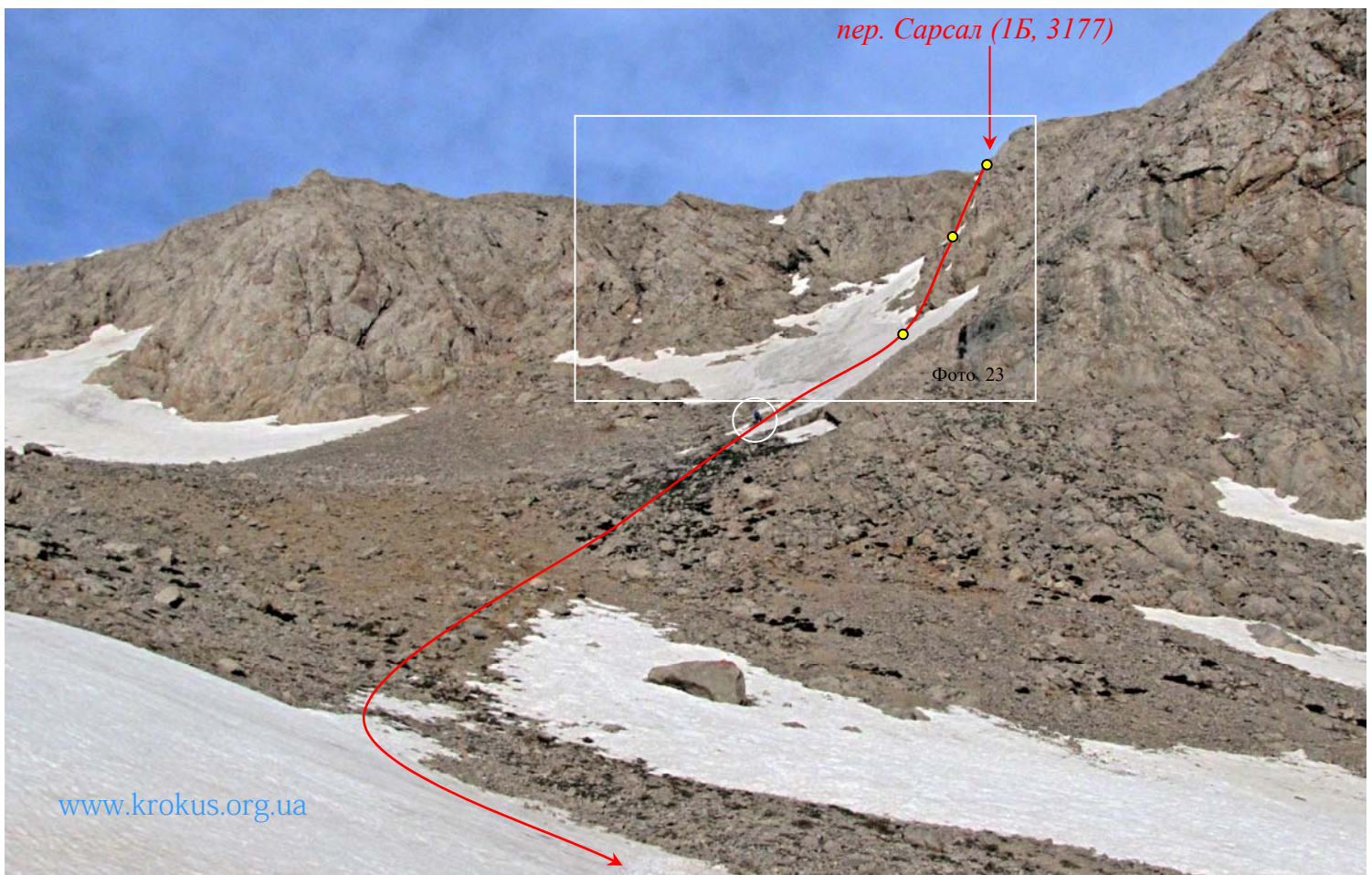

Фото 24. Перевал Сарсал (1Б) з боку ущ. Еджемиш.

Фото 25. перевал Сарсал (1Б). Фото з перевального цирку.

6.3. Перевал Кючюк Демирказик (1А, 3072 м)

*Перевал **Кючюк Демирказик (№27)** розташований в основному хребті масиву Аладаглар. Веде із верхів'я ущелини Еджемиш в ущелину Акчай. З боку ущелини Еджемиш – сніжний. З боку ущелини Акчай – сніжно-осипний.*

ЧХЧ підйому на перевал з ущелини Еджемиш – 2-3 год.

ЧХЧ спуску з перевалу в ущелину Акчай – 1-2 год.

Координати перевальної сідловини: 37°51'51.19", 35°11'25.58".

Вперше пройдений у 2002 році групою П. Сергєєва.

Спустившись від місця ночівлі біля озера під перевалом Сарсал (1Б), в ущелину Еджемиш, точка (37°53'6.27", 35°11'1.01"), повертаємо вліво і ґрунтовою дорогою, на цей час вже вільною від снігу, починаємо рухатись у верхів'я ущелини (фото 26). За 35 хв. руху навпроти ущелини Маден дорога повертає кудись вправо-вгору, точка (37°52'38.58", 35°11'8.43"), і зникає під снігом. Продовжуючи рух у тому ж південному напрямку, потрапляємо у якусь подобу цирку, втиканого горбами. Лавіруючи поміж горбами (фото 27) та сніжниками, поступово набираємо висоту.

Погода геть зіпсувалась, почав накрапати густий, дрібний дощ. За годину підйому, обійшовши черговий горб, побачили попереду сідловину перевалу (фото 28). Підйом пологим 20-25 сніжником (фото 29) і ми на перевальній сідловині (фото 30).

Сідловина широка, полого, вкрита мілким камінням, можна ночувати. Тура з перевальною запискою не знайшли. Нижче сідловини мілке, широке, напівзасипане снігом озеро (фото 31). Спуск сніжниками та осипами, в обхід вершини Каракая, відрога вершини Йилдизбаші, до озера в ущелині Акчай займає близько 1.5 години.

Фото 26. Початок підйому на перевал Кючюк Демирказик (1А).

Фото 27. Підйом на перевал Кючюк Демирказик (1А).

Фото 28. Перевал Кючюк Демирказик (1А).

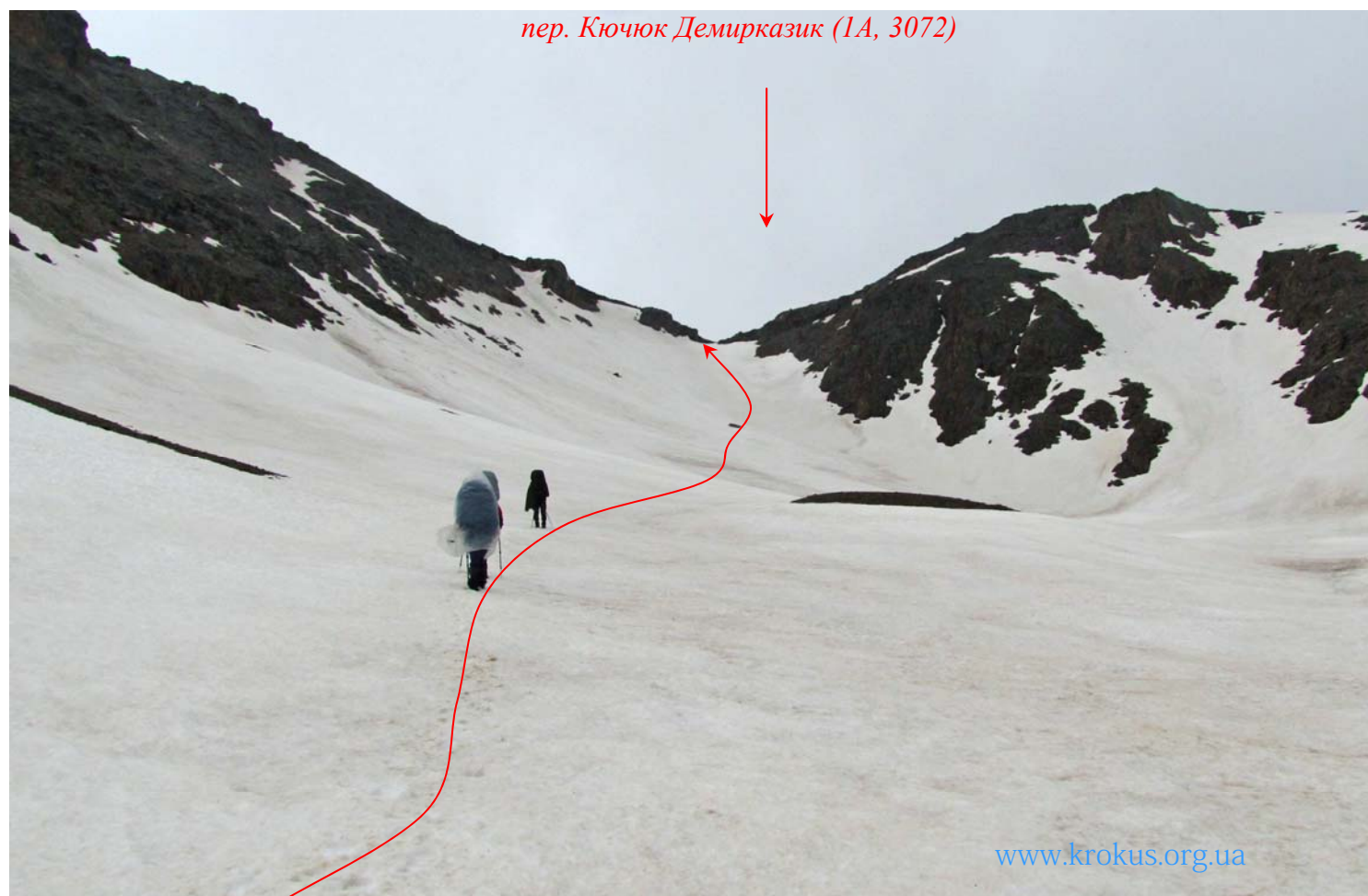

Фото 29. Перевальний зліт перевалу Кючюк Демирказик (1А). Фото з біку ущелини Еджемиш.

Фото 30. Група на перевалі Кючюк Демирказик (1А).

Фото 31. Спуск з перевалу Кючюк Демирказик (1А).

6.4. Перевал Акчай хибний (2А, 3466 м)

*Перевал **Акчай хибний** розташований в основному хребті масиву Аладаглар. Веде із верхів'я ущелини Акчай в ущелину Джимбар. З боку ущелини Акчай – сніжний. З боку ущелини Джимбар – скельно-сніжний.*

ЧХЧ підйому на перевал з ущелини Акчай – 2-3 год.

ЧХЧ спуску з перевалу в ущелину Джимбар – 3-4 год.

Координати перевальної сідловини: 37°50'32.47", 35°11'24.67".

Вперше пройдений у 2005 році групою кер. Д. Чижик.

25 травня, ранок після вітряної дощової ночі. З нашого місця ночівлі, прямо перед нами, на південному заході, добре видно перевал Акчай (фото 32). Виходимо по ущелині в напрямку перевалу Аксу-Єдигель. Вид на шлях підйому до перевалу Акчай хибний перебиває короткий відріг (знизу він сприймається як окрема вершина (фото 32). На цій висоті вся ущелина вкрита снігом, та вночі підморозило і сніг не провалюється – йдеться легко, за кілька переходів підходимо до початку підйому на перевал Акчай хибний (фото 35).

Отже, підйом. Схил сніжно-фірновий крутизною 25°-40°. Сонце вже припікає і сніг починає розкисати, тож першого доводиться час від часу змінювати, але є й перевага – не вішаємо мотузок.

Перевальний зліт метрів 300 (фото 37). Піднялися на гребінь – сідловинок багато, але спуски по прямій лінії вниз зовсім не 2А складності – майже вертикальні кулуари та скельні скиди. Робимо розвідку гребеня у напрямку перевалу Акчай. Тура першопрохідців не знайшли. Тож, після траверсу скельного гребеня метрів 200, призначаємо перевал і складаємо тур (фото 38). До речі, траверс потребує уваги та навичок скелелазіння, є 5 метрів 4а складності .

Початок спуску починається перед вершиною хребта, по правому краю широкого, неглибокого кару, заповненого снігом, з виходом на заглажені скелі. Тут неглибока коса щілина-полиця. Робимо станцію на скельних гаках (для закладок та френдів щілин нема). Далі – косий траверс вправо, по заглаженим скелям (фото 40) та сніжнику. Траверсуємо вниз у напрямку видимої звіриної стежки (фото 40). Якщо спускатися прямо донизу, то кількість спускових мотузок буде більше п'яти. Третя мотузка також траверсує схил зі скель по сніжнику до осипу (фото 41). Подальший спуск осипом, зруйнованими скелями та сніжниками (фото 43) до озера Чагалін, де ми стаємо на ночівлю (фото 39, фото 46).

- **1 мотузка** (50 м). База біля тура, на петлі, за камінь. Спуск по снігу, потім по гладким скелям 35°-40°. N=2.
- **2 мотузка** (50 м). База на косій скельній полиці. Скельні гаки –3 шт. Петля. Траверс вправо по скелі та снігу 35°-45°. N=1.
- **3 мотузка** (50 м). База на тріщині, забитій землею. Стояти зручно. Довгі скельні гаки -3 шт. Петля блокування. Спуск 10 м по скелі та траверс у напрямку дрібного осипу, крутизна – 35°. N=2.

Загалом пройдено поспіль 3 мотузки (150 м). L=100 м. N=5. Зісмикування мотузок через розхідні петлі.

○ Спорядження:

- набір скельних гаків – 8 шт.;
- молоток скельний – 1 шт.;
- короткі, середні та довгі петлі – 5 штук;

○ Проходження:

- Перевал Акчай хибний логічно проходити з перевалу Аксу-Єдигель або в напрямку до нього.

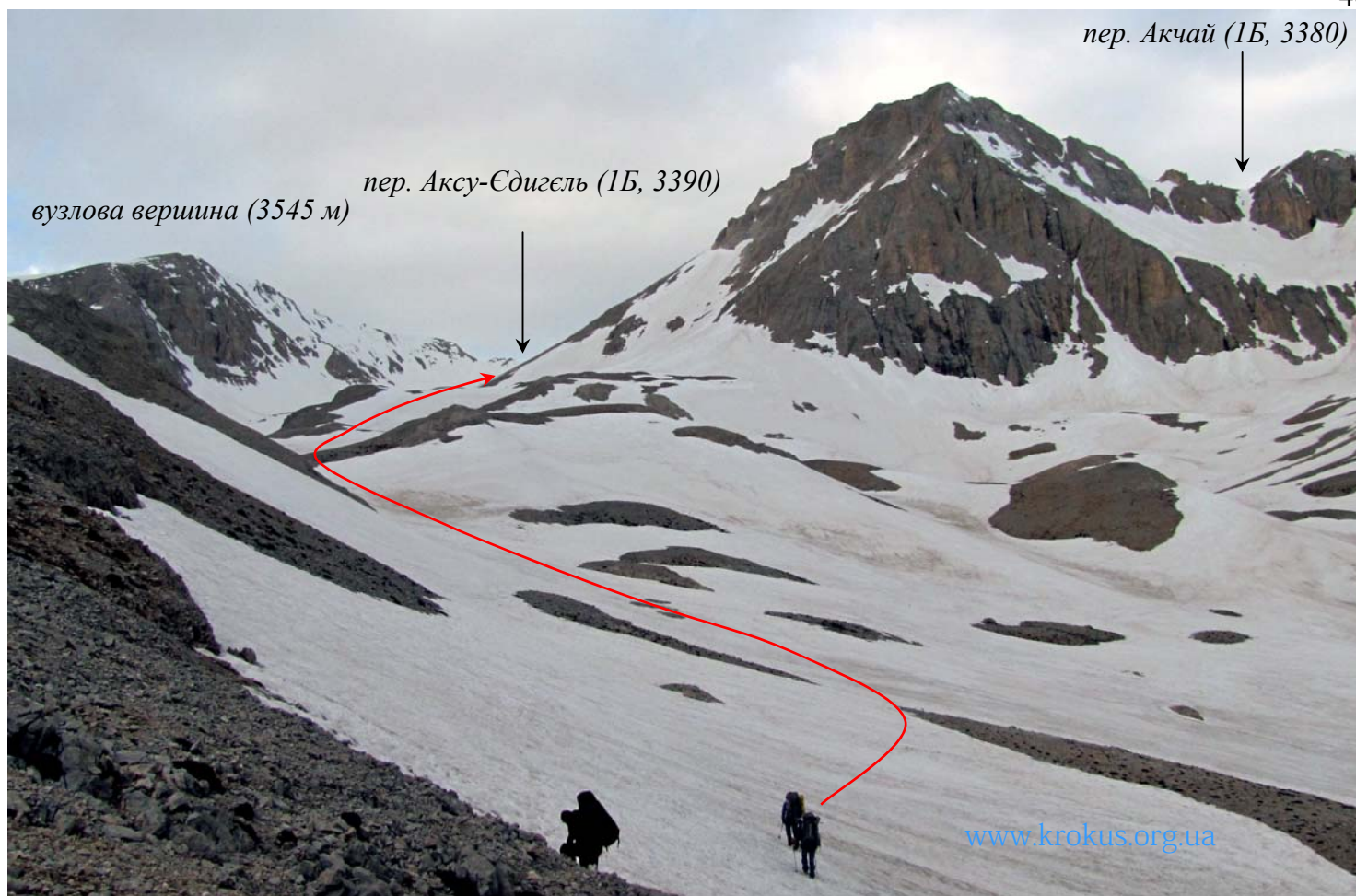

Фото 32. Верхів'я ущелини Акчай.

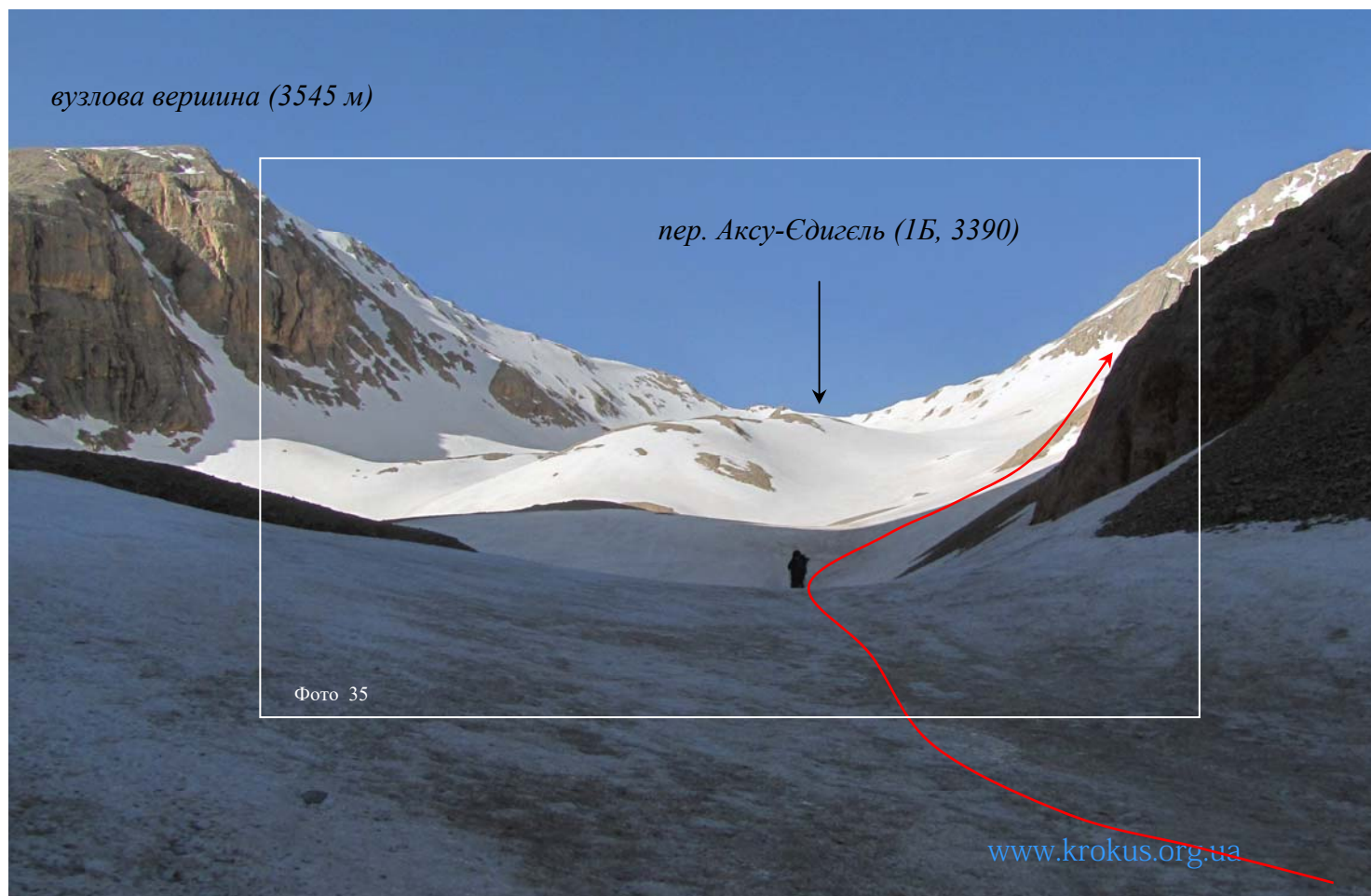

Фото 33. В цирку перевалу Аксу-Єдигель.

Фото 34. Верхів'я ущ. Акчай. Фото з перевального цирку.

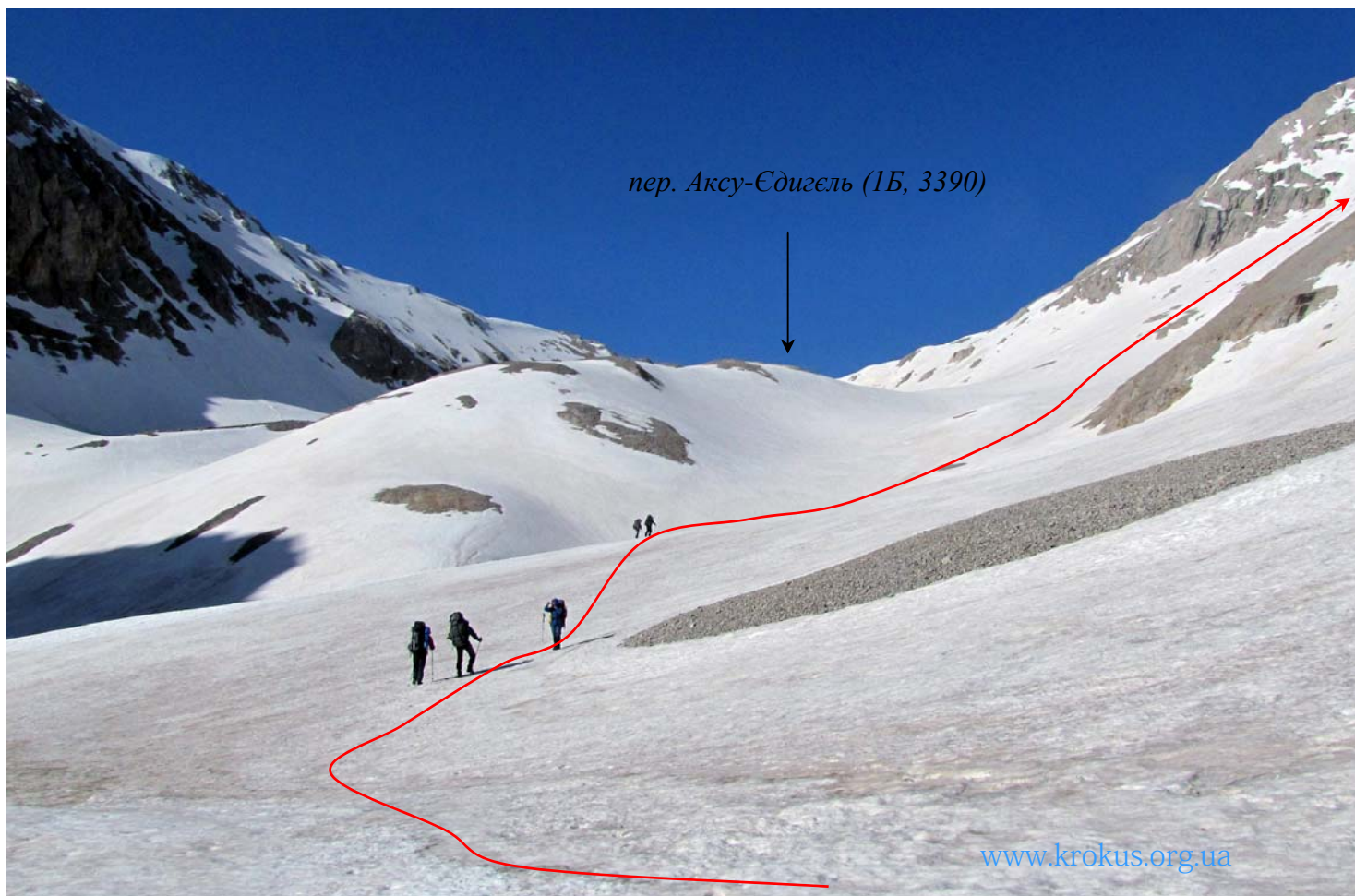

Фото 35. Початок підйому на пер. Акчай хибний (2А).

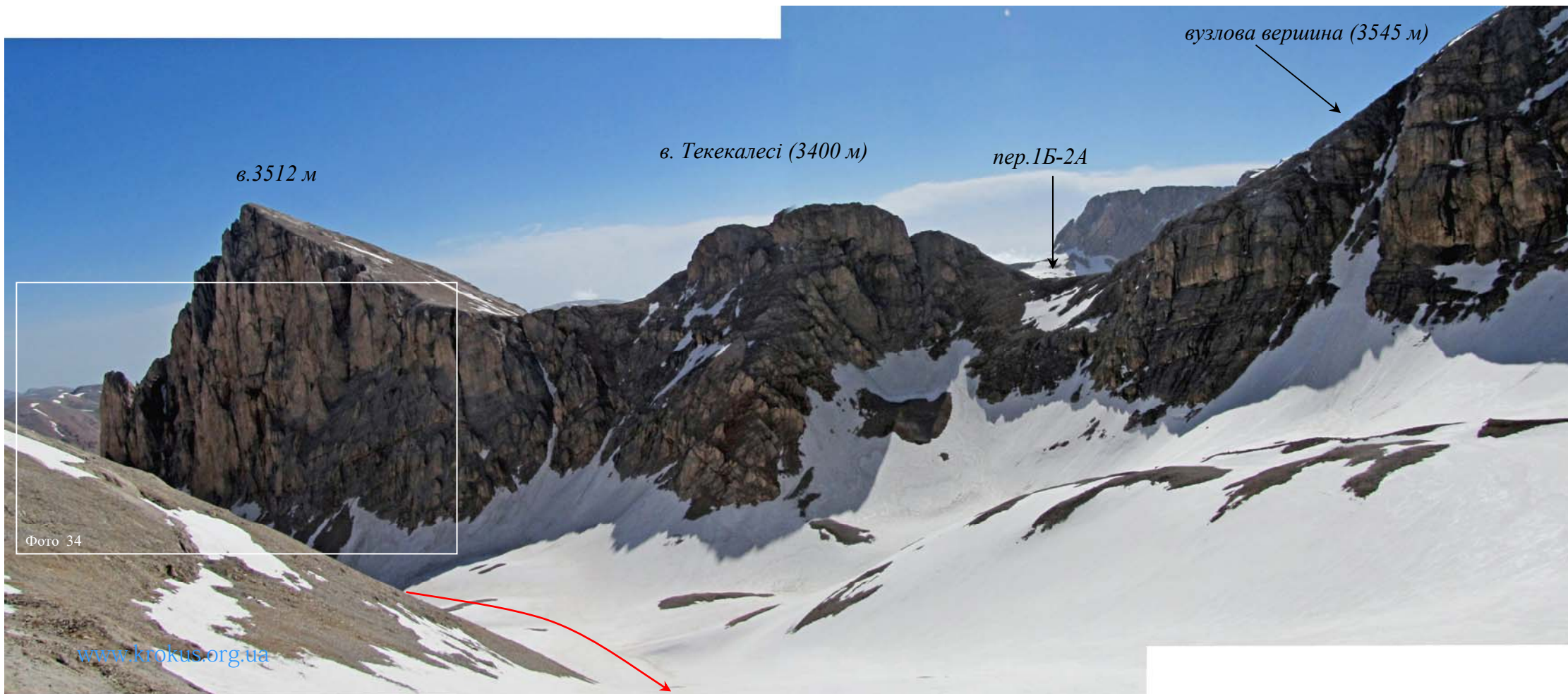

Фото 36. Північний відріг вершини 3545 м. Фото від початку перевального зльоту перевалу Акчай хибний (2А).

Фото 37. Перевальний зліт перевалу Акчай хибний (2А).

Фото 38. Група на перевалі Акчай хибний (2А).

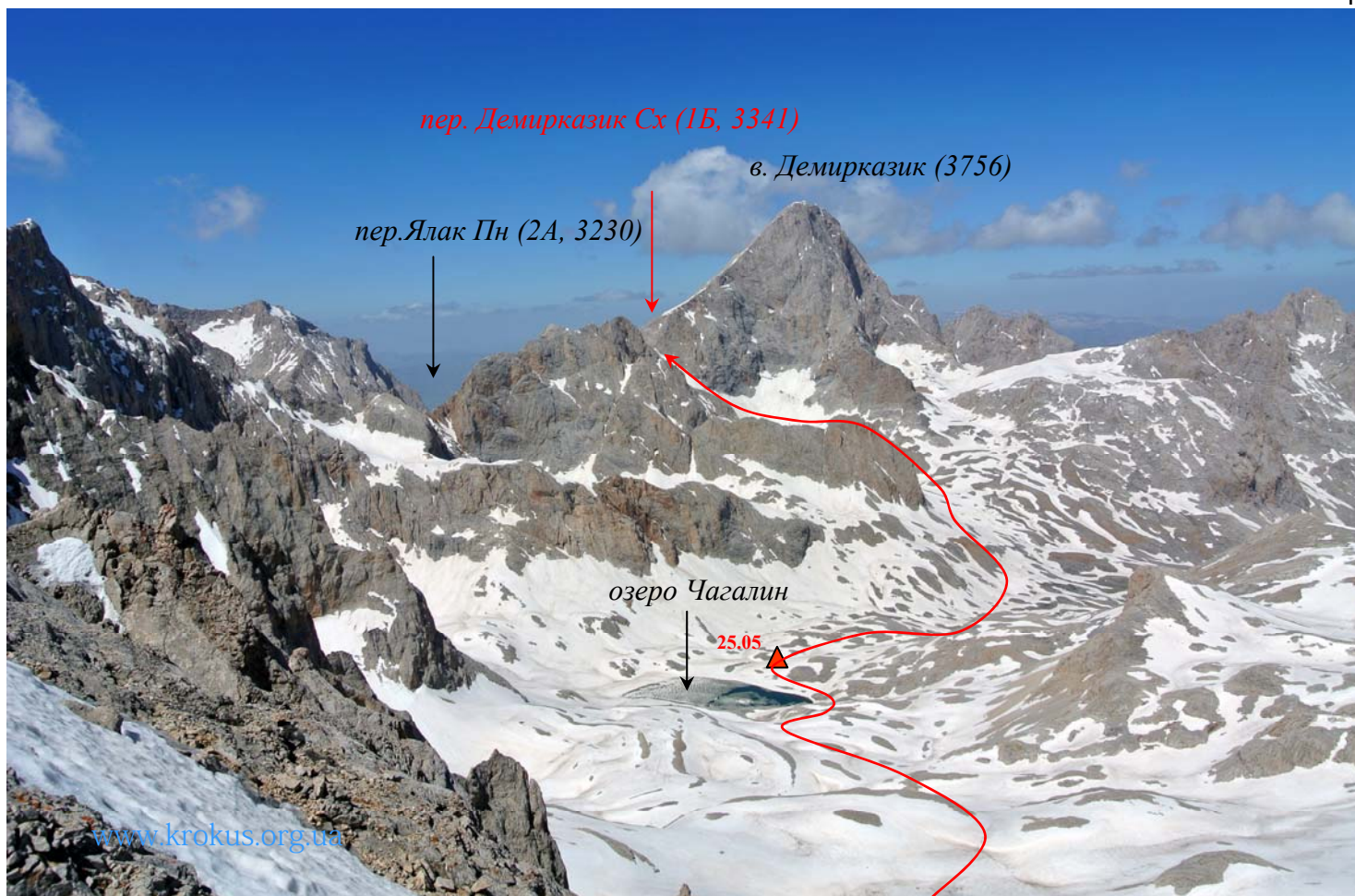

Фото 39. Вершина Демирказик (3756). Фото з пер. Акчай хибний (2А).

Фото 40. Спуск з пер. Акчай хибний (2А). Друга мотузка.

www.krokus.org.ua

Фото 41. Спуск з пер. Акчай хибний (2А). Третя мотузка.

www.krokus.org.ua

Фото 42. Перевальний зліт перевалу Акчай хибний (2А) з боку ущ. Джимбар.

Фото 43. Шлях спуску з пер. Акчай хибний (2А).

пер. Чагалин-Бешпармак (2А, 3400)

Фото 44. Перевал Чагалин-Бешпармак (2А).

Фото 45. Перевал Ходжи Насредіна (2А, 3260).

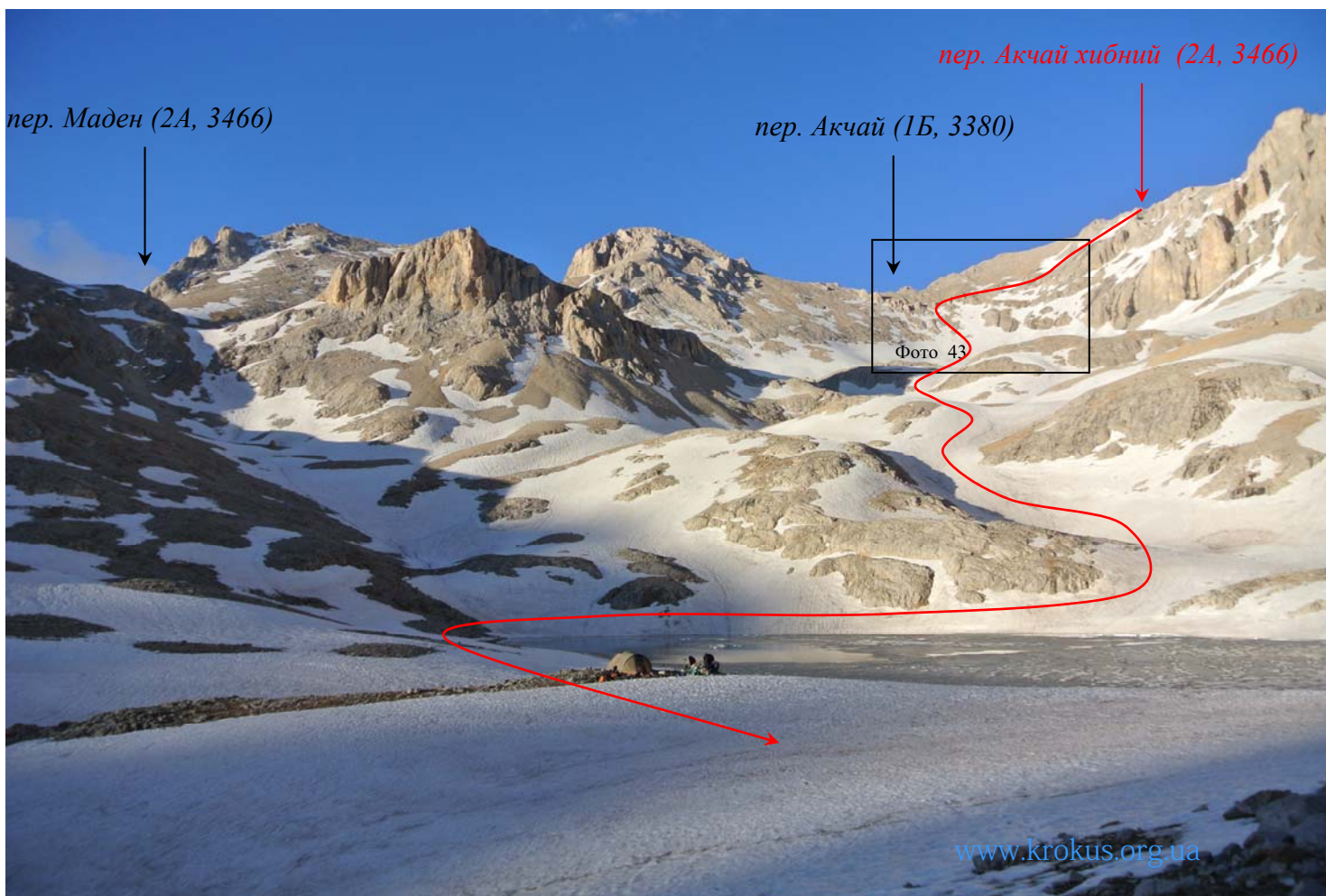

Фото 46. Ночівля на озері Чагалін.

пік Коджа Сарп (3570)

пік Чагалін баші (3570)

пер. Чагалін-Бешпармак (2А, 3400)

пік Бешпармак (3520)

пер. Акчай хибний (2А, 3466)

Фото 47. Вершини основного хребта масиву Аладаглар. Фото з місця ночівлі біля озера Чагалін.

6.5. Перевал Демирказик Сх. (1Б, 3341 м)

*Перевал **Демирказик східний (№1)** розташований західному відрозі основного хребта масиву Аладаглар на південь від вершини Демирказик. Веде із ущелини Джимбар в ущелину Нарпуз. З боку ущелини Джимбар – сніжний. З боку ущелини Нарпуз – сніжно-осипний.*

ЧХЧ підйому на перевал з ущелини Джимбар – 2.5-3 год.

ЧХЧ спуску з перевалу в ущелину Нарпуз – 1.5-2 год.

Координати перевальної сідловини: 37°50'3.59", 35° 9'13.88".

Вперше пройдений у 2005 році групою під кер. Б. Малахова.

26 травня, ранок. Згорнувши табір, що був розташований на західному березі озера Чагалин, вирушаємо далі по маршруту. На сьогодні по плану – підйом на сідловину перевалу Демирказик Східний.

Погода сонячна, легкий мороз. Попереду, на заході, правильною пірамідою височить, закриваючи майже півнеба, північна стіна вершини Демирказик. За півгодини руху від озера Чагалин заходимо в долину Джимбар (фото 48), далі підхід під перевальний зліт і підйом по крутому сніжнику (крутизною до 40°) (фото 48, 49) на сідловину перевалу.

Перевальний зліт проходиться без використання мотузок, сніг неглибокий і тримає добре. Весь шлях від озера до сідловини перевалу зайняв близько 3 годин.

Перевальна сідловина широка, вільна від снігу, досить рівна, вкрита дрібним камінням, – прекрасне місце для ночівлі (фото 51). Тур знаходиться біля вітрозахисних кам'яних стінок. Води немає, для приготування їжі довелося топити сніг. З перевалу на північному-заході чудово видно північний відріг піку Йилдизбаші (3454) до вершини Давлумбаз (3479) з перевалом Маден (2А) (фото 50).

Спуск з перевальної сідловини в ущелину Нарпуз стежкою вліво-вниз по осипу (фото 51) до туру, який знаходиться на краю широкого спускового кулуару, далі стежка пірнає у широкий осипний кулуар (фото 52) на крутий сніжник. По сніжнику (крутизна до 40°) (фото 53) та дрібному осипу вниз, до виходу з кулуару та виположення, близько 400 метрів. Перед виположенням – косий траверс вліво-вниз, ближче до лівого борту кулуара – невелика ділянка ~ 15 м простих скель і ми на дні ущелини Нарпуз (фото 69, фото 52).

Погода псується, небо затягує хмарами. Повертаємо вліво, і пологими сніжниками прямуємо у верхів'я ущелини Нарпуз, під скельну стіну вершини Коджа Сапр (фото 69), на ночівлю.

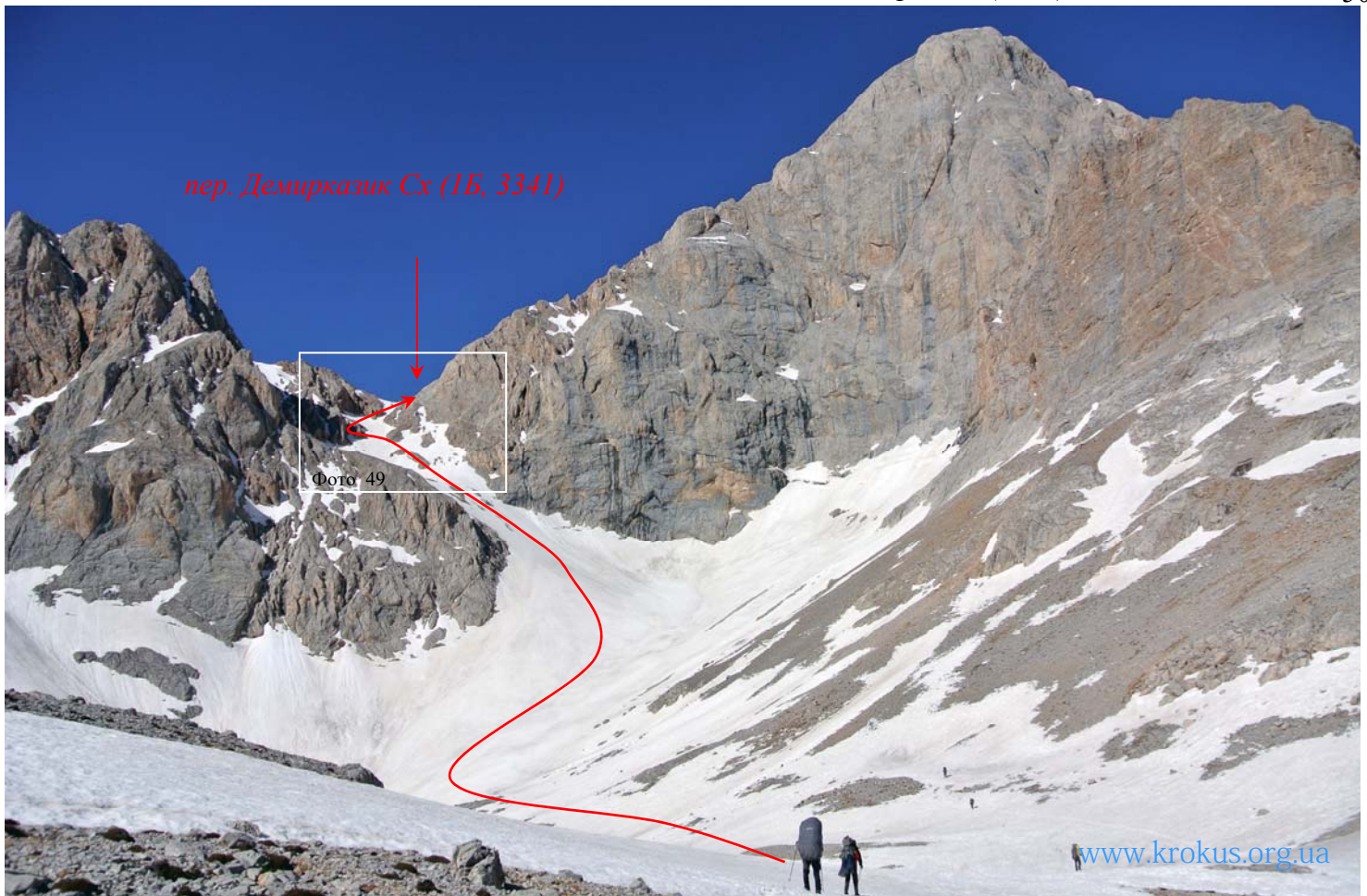

Фото 48. Підйом на перевал Демирказик Сх (1Б) з боку ущелини Джимбар.

Фото 49. Перевальний зліт перевалу Демирказик Сх (1Б) з боку ущелини Джимбар.

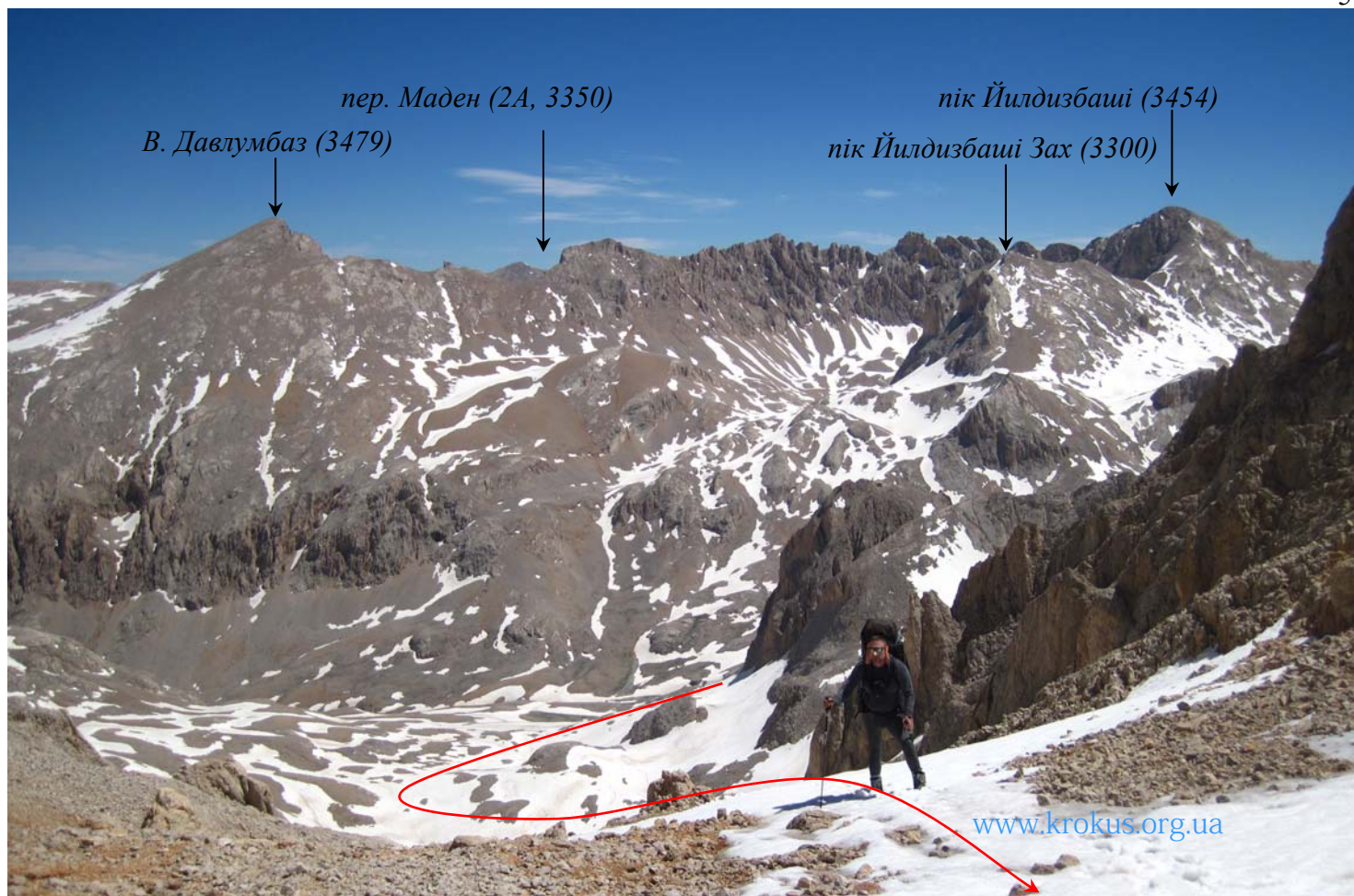

Фото 50. Ущелина Джимбар. Фото з перевалу Демирказик Сх (1Б).

Фото 51. Місце ночівлі на пер. Демирказик Сх (1Б).

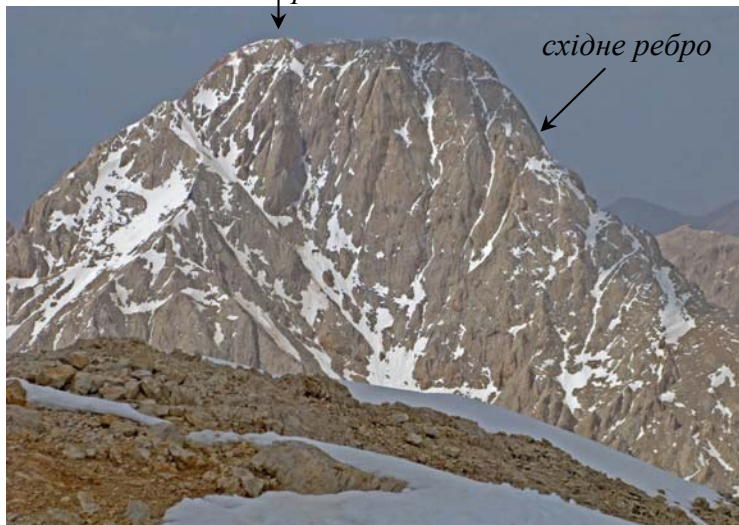

Фото 52. Початок спуску з пер. Демирказик Сх (1Б), в ущ. Нарпуз. Фото з сідловини перевалу.

Фото 53. Спуск з пер. Демирказик Сх (1Б) в ущ. Нарпуз. На сніжнику.

6.6. Вершина Демирказик (3А, 3756 м)

Вершина Демирказик (Büyük Demirkazık, Великий Демирказик) (залізний зуб тур.) – друга за висотою, після в. Кизилкая (3772), вершина масиву Аладаглар. Знаходиться у західному відрозі основного хребта масиву

Перше сходження було здійснено 17 липня 1927 – Georg Künne, Wilhelm Martin, Marianne Martin, Veli Çavuş.

Перше зимове сходження: 28 лютого 1969 – Bozkurt Ergör, Sönmez Targan.

Підйом групи на в. Демирказик проходив східним ребром.

ЧХЧ підйому на вершину з перевалу Демирказик Сх. 6 – 7 год.

ЧХЧ спуску з вершини на перевал Демирказик Сх. 3 – 4 год.

Координати головної вершини: 37°50'19.82", 35° 8'53.42".

Встановивши на сідловині (фото 54) перевалу Демирказик Сх. (1Б) намет, після обіду (13:00) вийшли в напрямку вершини Демирказик, сподіваючись до темряви встигнути завершити радіальний вихід на вершину. Погода не віщувала нічого поганого – сонячно, легка хмарність.

Піднімаємось стежкою по крутому осипному схилу. Стежка, вихиляючись та “перестрибуючи” через гладенькі скельні плити, виводить нас до східного гребеня. Праворуч глибочіє прірва під східним ребром вершини Демирказик. На першій ділянці шляху (половина підйому) мотузки не потрібні. Коли стежка підходить до самого гребеня, починається більш крутий (35°) та складний підйом скелями. Закріпили першу мотузку, потім другу (фото 58). Вона, як і перша, далася легко: згладжені щілини з вищербинами та заглибинами, є стаціонарні бази з старими петлями. Шлях вказують невеликі тури. Подальший підйом похилим сніговим полем (фото 59). Перший учасник прямує через поле до загладжених скель та намагається піднятися, але спроби марні – занадто складно. Помічаємо далеко ліворуч, за сніговим полем, турик і скеровуємо першого рухатися вниз зі скель та по снігу до полиці вліво.

Визначаємо місце станції і витоптуємо зручний майданчик. Ми під крутим скельним схилом, який захищає нас від каміння, що може прилетіти зверху – звідси безпечно страхувати. Встановлюємо два френди; забиваємо крюк; накидаємо петлю. Грозові хмари, які скупчувались над долиною, поступово затягнули все небо і почали клубочитись над вершиною – насувалась гроза. Підйом на вершину в грозу передвіщав нічого доброго. Оцінивши ситуацію, приймаємо рішення: ще 20-30

хвилин підйому і на сьогодні припинити сходження. Лідер взуває скельники – є шанс встигнути до дощу закріпити останню четверту мотузку, а потім – швидко вниз. Короткий “дриблінг” по скельній полиці у напрямку туру (фото 58), але далі шляху немає. Доводиться, поставивши проміжний френд, дертися вгору. Полазивши за перегином, лідер повідомляє вже зверху, що організовує станцію. Кріпимо мотузку, завтра це буде найскладніша ділянка підйому – мотузка, прокинута по гладкому 70-тиградусному схилу. Швидко спускаємось до табору, залишивши на підйомі чотири мотузки для завтрашнього підйому. А дощ так і не зібрався, грозова хмара обійшла нас стороною.

На ранок чудова сонячна погода. Швидко піднімаємось вгору до кінця четвертої мотузки. Передають першу мотузку, яка вмить стає п'ятою. Подальше лазіння нагадує кримський Сокіл з маршрутами 2Б складності: гладкі плити, заглибини під носок черевики, лише на полицях багато мілких камінців, які необережним рухом можна скинути вниз на голови партнерам. На ділянках вільних від снігу зустрічаються набиті шлямбурні крюки.

Нарешті і остання сьома мотузка (фото 63). Збираємось разом на кінці сьомої мотузки і прямуємо далі сніговим гребенем до головної вершини. По обидва боки – глибока прірва. На вершині (фото 64) знаходимо цілу книгу записів на різних мовах, яка лежала у великій нержавіючій коробці. Погляд у море далечини: під нами на сході - квітуча, вся в зелені, долина Еджемиш, а з протилежного боку – величаві засніжені піки Аладаглару (фото 65, фото 66, фото 68). Не хочеться повертатись до табору. Зісмикуємо мотузки. Спуск по мотузкам без рюкзака – суцільне задоволення, особливо, коли спускаєшся першим.

- **1, 2 мотузки** (50 м) (4а-4б), кріпляться на стаціонарних гаках та петлях, які бажано дублювати своїми петлями. Шлях підйому очевидний та проходить трохи лівіше гребеня. На другій мотузці використано 2 френди. N=4.
- **3 мотузка** (50 м)(5а). Після пробного виходу вертикально вгору через сніжник до загладжених скель було вирішено траверсувати сніжник вгору-вліво, бо далі лівіше було помічено тур. Сніг з виходом льоду та скелі крутизною 35°. База на френдах та петлі під початком скельної стіни на сніжно-скельній полиці. N=1.
- **4 мотузка** (50 м) (5а-5с). Перший спочатку по скельній горизонтальній полиці вліво, потім косий траверс скельних плит вліво та вгору. Тур залишився зліва. Після підйому по скельним плитам і обходу виступу вправо було знайдено стаціонарне місце кріплення мотузки – «морква». Мотузку скинули на пряму, шлях підйому становить 70-50°. Використані скельні гаки, петлі, френди. N=4.
- **5,6 мотузка** (50 м) (5а). Підйом логічний -вертикально вгору по тріщинам та плитам до наступного стаціонарного кріплення на крюках та петлях. Використані френд, закладка. N=4.
- **7 мотузка** (50 м) (4а-5а). Осипна полиця ,з якої легко можна скинути каміння. Проходить правіше скельного гребеня по зруйнованим скелям та кріпиться петлею за великий камінь. Використані френди та закладки. N=3.

Останні бази не захищені від пролітаючого каміння. Далі сходження продовжується горизонтальним траверсом по достатньо широкому скельно-сніжному гребеню протяжністю близько 200 м.

Спуск проходить у зворотному напрямку. На зісмикування використовували стаціонарні петлі.

Рекомендація: мотузка довжиною 60 метрів.

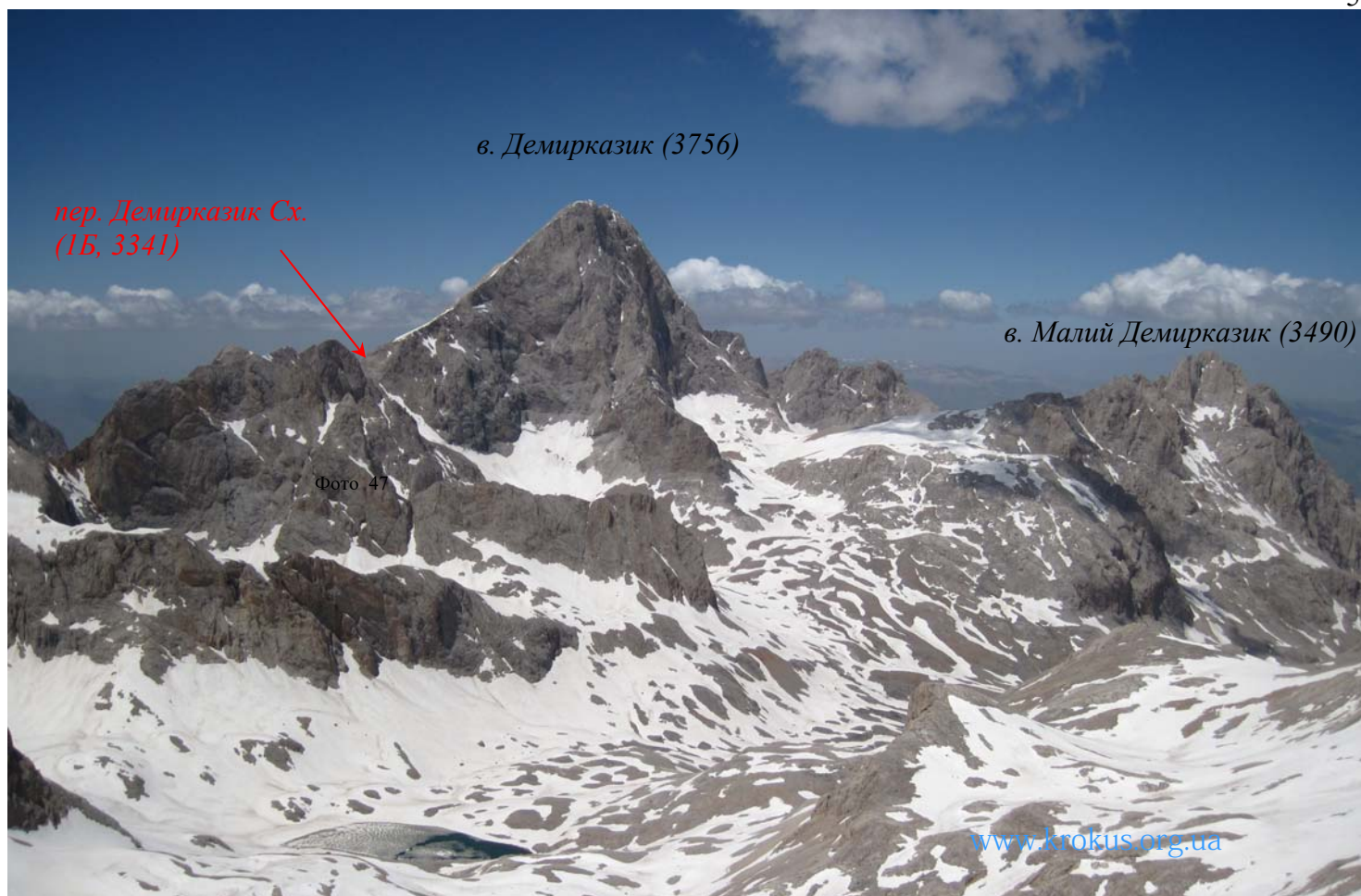

Фото 54. Вершина Демирказик з боку ущ. Джимбар.

Фото 55. Вершина Демирказик. Східне ребро.

Фото 56. Вершина Демирказик з боку уц. Нарпуз. Фото з пер. Коджасарп (3А).

Фото 57. Вершина Демирказик, східне ребро. Фото з перевалу Коджасарп (3А).

Фото 58. Сходження на в. Демирказик (3А). Перша мотузка.

Фото 59. Сходження на в. Демирказик (3А). Друга та третя мотузки.

www.krokus.org.ua

*вер. Демирказик Сх
(Б. 3341)*

www.krokus.org.ua

Фото 60. Сходження на в. Демирказик (ЗА). Третя та четверта мотузка.

Фото 61. Сходження на в. Демирказик (ЗА). П'ята мотузка.

Фото 62. Сходження на в. Демирказик (3А). Шоста мотузка.

Фото 63. Сходження на в. Демирказик (3А). Сьома мотузка.

Фото 64. Група на головній вершині Демирказик.

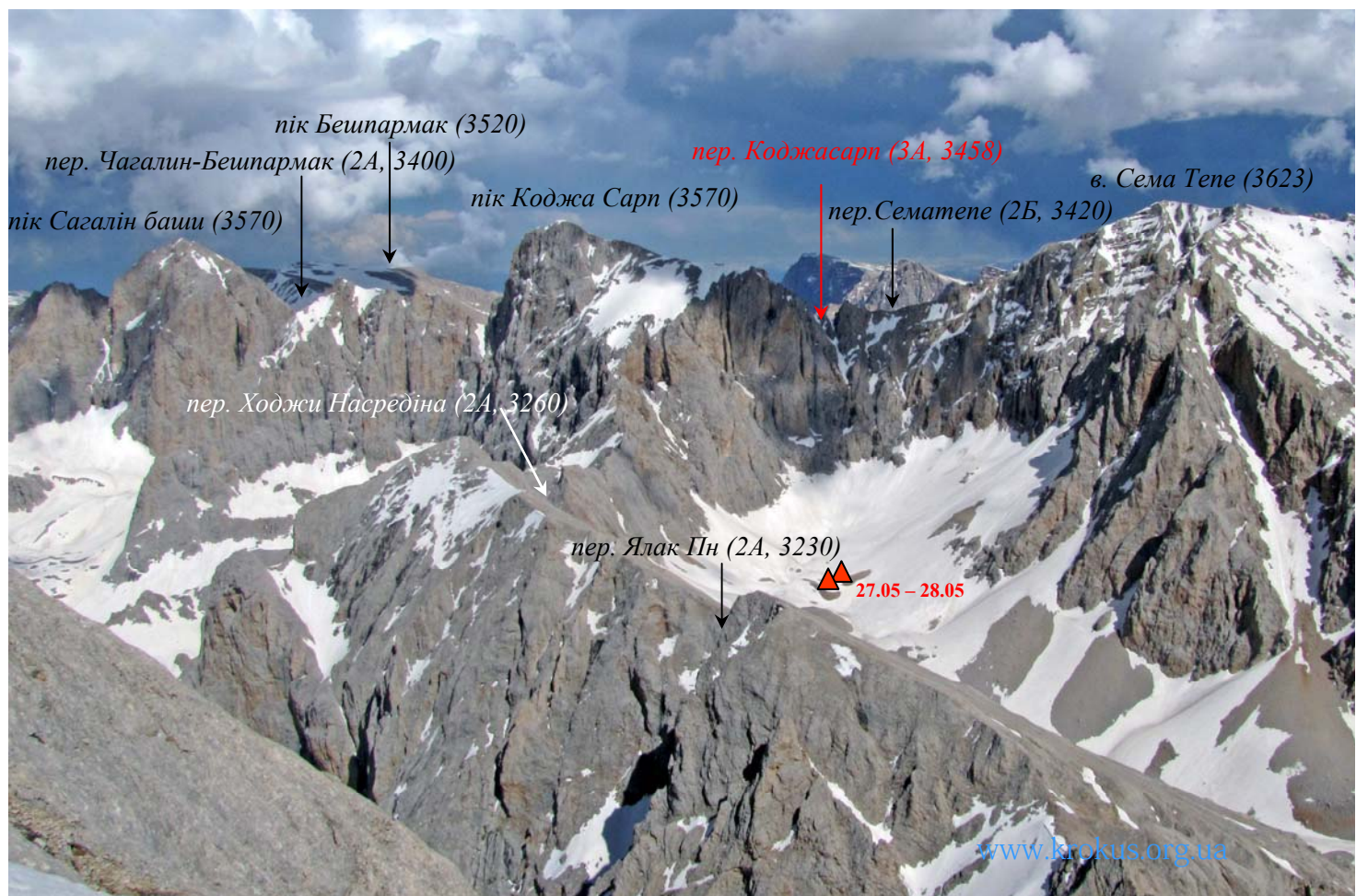

Фото 65. Вид з вершини Демирказик. Східний сектор. Відріг пік Коджа Сарп – в. Демирказик.

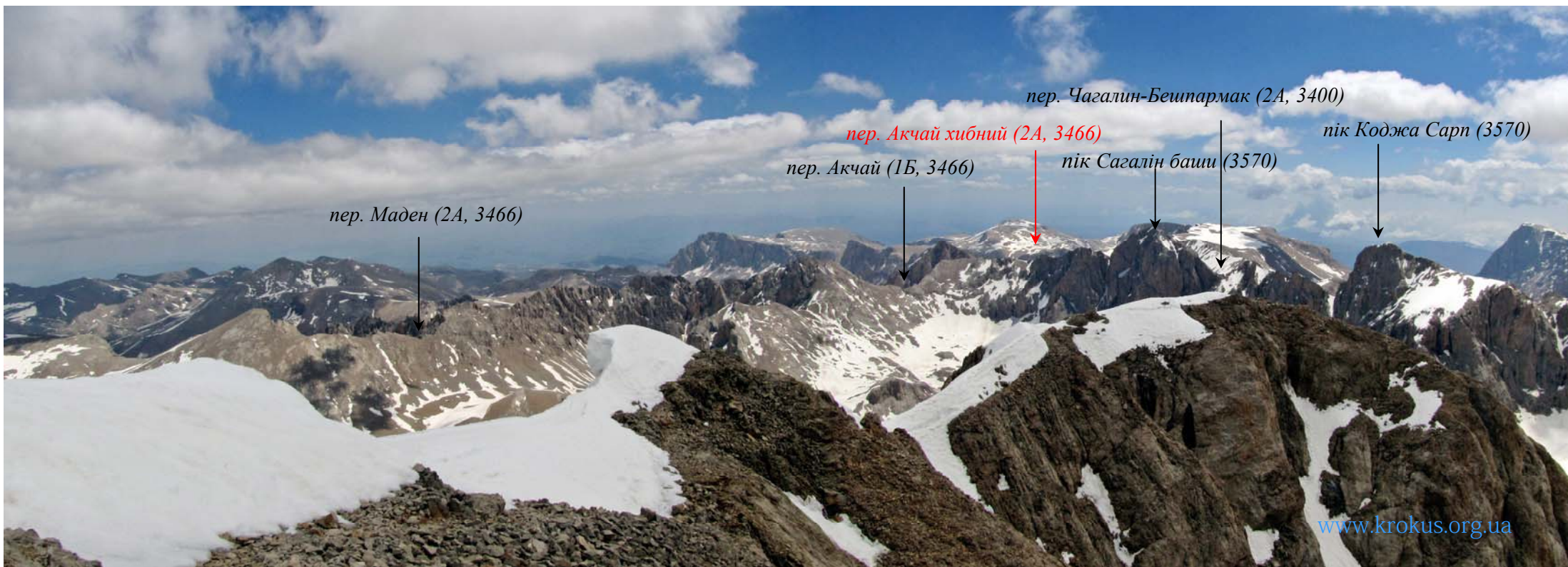

Фото 66. Вид з вершини Демирказик. Північно-східний сектор.

Фото 67. Вид з середини підйому на вершину Демирказик. Ущелина Джимбар.

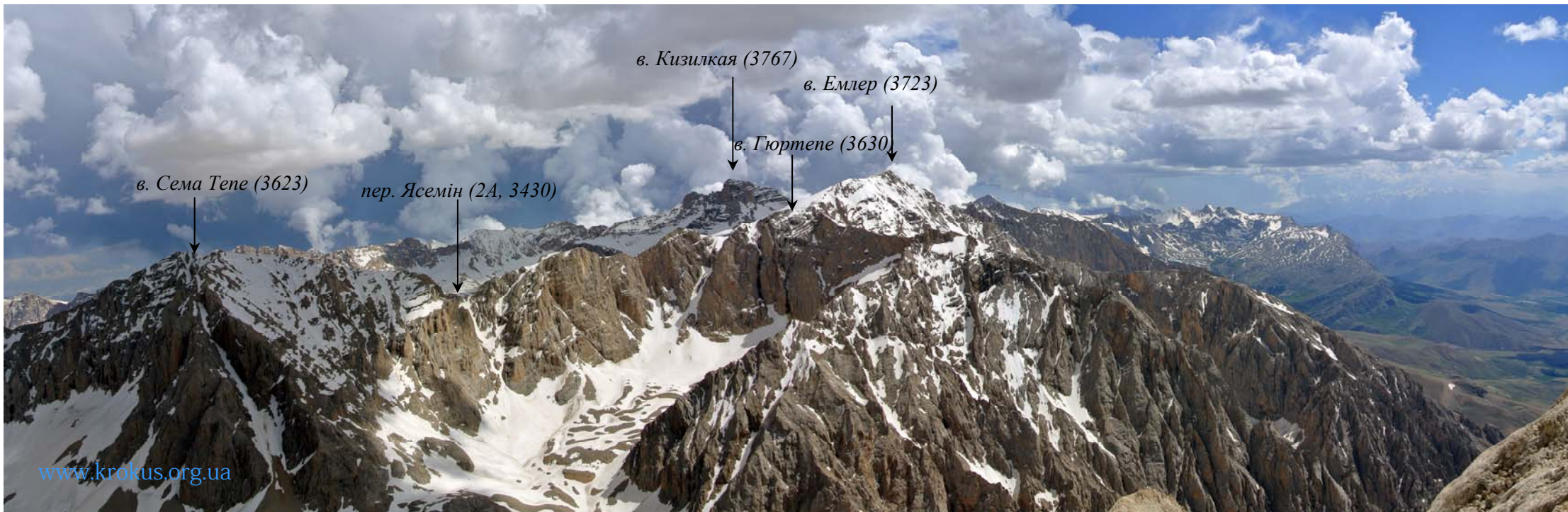

Фото 68. Вид з вершини Демирказик. Південно-східний сектор.

6.7. перевал Коджасарп (3А, 3458 м)

*Перевал **Коджасарп (№18)** розташований в основному хребті масиву Аладаглар між вершинами Коджа Сарп (Koça Sarp) та Сема Тепе (Sema Tere), ближче до вершини Коджа Сарп. Веде із ущелини Нарпуз (Narpuz) на плато Хастаходжанін. З боку ущелини Нарпуз – скельно-сніжний. З боку плато Хастаходжанін – сніжний.*

ЧХЧ підйому на перевал з ущелини Нарпуз – 10-12 год.

ЧХЧ спуску з перевалу до озера на плато Хастаходжанін – 1.5-2 год.

Координати перевальної сідловини: 37°49'41.40", 35°10'25.15".

Першопроходження 29 травня 2013 р.

Під час підготовки маршруту були опрацьовані всі доступні фотоматеріали та супутникові знімки [21], а також дані, отримані в травневому поході 2011 року [17] при проходженні перевалу Сематепе (2Б). Отже, вимальовувалась наступна картина: прямий шлях до широкого перевального кулуару (фото 70, фото 71) перекривають “сухі водоспади” у середній частині скельної стіни (фото 69). Потрапити в кулуар можливо лише через вузьке гирло (фото 70) або праворуч, траверсуючи схил вліво від шляху підйому на перевал Сематепе. Напряму не пролізти – занадто круто. Лівіше та правіше “сухих водоспадів” шлях перетинають вертикальні скельні “дзеркала”, але нижче “дзеркал” по сніговій полиці та ледь помітній на фото вузькій косій скельній полиці (фото 70, верхній пунктир) ніби можна.

27 травня 8 година. Наш намет стоїть на невеличкій рівній ділянці сніжника впритул до осипного схилу (фото71), майже під скельною стіною вершини Коджа Сарп. Виходимо на розвідку та “обробку” шляху підйому на перевал (шлях розвідки – фото 70). Спочатку крутий сніг. База на скелі. Кулуар йдеться нормально (5б приблизно). Виходимо нагору “баранячого лоба” під сніговою плямою. База. Вгору, через сніговий острівець, крута ділянка скель (5с) 7 м та полиця. Далі вгору по тріщині. Вище повинен бути траверс скельної полиці вправо до гирла перевального кулуару. Після 20 м лазіння скелями лідер зупиняється – дуже складно, погода зіпсувалась, суне дощова хмара. Проходити надскладну ключову ділянку в дощ надзвичайно ризиковано. Приймаємо рішення повернутись у табір та, перечекавши непогоду, повторити спробу підйому правіше перевального кулуару. На фото 70 нижнім пунктиром позначено можливий шлях підйому по зручній (як здалося) щілині, що виводить якраз до гирла кулуару. Після невдалої спроби підйому, перечекавши у наметі дощ (майже дві години), вирушаємо реалізовувати запасний варіант підйому.

Отже, будемо підніматись правіше “сухих водоспадів” по великому кулуару під перевалом Сематепе, потім траверсом зміщуємось вліво, в бік великого кулуару під перевалом Коджасарп (3А) (фото 70).

27 травня 14 година. Знову місимо сніг на підйом. Станція на скелі. Петля. Скельний зліт – ми на початку широкого снігового кулуару перевалу Сематепе (2Б) (фото 73). Друга мотузка закінчується у скельній ніші (фото 74). Тут можна сховатись від каміння, що пролітає. Вище – прямовисні скелі. Завтра буде складно, але й без рюкзака доводиться “похекати”. Наступна станція за великий відкол. Виходимо по четвертій мотузці на гребінь лівіше снігового кулуару. Поки що шлях вліво не проглядається, тож кріпимо мотузку на виположенні скельного гребеня. Тут завтра може зібратися вся група. Настрій хороший – чотири мотузки закріплено, тепер вниз до табору на ночівлю.

28 травня, ранок. Проходимо провішені вчора мотузки і продовжуємо шлях на перевал. Вгору по зруйнованим скелям, а потім вліво по снігу. Схоже можна

починати траверс. По скелям та снігу перетинаємо вертикальні кулуари (фото 76) – це майже півтори мотузки траверсу з незначною втратою висоти (фото 77). В кінці сьомої мотузки 15-ти метровий дюльфер приводить нас в перевальний кулуар. Дві останні мотузки – восьма та дев'ята (фото 76, фото 78) лягають центральною частиною перевального кулуару. Сніг вже розкис, але ще досить жорсткий, майже не провалюється (фото 76) – проміжні точки на снігових якорях. Перевальна сідловина (фото 79) широка, сніжно-осипна, при необхідності можна ночувати. Води немає. З сідловини перевалу відкривається чудовий вид на долину Нарпуз, пік Демирказик (фото 56) та плато Єдигель.

Спуск з перевалу прямо вниз по сніжнику (фото 80, фото 81). Тут ніяких складнощів. По розкислому снігу спускаємось без мотузок. В інших умовах, при жорсткому, мерзлому снігові може знадобитись 1 мотузка на спуск у верхній частині під перевальною сідловиною.

- **1 мотузка** (50 м) (4а). Вихід по сніжному конусу на скельний гребінь перед широким кулуаром. Використано 2 скельні гаки, петля на скелі. N=1.
- **2 мотузка** (40 м). По сніжнику під вертикальні скелі (фото 73). База у безпечному місці під скелями за зуб. Використані петля. N=1.
- **3 мотузка** (50 м) (4а-6с). По вертикальним скелям 8 м (6с) (фото 74), потім вліво-вгору по скелям 40 м (4а). База за камінь на скелі. Використані скельні гаки, петлі. N=4.
- **4 мотузка** (50 м) (5б). Скельним кулуаром (фото 76) вгору на гребінь. База на камені. Використані френд, закладка, петлі. N=3.
- **5 мотузка** (50 м) (5а). Вгору по гребеню, в кінці-траверс по снігу вліво. N=1.
- **6 мотузка** (50 м) (4а). Траверс по скельним острівцям та снігу (фото 77). Мотузка розкріплена на скельному зубі для дюльферу 8 м. База на скельному виступі стіни. N=4.
- **7 мотузка** (50 м) (4а). Траверс скельної полиці до снігового гребеня, за гребенем-дюльфер 15 м на скельну полицю під широким сніжним кулуаром, який виводить на перевальну сідловину. Нижче кулуару – “сухі водоспади”, які перебивають прямий шлях. База на скельному виступі стіни. Використані петлі. N=3.
- **8 мотузка** (50 м). По снігу 45°-50°. База на скелі посередині кулуару. N=2.
- **9 мотузка** (50 м). По снігу 45°-50° (фото 78). База на маленькому скельному острові лівіше великих скель. N=2.

Загалом пройдено поспіль 9 мотузок (450 м). L=350 м. N=21.

○ Спорядження:

- набір скельних гаків – 12 шт.;
- молоток скельний;
- френди – 5 шт.;
- сніговий якір – 2 шт.;
- набір закладок [табл..2, п. 26, стор. 126]
- короткі, середні та довгі петлі — 8 штук;
- рації – 2 шт.

○ Проходження:

- Спробувати піднятись більш логічним шляхом (шляхом розвідки) (фото 70). Від точки до якої ми змогли піднятись до початку перевального кулуару 1.5-2 мотузки. Складність ділянок вище 6с, потрібні скельні черевики.

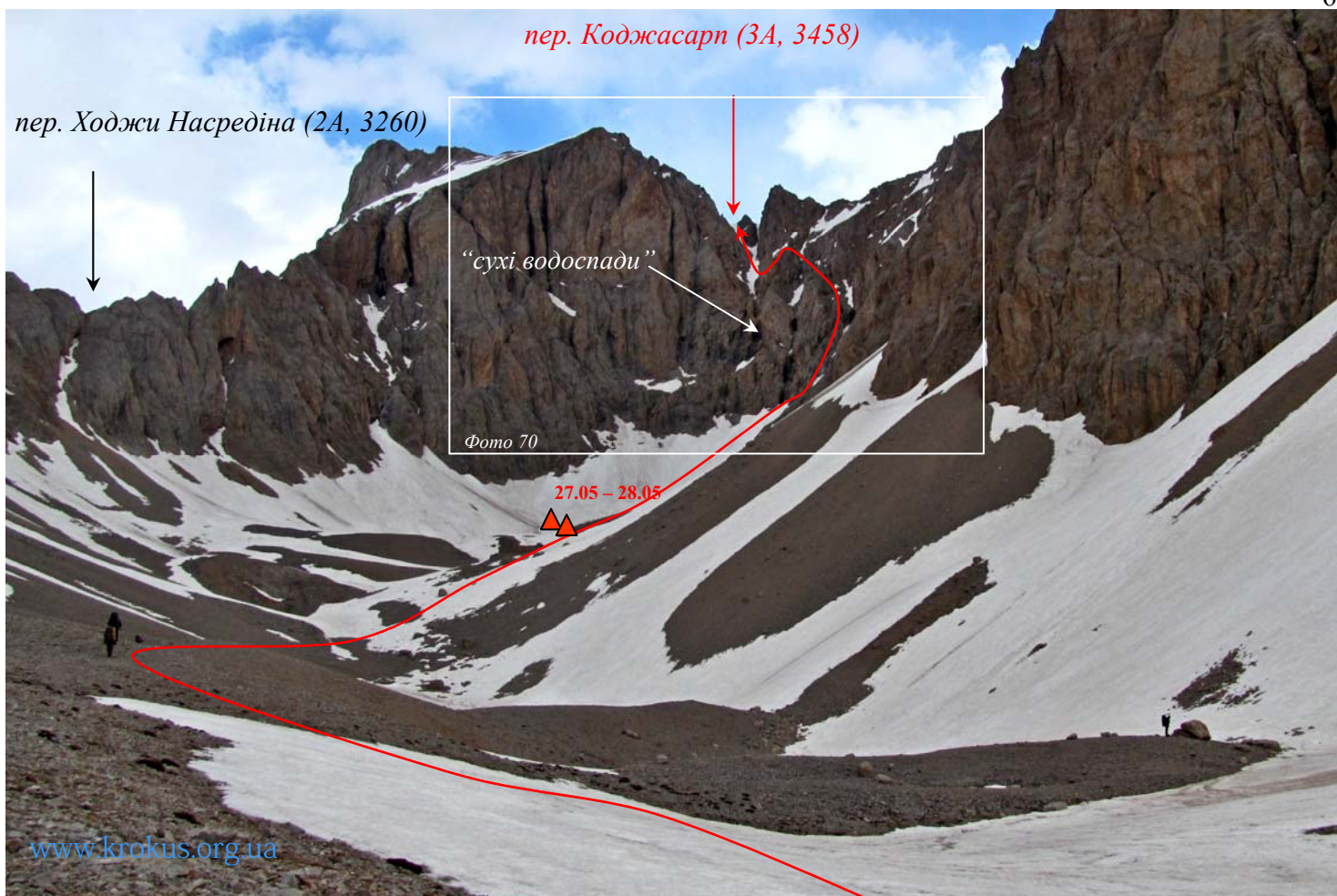

Фото 69. Верхів'я ущелини Нарпуз.

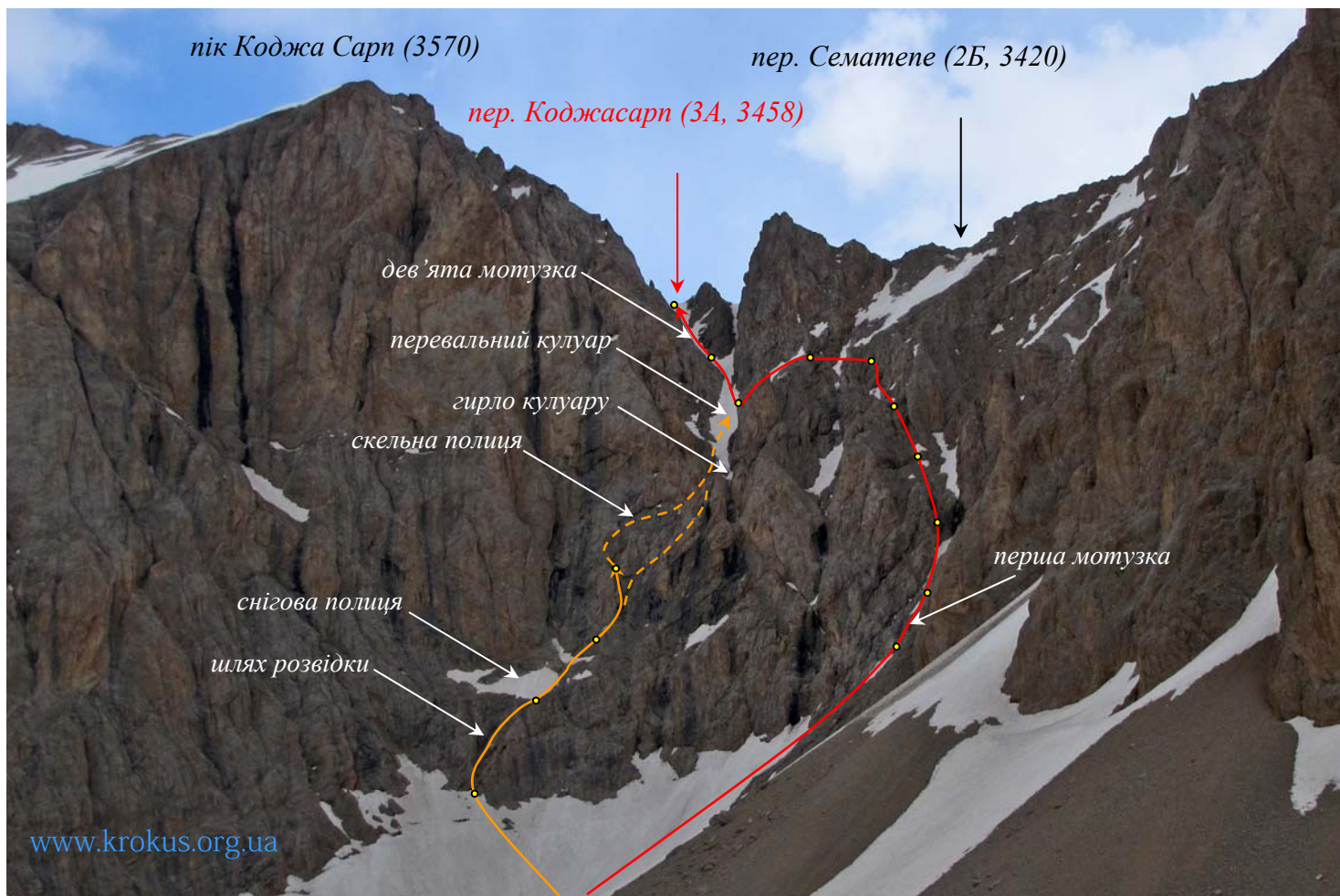

Фото 70. Перевальний зліт перевалу Коджасарп (3А).

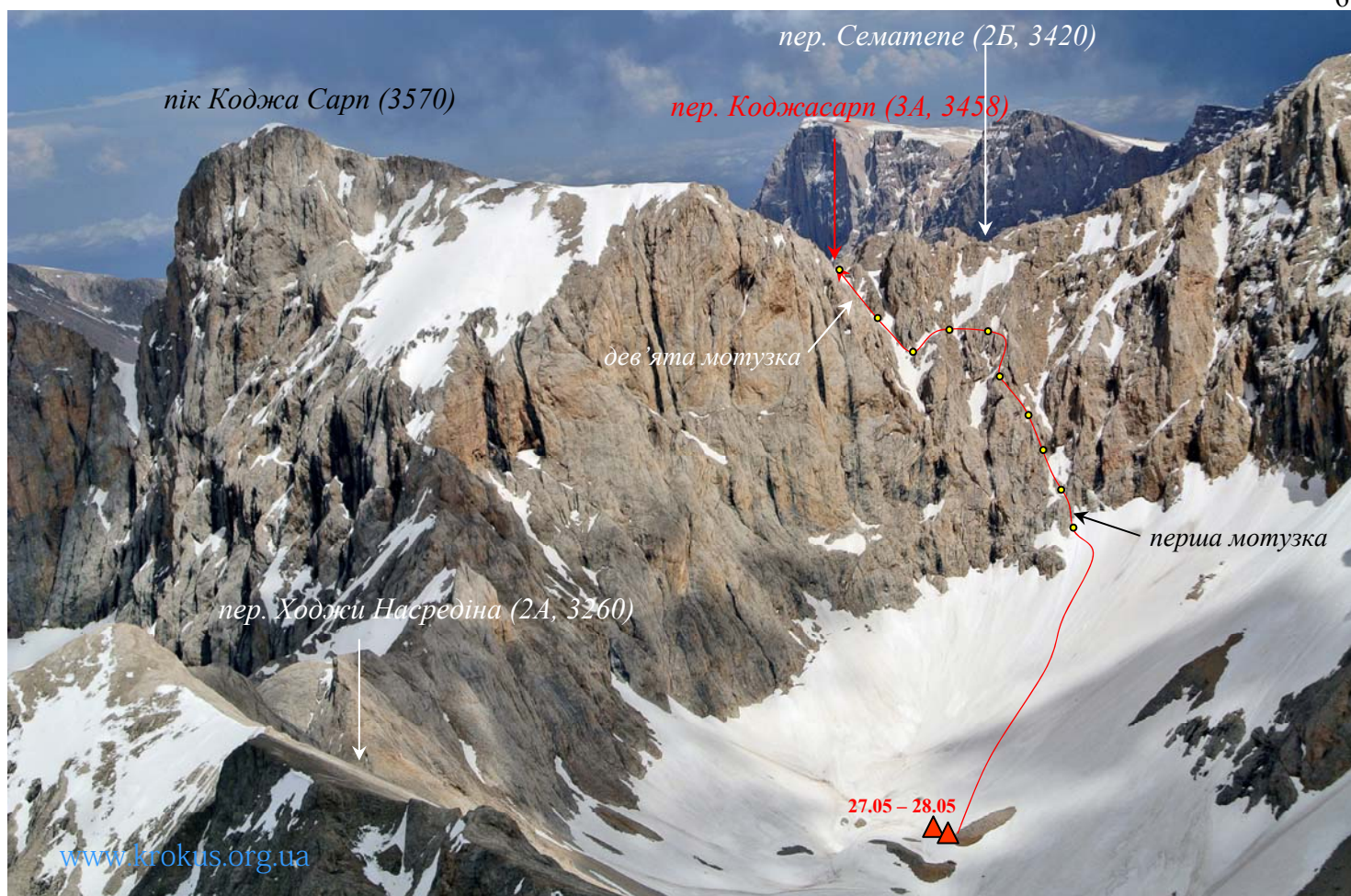

Фото 71. Верхів'я ущелини Нарпуз. Фото з вершини Демирказик.

Фото 72. Шлях підйому на пер. Коджасарп (3А) з боку ущ. Нарпуз.

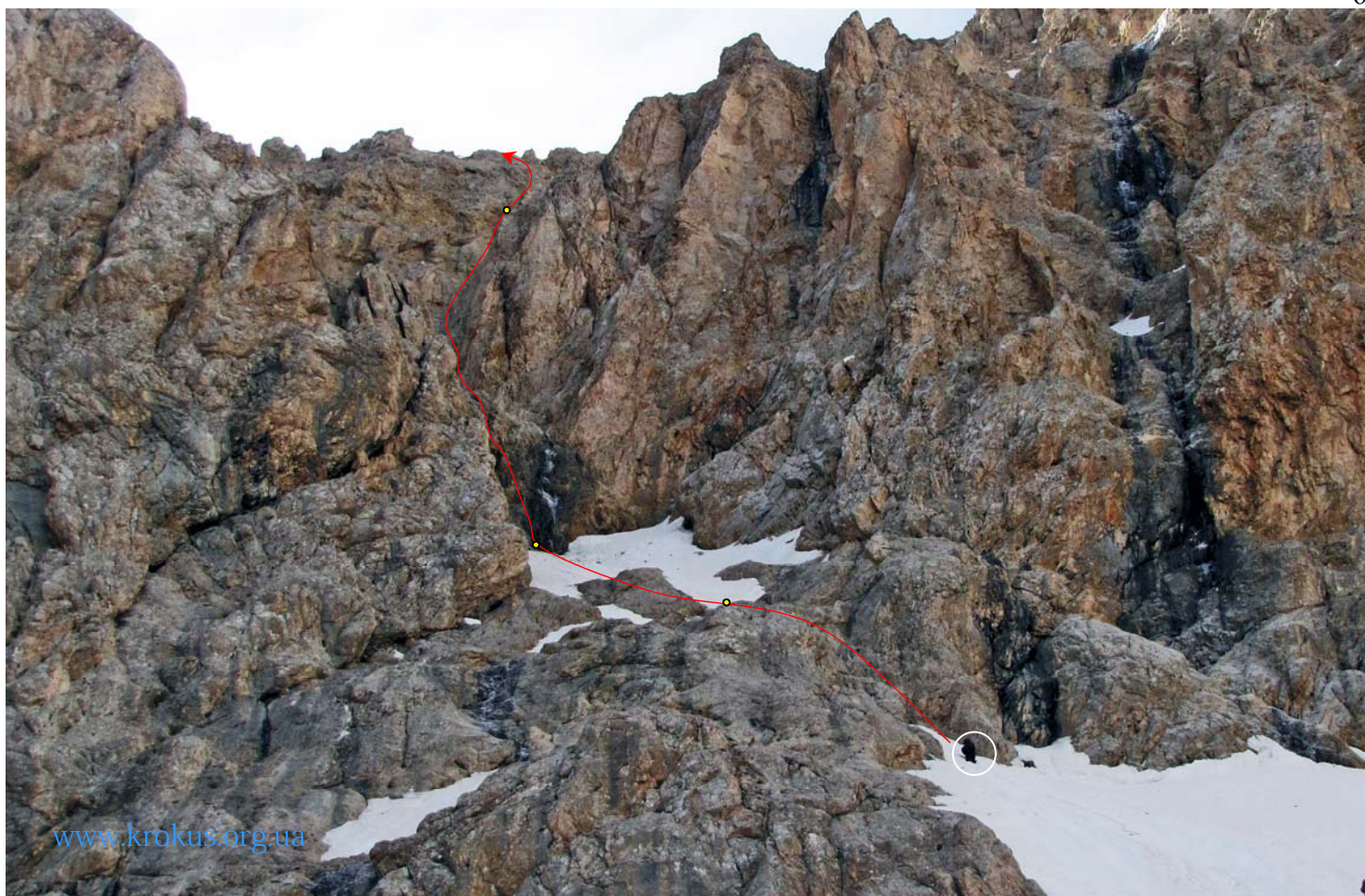

Фото 73. Підйом на пер. Коджасарп (3А). Перша, друга та третя мотузки.

Фото 74. Підйом на пер. Коджасарп (3А). Початок третьої мотузки.

Фото 76. Підйом на пер. Коджасарп (3А). Четверта мотузка.

www.krokus.org.ua

Фото 76. Підйом на пер. Коджасарп (3А). Восьма мотузка. Вихід першого.

www.krokus.org.ua

www.krokus.org.ua

Фото 77. Підйом на пер. Коджасарп (3А). Шоста мотузка.

www.krokus.org.ua

Фото 78. Підйом на пер. Коджасарп (3А). Дев'ята, остання, мотузка.

Фото 79. Група на перевалі Коджасарп (3А).

Фото 80. Перевальний зліт перевалу Коджасарп (3А) з боку на плато Хастаходжанін.

пік Коджа Сарп (3570)

пік Бешипармак (3520)

пер. Сематене (2Б, 3420)

пер. Коджасарп (3А, 3458)

www.krokus.org.ua

Фото 81. Пік Коджа Сарп з плато Хастаходжанін.

Фото 82. Плато Хастаходжанін. Фото від озера Буюк-гель

6.8. перевал Кизиляр (3А, 3526 м)

*Перевал **Кизиляр (Kizilyar)** розташований в східному відрозі основного хребта масиву Аладаглар на захід від вершини Кизиляр. Веде із плато Єдигель в ущелину Карагель. З боку плато Єдигель – скельно-сніжний. З боку ущелини Карагель – сніжно-осипний.*

ЧХЧ підйому на перевал з плато Єдигель 10-12 год.

ЧХЧ спуску з перевалу до озера Карагель (Karağöl) 1.5-2 год.

Координати перевальної сідловини: 37°47'29.92", 35°11'53.91".

Першопроходження 31 травня 2013 р.

Найближче до перевального зльоту перевалу Кизиляр (3А) місце ночівлі знаходиться на одному з моренних валів між піком Діректаш та масивом Кизиляр. Вода 15 хв. нижче, в озері під стіною масиву. Оскільки це першопроходження перевалу, то було зроблено уважний візуальний огляд перевального зльоту з метою вибору найбільш оптимального та безпечного шляху підйому. Нашу увагу привернули два великих сніжних конуси протяжністю 200 метрів та крутизною 45° - 60° (фото 84), що починалися від підніжжя перевального зльоту. Лівий сніжник виводив вгору під два “сухих водоспади” довжиною 15-20 метрів (фото 85) і крутизною 90°-110°. Варіант підйому лівим сніжником через складність підйому “водоспадами” було відкинуто, хоча це найкоротший шлях до перевальної сідловини. Більш детально продовжили досліджувати варіант підйому правим сніжником, але підйом цим шляхом виглядав не легшим – сніжник підходив під скельні бастіони, які виглядали важкопрохідними (фото 84). Стало зрозуміло, що простого шляху, який би проглядався до самої сідловини, немає. Подальший огляд перевального зльоту з різних ракурсів показав, що вище “водоспадів” над лівим сніжником і бастіонів над правим сніжником, є прохід до сніжного кулуару в бік перевальної сідловини (фото 93). Цей кулуар також проглядався на супутникових знімках цієї ділянки хребта. Задача стала більш конкретною, а саме: як дістатися сніжного кулуару над скелями. Почали розглядати шлях до сніжника і визначили найоптимальніший варіант – підйом лівим краєм центрального скельного бастіону (фото 85), що виводив на білу снігову пляму (фото 85, фото 86), далі потрібно продовжувати рухатись до наступного сніжника вгору та вліво через вузький скельний кулуар і так далі, проходячи ще кілька сніжників та скель, траверсуючи вгору-вліво до сніжного кулуару, що повинен вивести на перевальну сідловину.

30 травня 14 год. Отже, шлях підйому намічений і починається “обробка” перевалу. Лівий сніговий конус, крутизною 45°-60° та протяжністю близько 250 метрів до вузької тріщини, яка перетинає навскіс центральний бастіон до сніжника, пройшли без проблем. Витоптуємо майданчик, забиваємо сніговий якір та скельний гак. Вихід зі сніжника на скелі дуже незручний. Провішуємо мотузку по скелям вгору-вправо 5 метрів (надалі її закріпили таким чином, щоб перила були туго натягнуті) та кріпимо у щілині скельним гаком. Тепер вгору до видимого перегину на сніжник. Перша мотузка закріплена. Далі “гребля” по глибокому мокрому перекристалізованому снігу поміж скельними островами. Останні 15 метрів (кінець другої мотузки) по крутим скелям. База зручна на невеликих скельних поличках. Далі сніжник 10 метрів, та починається похилій, а потім вертикальний, відрізок скель (ключова ділянка). Вузьким скельним кулуаром виходимо до верхнього сніжника та перелазимо через його гребінь. Третьої мотузки якраз вистачає до великого каменя за сніговим гребенем. Заглядаємо за перегин скельного гребеня 7-ми метрами вище. В бік перевальної сідловини веде широка снігова крутопохила

полиця, яку ми визначили для підйому ще знизу. Отже, ми на правильному шляху. Дивимось вниз. Внизу, під останньою станцією на кінці 3-ї мотузки, відривається вниз вузька щілина між двома пласкими стінами у напрямі снігового конуса, по якому ми підіймались. Вона виходить біля основи “сухих водоспадів”. Четверта, остання з наявних мотузка закріплена. Сонце вже сіло, невдовзі стемніє. Всю заплановану на сьогодні роботу виконано – отже, спускаємось вниз до табору на ночівлю.

31 травня 2013 р. Зранку хороша сонячна погода, вночі сильно підморозило і мороз ще тримається. Трохи слизько, на першій мотузці – лід. Друга, на початку, – загрожує відкинути маятником на зледенілих скелях, тому забиваємо проміжний гак у скельний острів. Третя – випробовує нас на техніку безопорного підйому по вертикалі з рюкзаком ... Все позаду. Через скельний перегин, за який заглядали вчора, невеликий спуск на сніжник, далі – вгору-вліво. З верхньої станції з посмішкою поглядаємо, як кожен хто з’являється з-за перегину, хапає льодоруб. Ми над “сухими водоспадами”, а сніжник дуже крутий. Кричимо, що можна рухатись, притискаючись до схилу, спираючись на жумар, не використовуючи льодоруб. Частина групи збирається на скельному острівці в кінці 4-ї мотузки. Далі продовження крутопохилого сніжника вздовж скелі. Зліва – провалля великого перевального кулуару. Кінець 5-ї мотузки – скеля така, ніби ножем відрізали (фото 91). Станція кріпиться за відкол. Протягом шостої мотузки вливаємось у неширокий перевальний кулуар. На протилежній його стіні зіє вхід до величезної печери. Попри шалене бажання залізти до неї, прямуємо повз. Напроти печери сніговий схил перетворився на суцільний лід, у тіні невеличкий мінус, а по годиннику полудень. Перший одягає кішки та протягом сьомої та восьмої мотузок прямує вгору, притримуючись лівого (по х.р.) борту кулуару. Під снігом зустрічається лід. У верхній частині щілини, перед виходом на перевал, тонкий шар каміння лежить на льоду – можна з’їхати, тому прокладаємо дев’яту неповну мотузку. Перевал. Широкий гребінь дозволяє спокійно пообідати та перепочити. Складаємо тур та фотографуємось. Прямо перед нами, у вузькій перевальній щілині, над плато Єдигель височить пік Діректаш (фото 96). Спуск з перевалу до озера Карагель проходить мілким осипом та зруйнованими скелям перекритих сніжниками. Йдемо спочатку вправо-вниз в напрямку пер. Карагель (1Б) 30-40 хв., а потім вниз-вліво. Спуск займає 1 – 1.5 год.

- **1 мотузка** (50 м) (6а). Навкіс перетинає скельний виступ і вузький кулуар 5 м. Забито гак, зроблено жорсткі перила, далі - 45 м косий траверс вгору під сніжник (4а-6а), крутизна 45-60°. База на скельному гаку та френді відразу під сніжником. Використані 3 скельні гаки, петля, френд, сніжний якір. N=6.
- **2 мотузка** (50 м) (5а). Глибокий вологий сніг, лід, ділянки скель (5а) (40-60°). Шлях вліво-вверх під скельну стінку. База на відколі скельної стіни, через петлю. На скельному острові використані скельний гак і петля для розкріплення мотузки та мінімізації маятника. Біля скельних островів – лід. Перший учасник при проходженні використовував кішки та два льодоруби у ролі льодових молотків. N=3.
- **3 мотузка** (50 м). 10 метрів сніжника (50°) до крутого скельного кулуару (30 м) (5в- 6с) з нависанням у нижній частині. Далі вихід по снігу (60°) до сніжного ребра та горизонтальний траверс з ребра до великого каменю по снігу 10 м. Для бази використані 2 петлі на камінь. На підйомі 2 закладки, френд. N=5.

- **4 мотузка** (55 м). Вихід на сідловину через вертикальні скелі (6с) 5 м, траверс крутого сніжного схилу 45 м (55°-70°) до скельного ребра, якраз над водоспадами лівого кулуару. 1 закладка, петля. База на зруйнованому скельному ребрі (не вистачило мотузки 5 м – подовжено петлями). N=2.
- **5 мотузка** (50 м). Сніжна полиця (55°-65°), 50 м вздовж скельної стіни бастіону. Оскільки сніг зранку змерзся, перший йшов у кішках. 1 сніжний якір і база на петлі на кам'яному відколі стіни. N=2.
- **6 мотузка** (50 м). По сніжній полиці вздовж пласкої скельної стіни і виходить до основного перевального кулуару через сніжний гребінь, траверс (45°-65°). База на скельному відколі на петлі, при траверсі закладали мотузку у щілини між скелею і сніжним гребенем. N=2.
- **7 мотузка** (50 м). Ускладнена появою двох ділянок льоду крутизною до 70° (одна на рівні з печерою, протяжністю 5 м, а друга за 15 м). Решта шляху по снігу, льоду та скельним гребеням (6в) до 65°. Мотузку розкріпили скельним гаком на правому борті скельного ребра для проходження скель справа від льоду (кішки тільки у першого). Використані льодобур та скельний гак, база на скельному острові, на петлі, застрахована скельним гаком. N=3.
- **8 мотузка** (50 м). Ускладнена льодом під товстим шаром розкислого снігу, мотузка прокладена вздовж лівого борту кулуару, щоб мати можливість рухатись скелями і снігом (сніг не тримає, кішки лише у першого) (5а) (50°-60°). Використані закладка, петля та база на скельному відколі. N=3.
- **9 мотузка** (20 м). Осип на льоду 30°-40°. База на камені, який лежить на перевальній сідловині. N=1.

n=27, l=425 м мотузок, l=570 м загальній підйом.

Спуск з перевалу близько 1 км по баранячим лобам, осипом та сніжниками 30°-45° без мотузок.

Рекомендації:

- Спорядження:
 - набір скельних гаків – 12 шт.;
 - молоток скельний – 2 шт.;
 - френди – 5 шт.;
 - 4 сніжні якоря;
 - набір закладок [табл. 2, п. 26, стор. 126]
 - кішки – 1 п.;
 - короткі, середні та довгі петлі — 8 штук;
 - рації – 2 шт.;
 - льодовий інструмент
- Проходження:
 - Перші чотири мотузки закріпили в перший день (30.05) після обіду. Вгору-вниз зайняло 7 годин. Наступного дня (31.05), зранку, в деяких місцях з'явився лід, але фірн став жорстким.
 - За необхідності можливо сховатися від непогоди в печері на 7 мотузці.

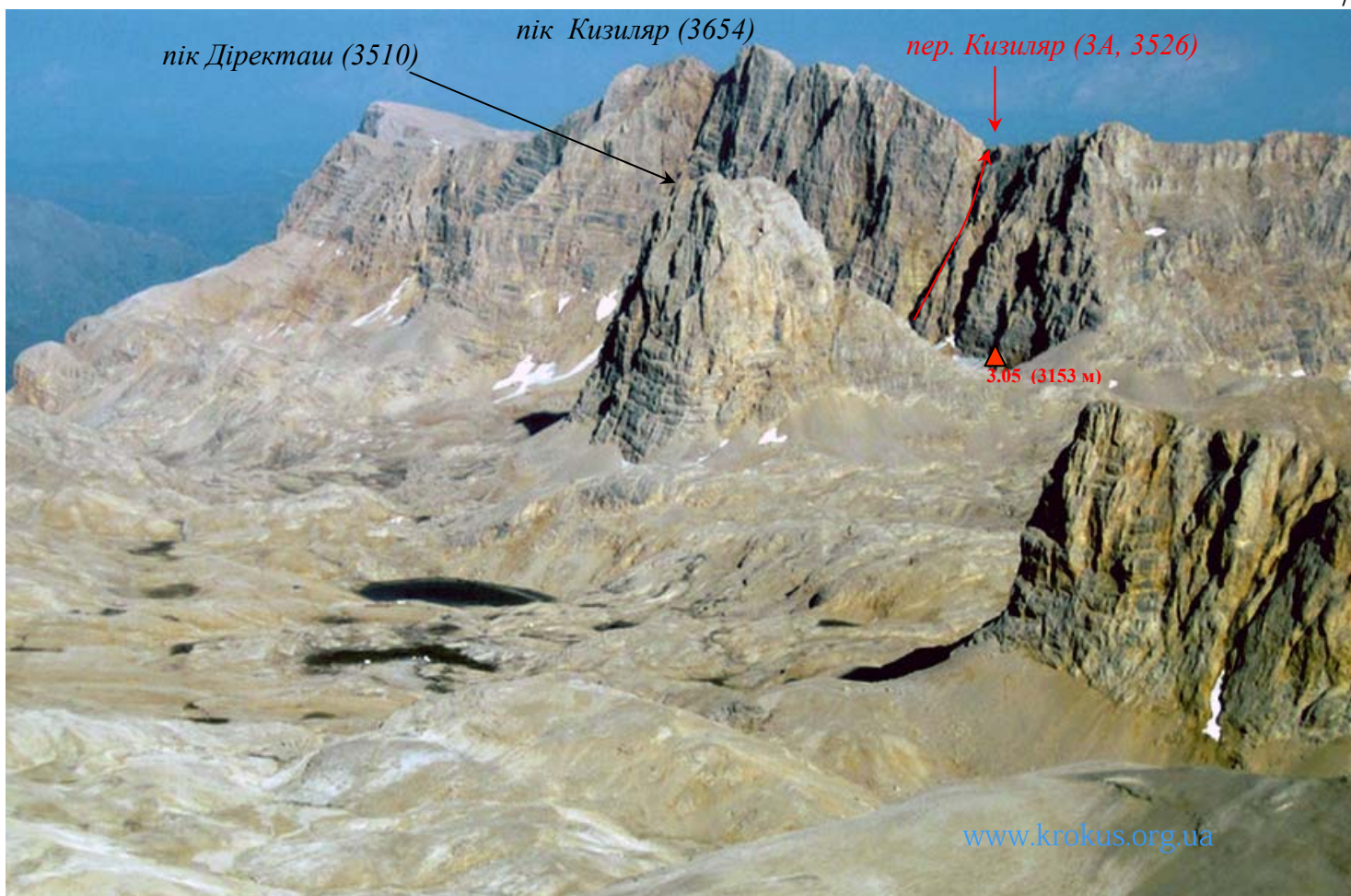

Фото 83. Плато Єдигель. Пік Кизиляр. Фото з сайту www.su-meru.com/foto-album серпень 2008 р.

Фото 84. Перевальний зліт перевалу Кизиляр (3А) з боку плато Єдигель.

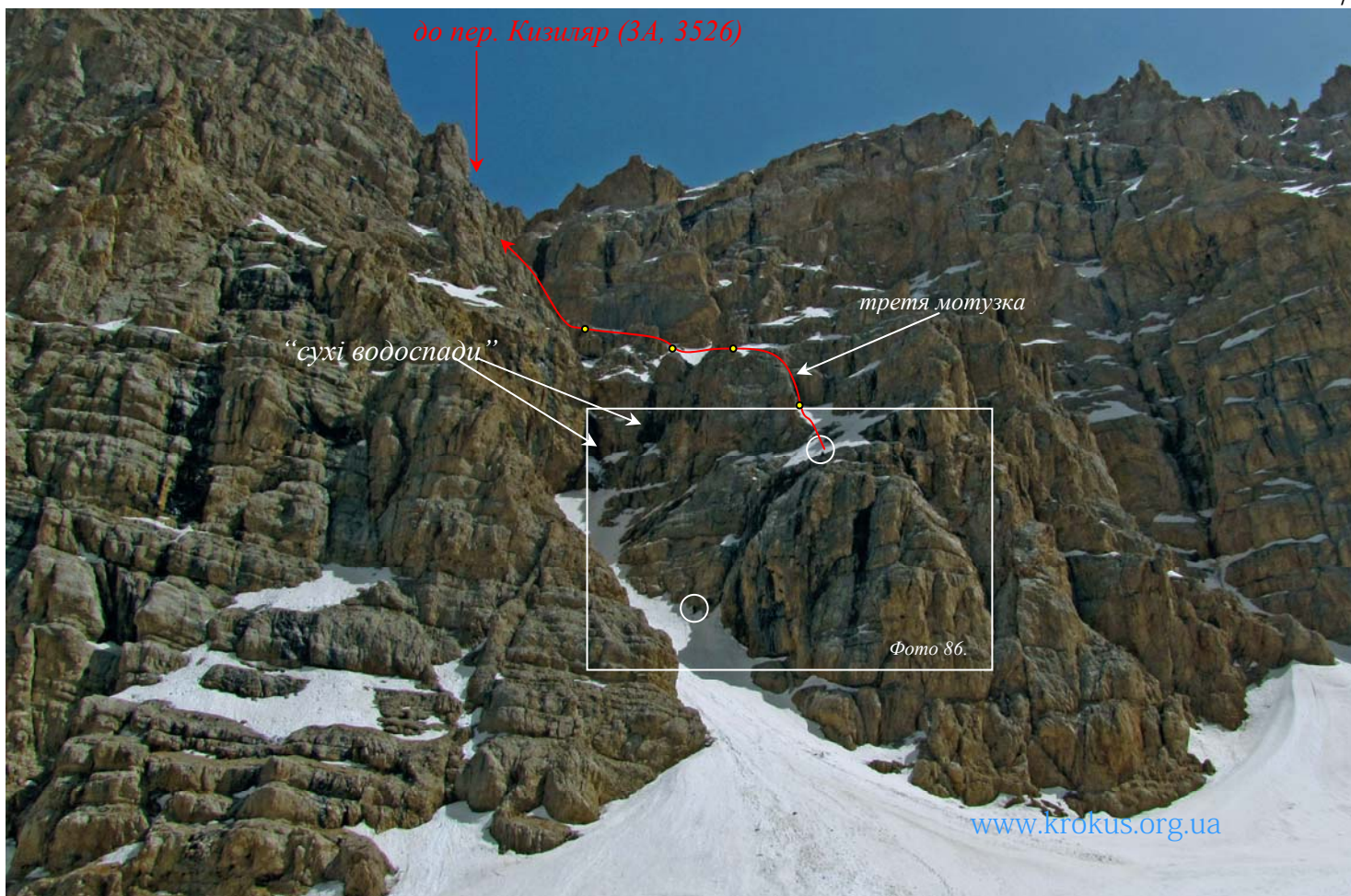

Фото 85. Шлях підйому на пер. Кизиляр (3А), нижня частина.

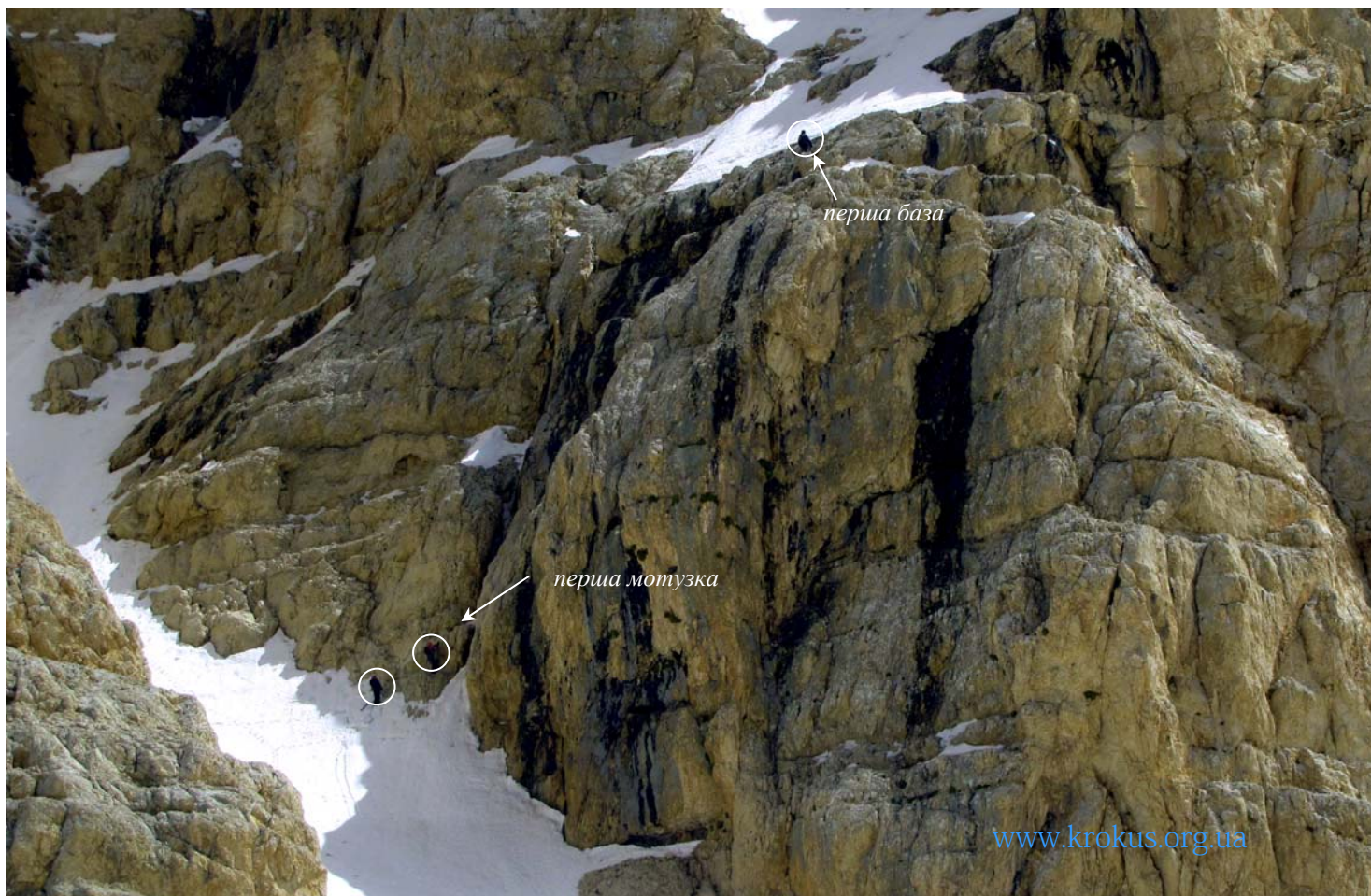

Фото 86. “Обробка” шляху підйому на перевал Кизиляр (3А). Перша мотузка.

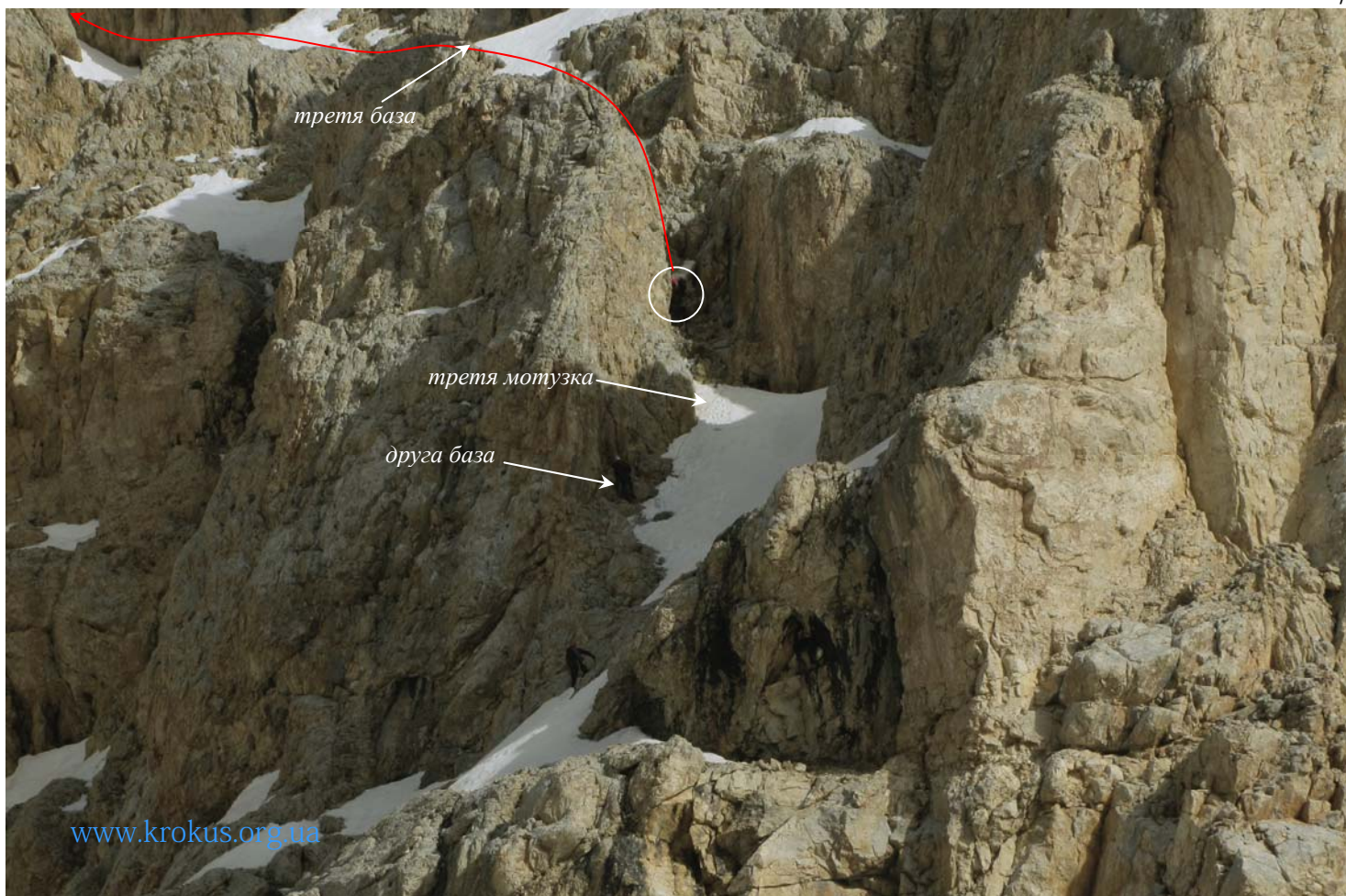

Фото 87. “Обробка” шляху підйому на перевал Кизиляр (ЗА). Друга та третя мотузки.

Фото 88. Підйом на пер. Кизиляр (ЗА). Перша мотузка.

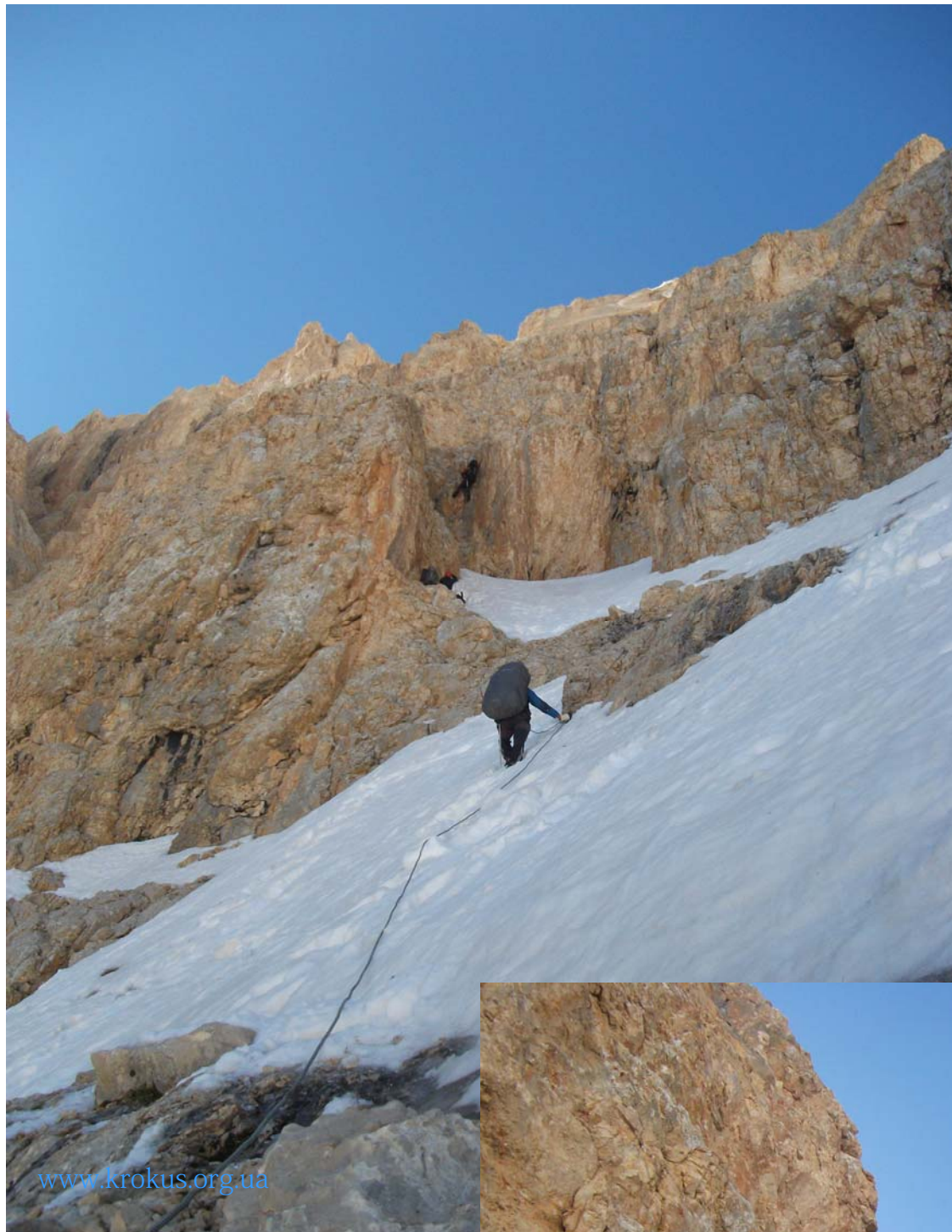

Фото 89. Підйом на пер. Кизиляр (3А).
Друга мотузка.

Фото 90. Підйом на пер. Кизиляр (3А).
Третя мотузка. Перехід через нависання.

в. Хюрмене (3400)

www.krokus.org.ua

Фото 91. Підйом на пер. Кизиляр (3А). П'ята мотузка. Косий траверс.

Фото 92. Підйом на пер. Кизиляр (3А). Шоста мотузка.

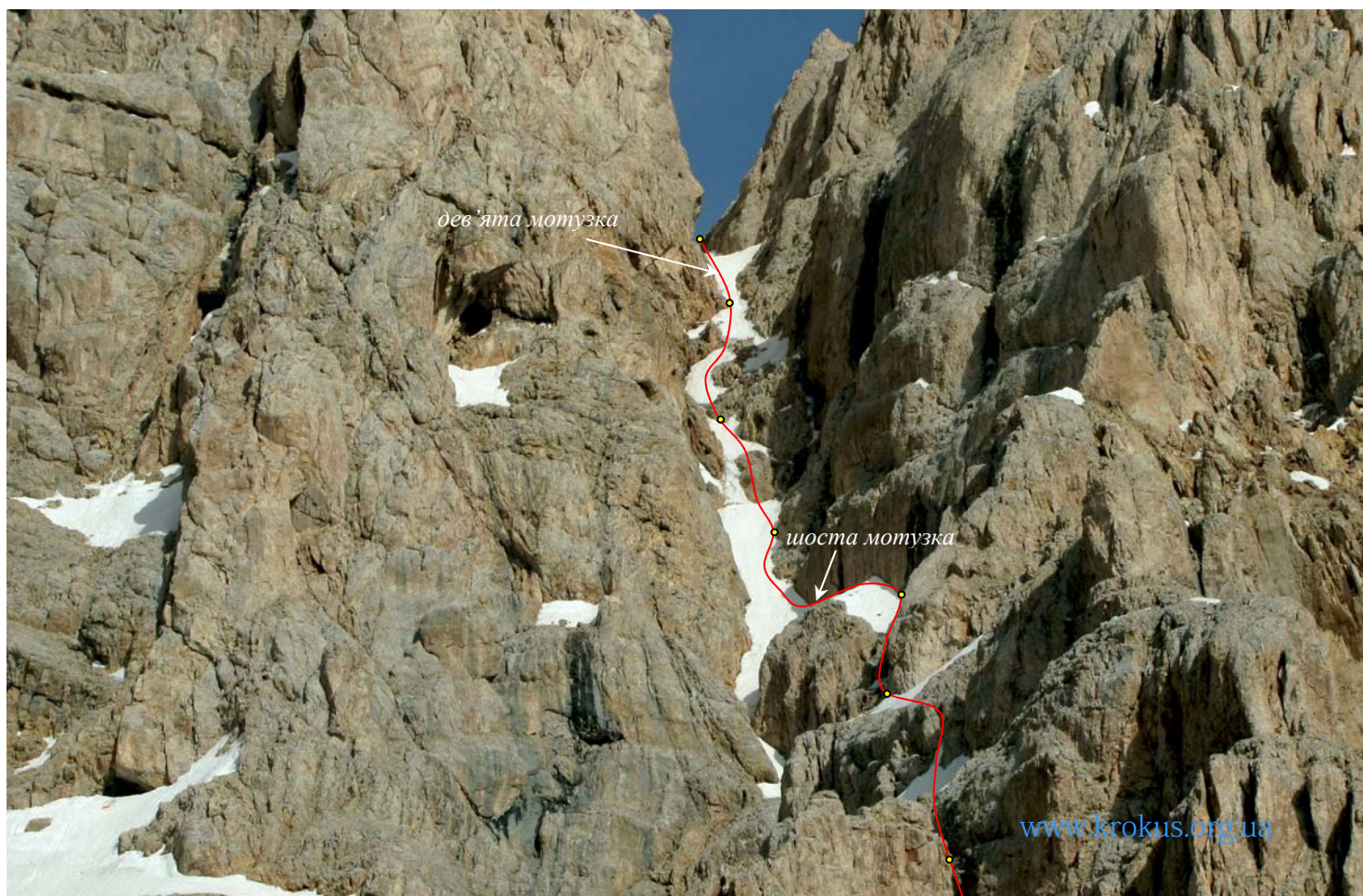

Фото 93. Верхій кулар перевального зльоту. Зум 20X.

www.krokus.org.ua

Фото 94. Підйом на пер. Кизиляр (3А). Сьома мотузка.

в. Акітене Н2 (3610) в. Адсіз (3500)

www.krokus.org.ua

Фото 95. Група на перевалі Кизиляр (3А).

Фото 96. Пік Діректаш з сідловини перевалу Кизиляр (ЗА).

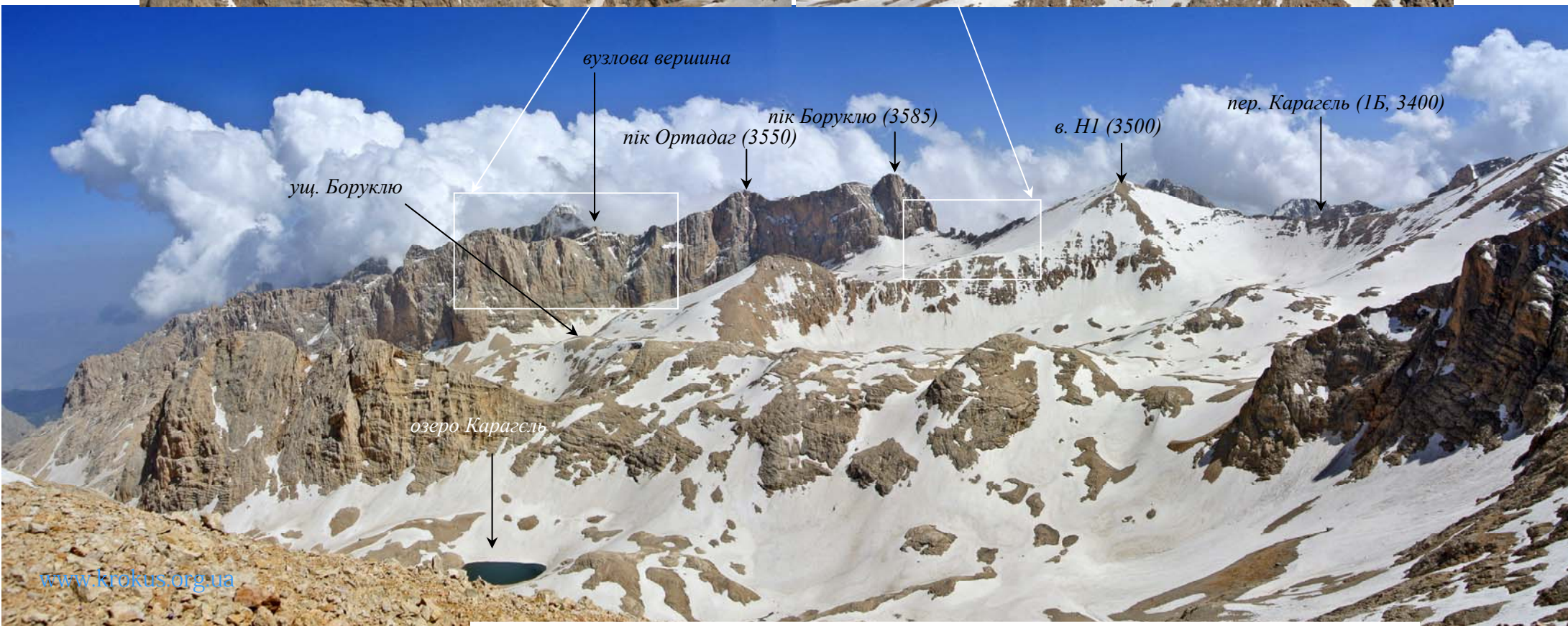
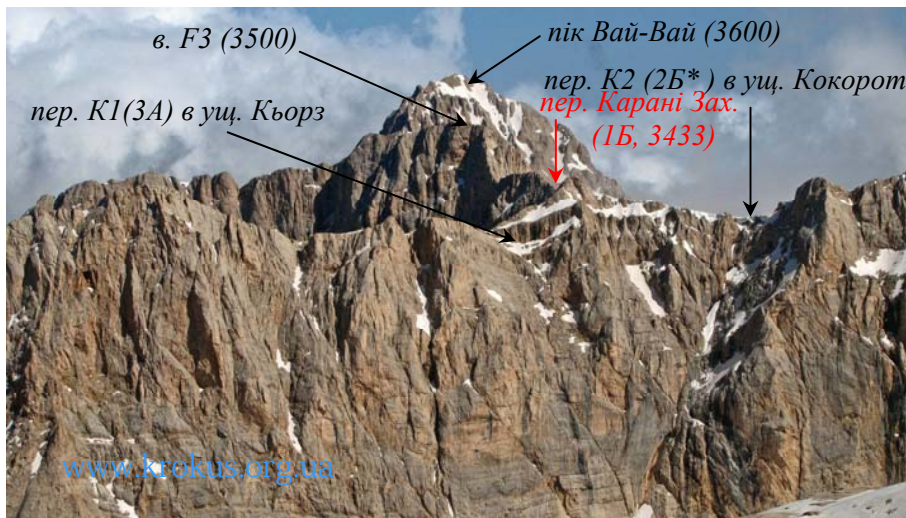

Фото 97. Ущелина Карагсль. Фото з сідловини пер. Кизиляр (3А).

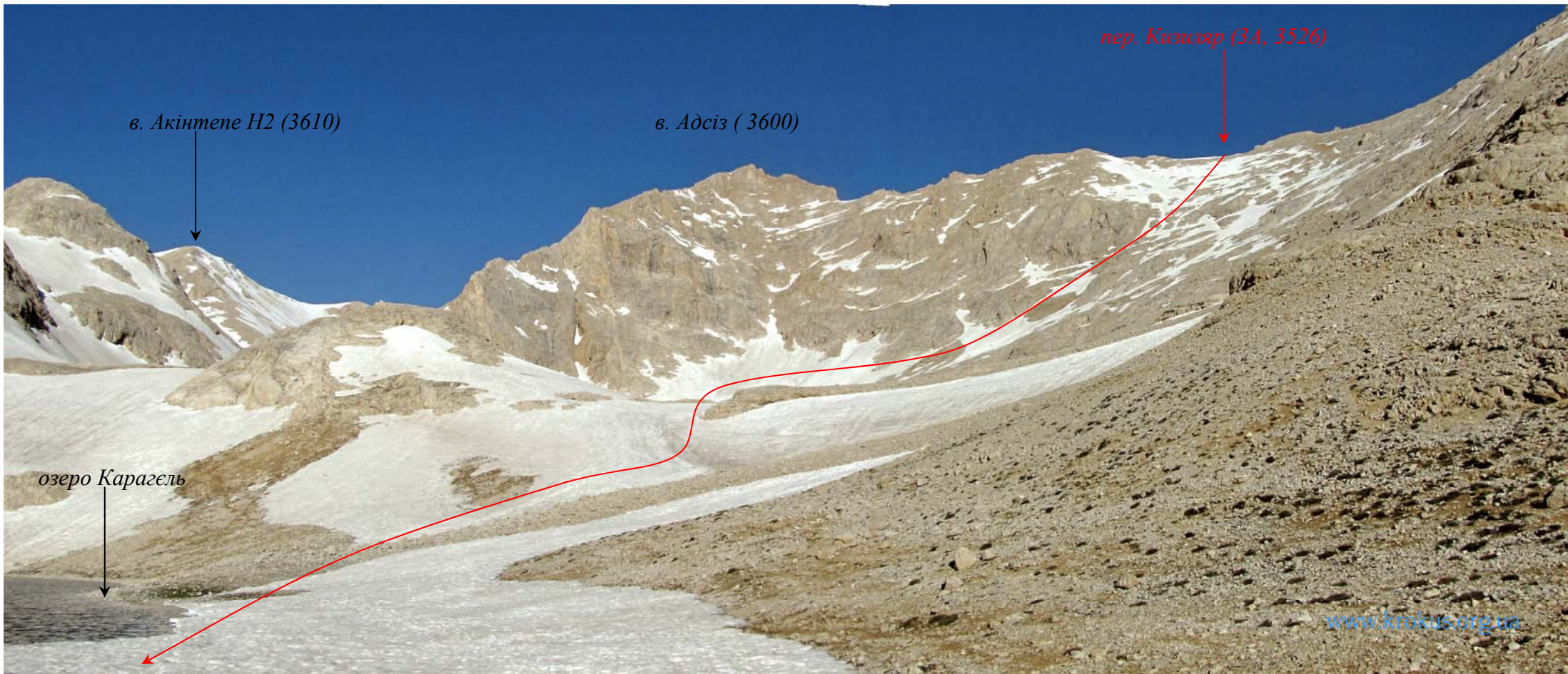

Фото 98. Верхів'я ущелини Карагель. Фото з місця ночівлі біля озера Карагель.

6.9. перевал Карані Зах. (1Б, 3433 м)

*Перевал **Карані Західний** розташований в східному відрозі основного хребта масиву Аладаглар між вершинами F3 (3500) (Mecit dođru) та вузловою вершиною. Веде із ущелини Кьор (Kör boğaz) в ущелину Кокорот. З боку ущелини Кьор – сніжний. З боку ущелини Кокорот – сніжно-осипний.*

ЧХЧ підйому на перевал з ущелини Кьор – 1.5-2.5 год.

ЧХЧ спуску з перевалу в ущелину Кокорот – 2.5-3 год.

Координати перевальної сідловини: 37°46'0.54", 35°13'19.77".

Першопроходження 2 червня 2013 р.

Ущелина Кьор круто обривається в долину Карагель. Підйом з дна долини Карагель проходить осипами та зруйнованими скелями. Часто доводиться вишукувати проходи поміж скельних виходів. На підйом в ущелину Кьор від стежки в ущелині Карагель витратили близько 1.5 години. Далі по сніжниках з незначним набором висоти прямуємо в напрямку вершини Учътепе (3380), що височіє над ущелиною, до помітного попереду високого скельного підвищення (фото 99). Воно закриває від нас верхню частину ущелини. На підвищенні остання можливість заночувати на рівному майданчику, далі -похилі снігові поля (фото 101, фото 102). На вільній від снігу ділянці встановлюємо намет. Води немає, доведеться топити сніг. Зі скельного підвищення, з місця ночівлі (фото 107) перед нами, як на долоні, верхів'я долини Кьор, замкнене скельною стіною з двома сідловинами. Виходимо на розвідку, попередньо визначивши праву сідловину як наш запланований для проходження перевал. Розвідка зайняла близько двох годин і показала хибність нашої гіпотези. Права сідловина знаходиться праворуч вузлової вершини (фото 102) і виводить в ущелину Боруклю – це сідловина перевалу К1, оціненого нами по складності як 3А (фото 97), а наша перевальна сідловина, яка повинна вивести в ущелину Кокорот, знаходиться лівіше вузлової вершини.

2 червня. Вітряним, погожим ранком по широким сніжним полям (фото 101) підходимо під перевальний зліт перевалу Карані Зах. (1Б). Спочатку піднімаємось сніжником навскіс вліво (фото 102) над скельними виходами у напрямку перевального кулуару під скельну стіну. Через скельну стіну зліва-направо в напрямку перевальної сідловини ведуть два сніжні кулуари (фото 101, фото 102). Правий (фото 102, фото 103) вибираємо для підйому на перевал (фото 104).

- **1 мотузка** (50 м) (4а). Нижній ПС (пункт страховки) на 3-х снігових якорях. База на перевальній сідловині, петля за камінь. Станція зверху на 2 скельних гаках та петлі. Підйом по крутонахиленому вправо-вверх сніжнику крутизною 40°-45°, розкріплення мотузки на якорі та петлях. Верхня частина більш крута- до 50°, останні 7 м по простим скелям. Використані 2 скельні гаки, петлі. N=5.

Сідловина перевалу невелика, осипна (фото 107), є місце під невеликий намет, тур склали біля вітрозахисних кам'яних стінок. З сідловини перевалу Карані Зах. можна легко пройти на перевал К2 (2Б*). Сідловина цього перевалу скельно-сніжна (фото 105), в бік ущелини Боруклю звисають масивні снігові карнизи (фото 106).

Спуск з перевалу Карані Зах. вниз осипами та сніжникам, забираючи вправо на дно долини (фото 109).

- Спорядження:
 - скельний гак – 3 шт.;
 - молоток скельний – 1 шт.;
 - сніжний якір – 3 шт.

Фото 99. Середня частина ущелини Къор.

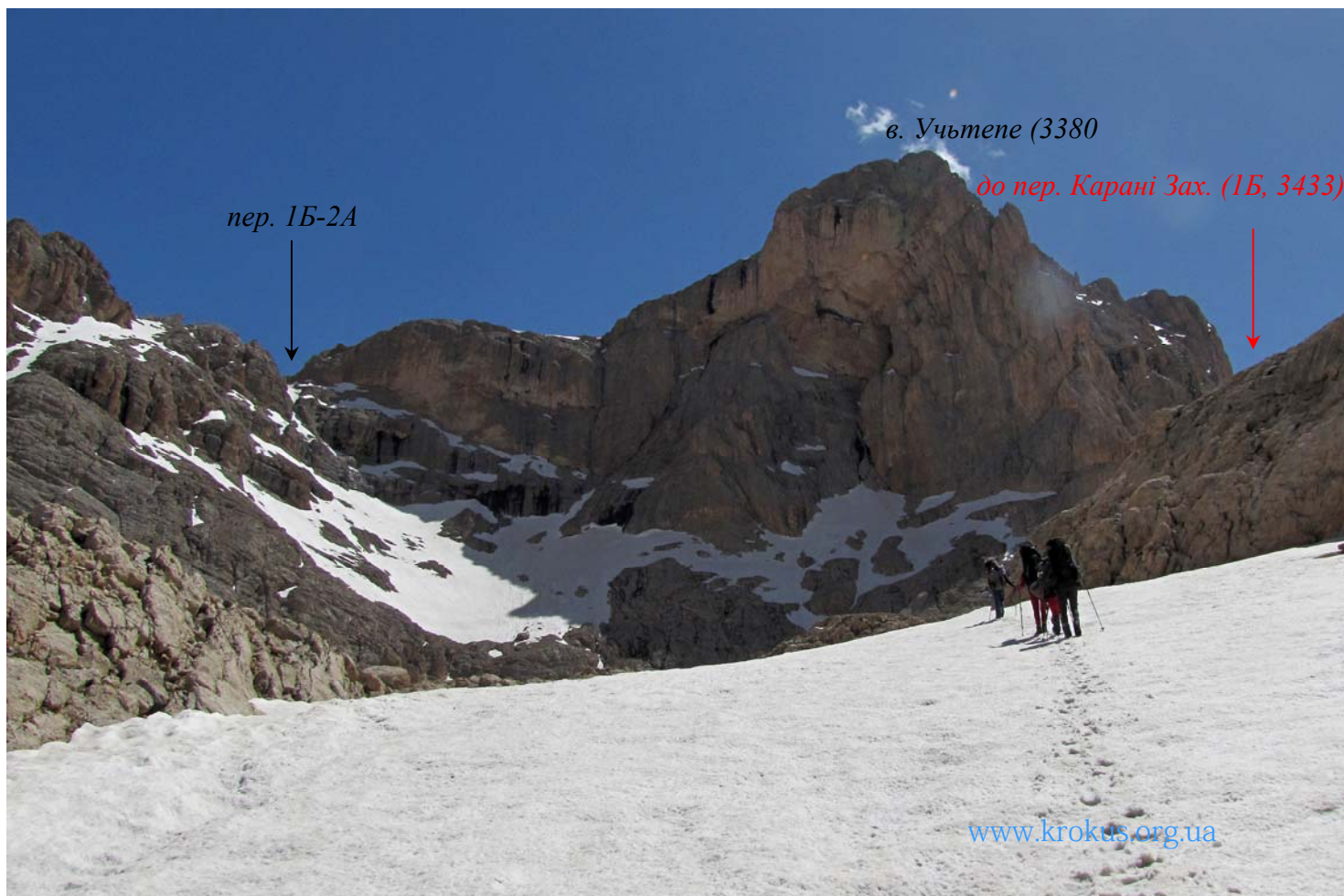

Фото 100. До перевалу Карані Зах. (1Б).

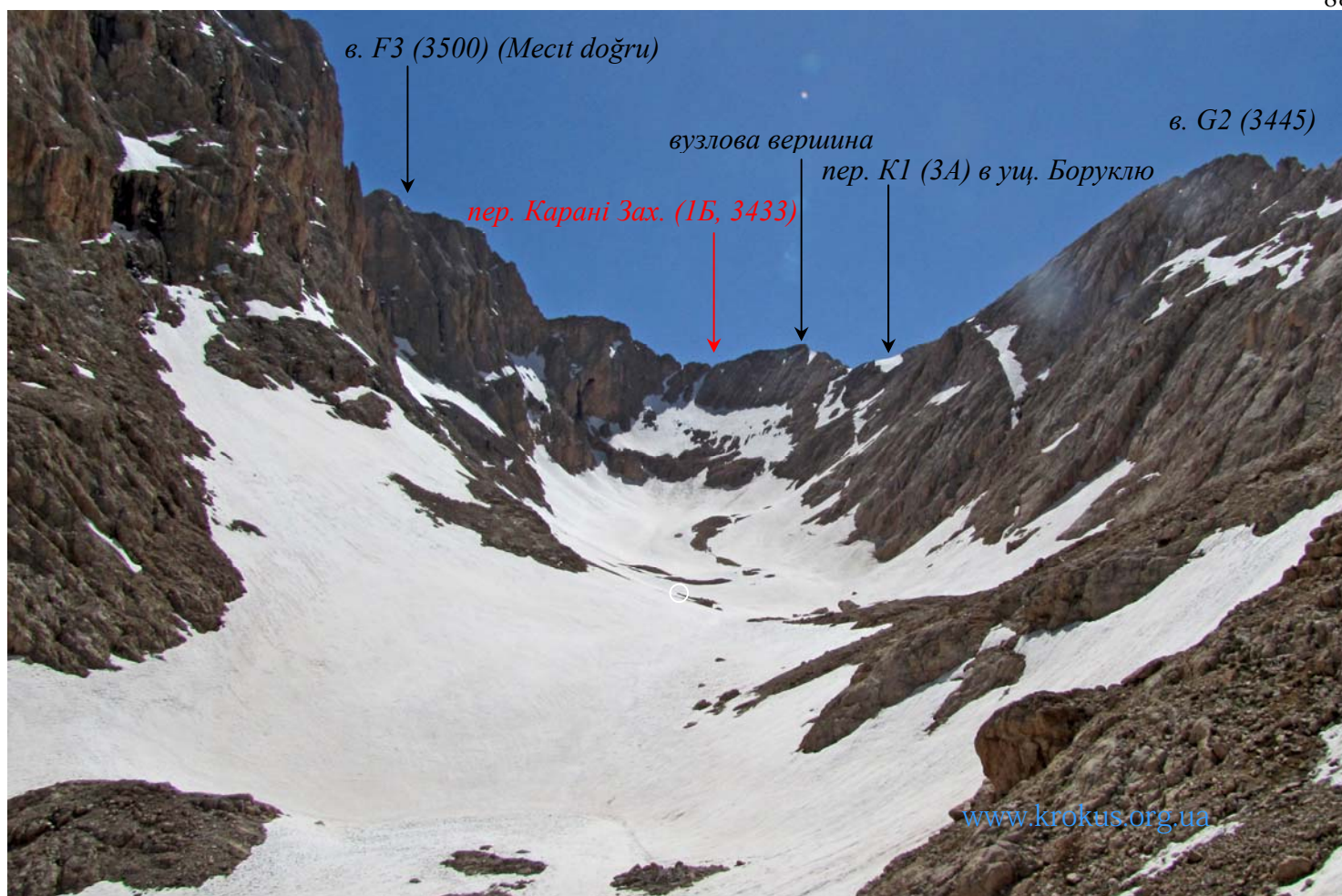

Фото 101. Перевальний цирк перевалу Карані Зах. (1Б).

Фото 102. Шлях підйому на перевал Карані Зах. (1Б).

Фото 103. Перевальний зліт перевалу Карані Зах. (1Б).

Фото 104. Підйом на перевал Карані Зах. (1Б). Вихід на перевальну сідловину.

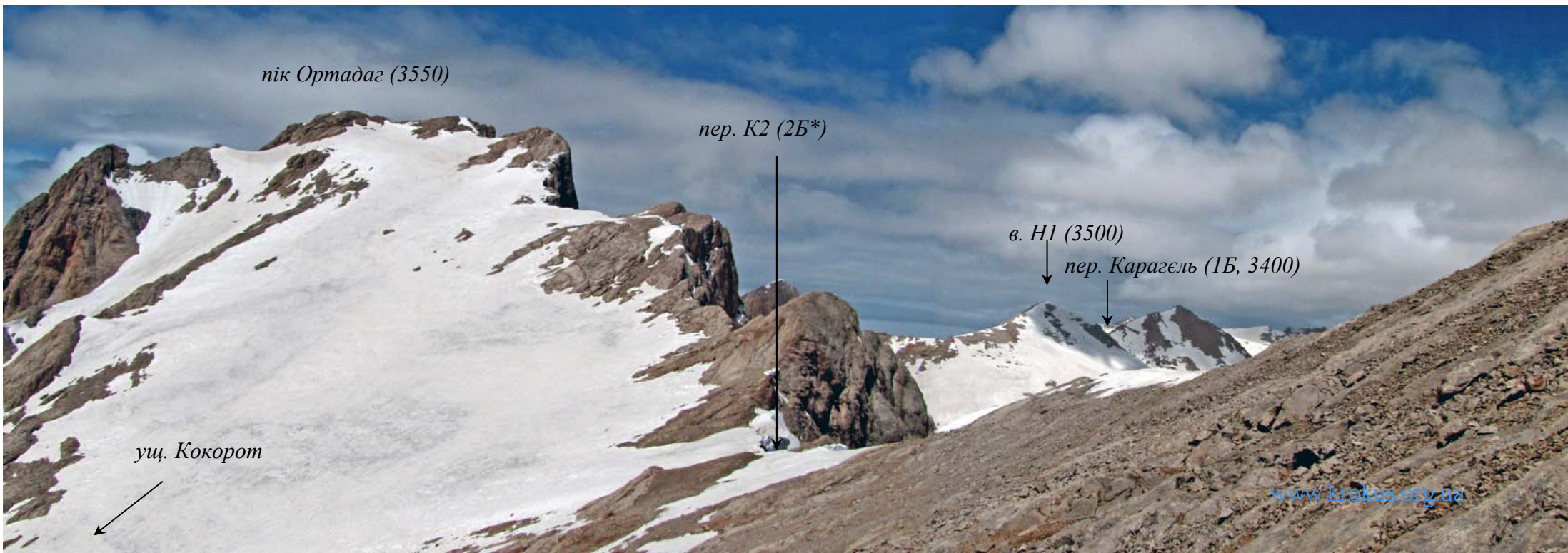

Фото 105. Сідловина перевалу К2 (2Б*), з боку ущелини Кокорот.

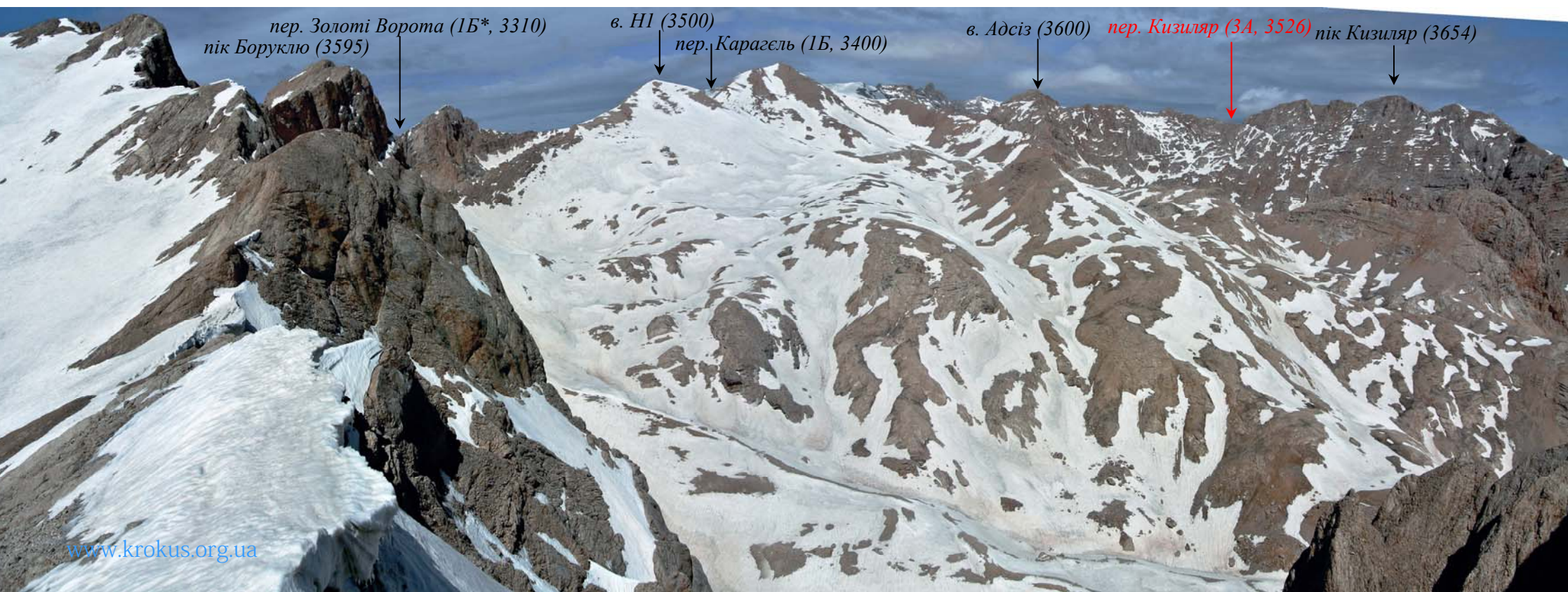

Фото 106. Верхів'я ущелини Карагель. Фото з сідловини перевалу К2 (2Б*).

Фото 107. Група на перевалі Карані Зах. (1Б).

Фото 108. Ущелина Кьор з сідловини перевалу Карані Зах. (1Б).

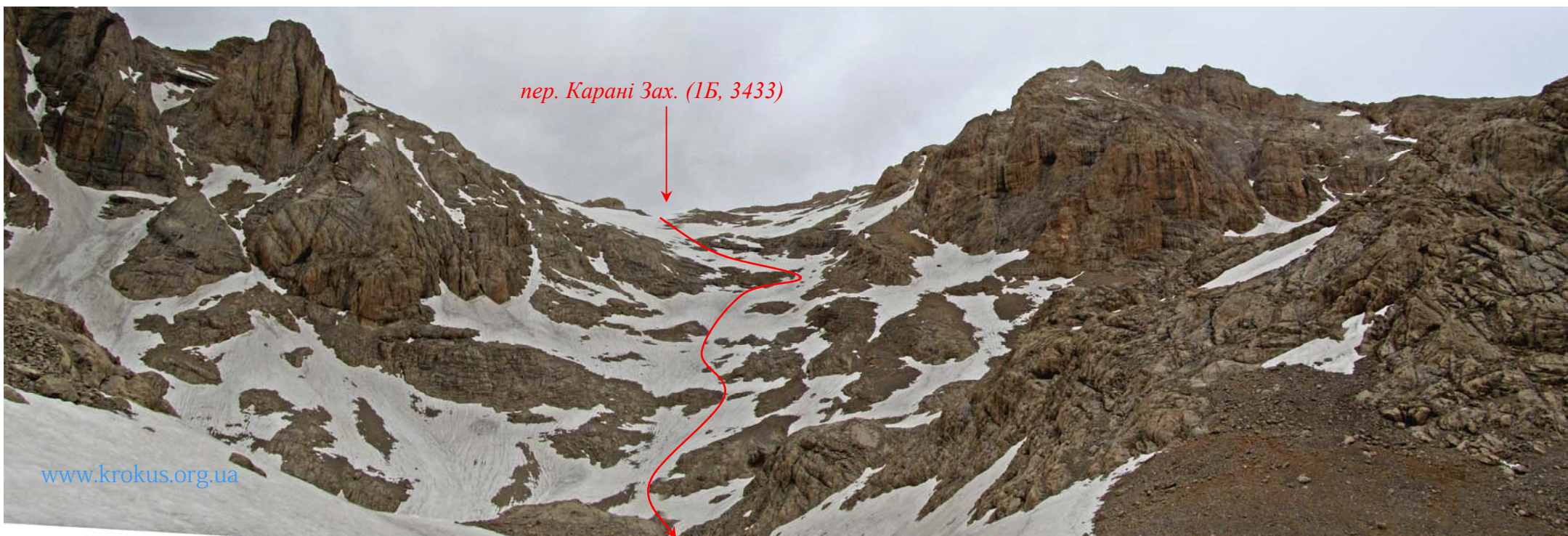

Фото 109. перевал Карані Зах. (1Б) з боку ущелини Кокорот.

6.10. перевал Сулаган (3А, 3369 м)

*Перевал **Сулаган** розташований в східному відрозі основного хребта масиву Аладаглар між вершинами Сулаганка (Sulağanka) (3530) та Сулаган II (3445). Веде із ущелини Кокорот в ущелину Аккапіз (Akkariz). З боку ущелини Кокорот – скельно-сніжний. З боку ущелини Аккапіз – скельно-сніжний.*

ЧХЧ підйому на перевал з ущелини Кокорот – 8-10 год.

ЧХЧ спуску з перевалу в ущелину Аккапіз – 4-5 год.

Координати перевальної сідловини: 37°44'48.56", 35°12'11.12".

Першопроходження 3 червня 2013 р.

Перевал довелося йти без попередньої обробки. Звечора періодично накрапував дрібний дощ, і низькі хмари не дозволяли продивитись шлях підйому, але зранку розпогодилось. Сонячно, ясне небо. Огляд перевального зльоту дозволив спланувати шлях підйому на перевал. Вирішили піднятися по сніжнику до найвищої точки сніжного конуса (перша мотузка, фото 112). Далі дві-три мотузки скелями до кулуару (третя мотузка, фото 112), яким виходимо на перевальну сідловину. У верхній частині кулуар роздвоюється. Для підйому обираємо лівий по ходу руху.

- **1 мотузка** (50 м) по снігу (40°-55°) база на якорі, сніжний якір, скельний гак, петля. N=1.
- **2 мотузка** (50 м) (5в-6в) проходить по вузькому кулуару (фото 116), полицям та скельному ребру. Вона найскладніша. Складність підвищилася за рахунок натічного льоду, який зустрічався місцями. Використані 4 скельні гаки, 4 петлі. База на скельному виступі – петля, скельний гак. N=5.
- **3 мотузка** (50 м) (4а-5а) проходить 45 м по скелям, потім 5 м по снігу (45°-50°). Звідси починається сніжний кулуар на сідловину перевалу (фото 113). База на скельному виступі основного перевального кулуару. Використана 2 петлі та скельний гак. N=3.
- **4 мотузка** (50 м) проходять по сніжному кулуару (40°-50°). Проміжні кріплення за скельні острови, виступи скель. База на камені, який стирчить з-під снігу. Використані скельні гаки, петлі. N=3.
- **5 мотузка** (50 м) повертає вліво кулуаром (50°-60°). Проміжні точки на френдах. Використані френди, петлі. База кріпиться гаками та петлею за скельний виступ. N=3.
- **6 мотузка** (55 м) прямо вгору до великого скельного острова (45°-55°). Подовжена петлями на 5 метрів. База кріпиться за три френди, зручно вставлені у нагромадження скельних блоків та петлю. N=3.
- **7 мотузка** (50 м) вліво-вверх вздовж скельної стіни на маківку скельного острова. 2 проміжні френди. База – петля. N=3.
- **8 мотузка** (25 м) по глибокому снігу на сідловину. База – петлею за камінь. N=1.

Пройдено поспіль 8 мотузок загальною довжиною 380 метрів. L=320 м. N=22.

Сідловина перевалу осипна, доволі широка. Є вода, що стікає по скелі тонесеньким струмком, який живиться сніжником ближньої вершини (фото 123). Тур був складений нами по центру сідловини.

Спуск починаємо по центру перевальної сідловини широким сніжним кулуаром (фото 124). Спочатку мотузка від скельного острова до широкої осипної сідловини

30° (фото 125). З неї пішки вліво до вузького проходу між скелями (фото 126). Тут скельним гаком і петлею кріпимо другу мотузку та спускаємось на сніг кулуару. Закріпивши на скелі наступну мотузку, по сніжнику спускаємось до кам'яного перегину, за яким прямовисний спуск. В цьому місці, закріпивши за скельні гаки останню четверту мотузку, по “баранячим лобам” (фото 128, фото 129) виходимо на сніжник.

- **1 мотузка** (50 м) по снігу 30° від скельного острову (петля) до осипної сідловини. N=1.
- **2 мотузка** (50 м). Петля за гак. Вліво вузьким скельним кулуаром та сніжником. N=1.
- **3 мотузка** (50 м). По сніжнику до осипної полиці та перегину. N=1.
- **4 мотузка** (50 м). Найскладніша з прямовисною ділянкою спуску, невеликий (~ 3-4 м) маятник, вліво, по “баранячим лобам”, виходить на сніжник. N=1.

Пройдено 4 мотузки загальною довжиною 200 метрів. L=170 м. N=4.

Далі пішки по крутому сніжнику (35°) обережно вниз, косий траверс вліво по осипу, скелям та знову по сніжнику. Цей шлях дозволяє не використовувати мотузку.

Всього на підйом та спуск.

Пройдено 12 мотузку загальною довжиною 580 метрів. L=490 м. N=26.

Спорядження:

- набір скельних гаків – 12 шт.;
 - молоток скельний – 2 шт.;
 - френди – 5 шт.;
 - 4 сніжні якоря;
 - набір закладок;
 - короткі, середні та довгі петлі — 8 штук;
 - рації – 2 шт.;
- Проходження:
- перевал Сулаган (3А) пройдено без попередньої обробки. Загалом – красивий складний двосторонній перевал. Складність проходження в прямому та зворотньому напрямку - 3А. За необхідності можлива ночівля на сідловині та з боку ущелини Аккапіз в ста метрах нижче сідловини перевалу.

Фото 110. Перевал Сулаган (3А). Фото з перевалу Золоті Ворота (1Б*) від **08.05.2011 р.**

Фото 111. Перевал Сулаган (3А). Фото з перевалу Золоті Ворота (1Б*). Зум 5X. **Фото від 08.05.2011 р.**

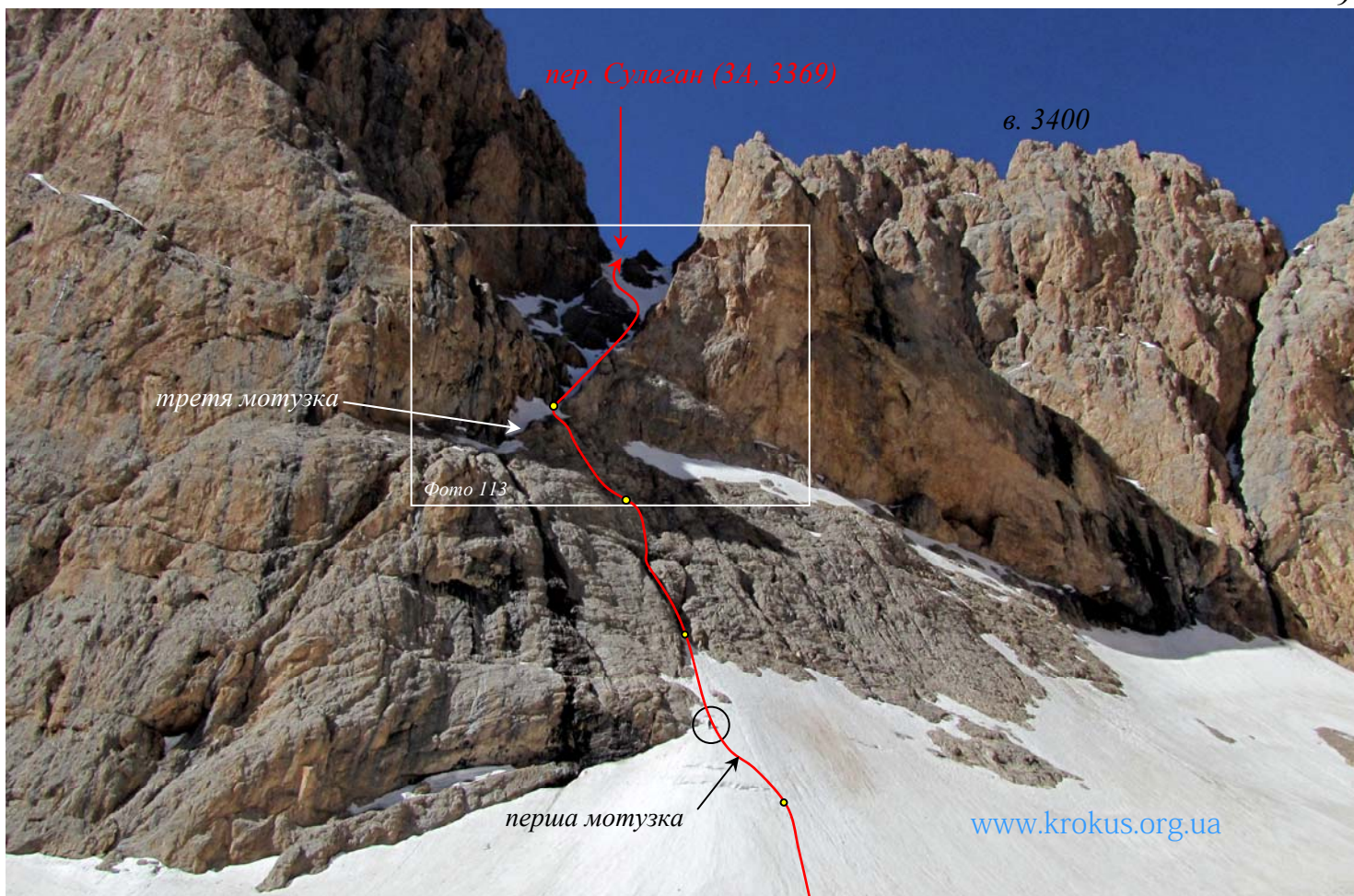

Фото 112. Перевал Сулаган (3А) з боку ущелини Кокорот.

Фото 113. Верхня частина перевального зльоту пер. Сулаган (3А).

Фото 114. Початок підйому на перевал Сулаган (3А). Скельна стіна.

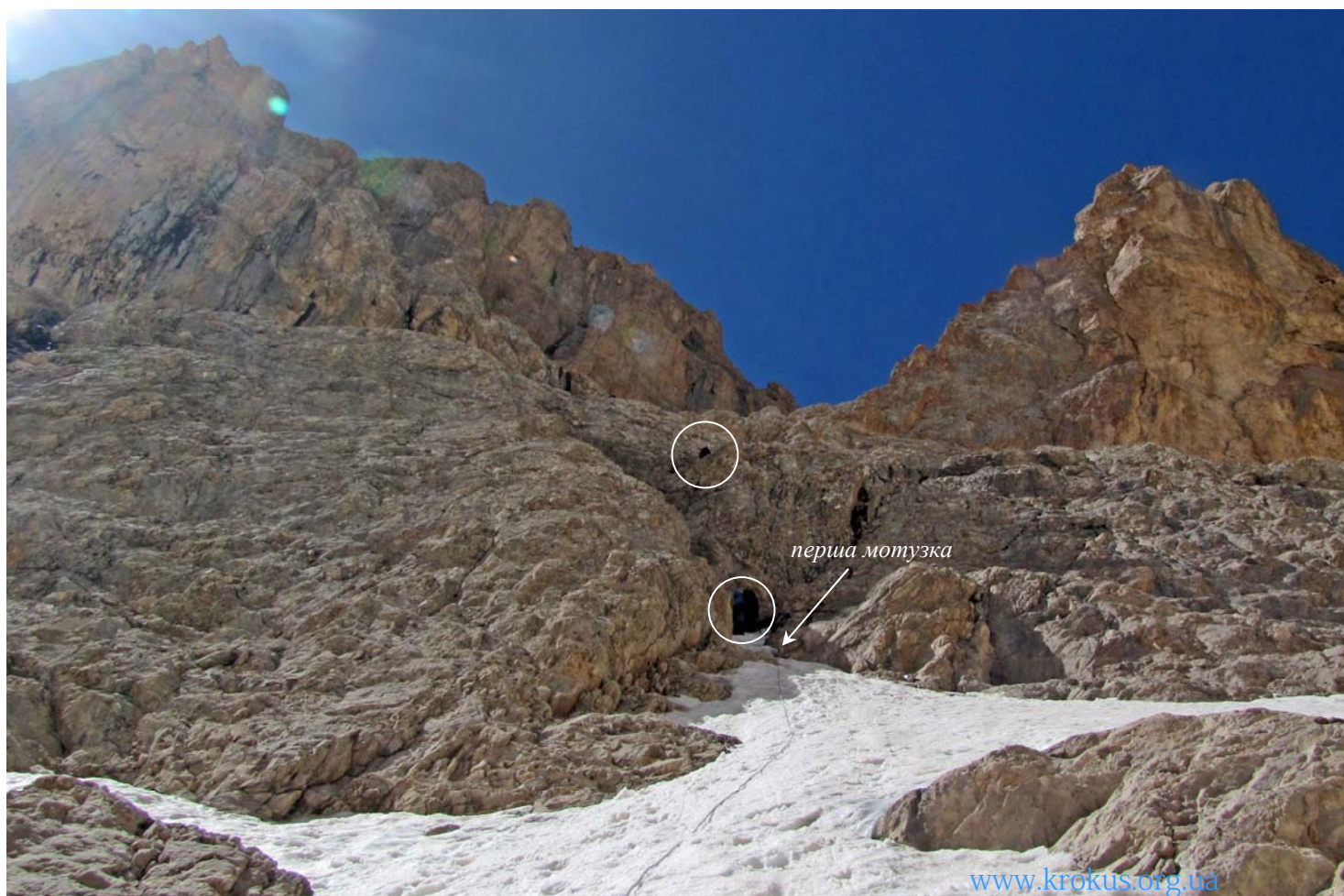

Фото 115. Підйом на пер. Сулуган (3А). Перша та друга мотузки.

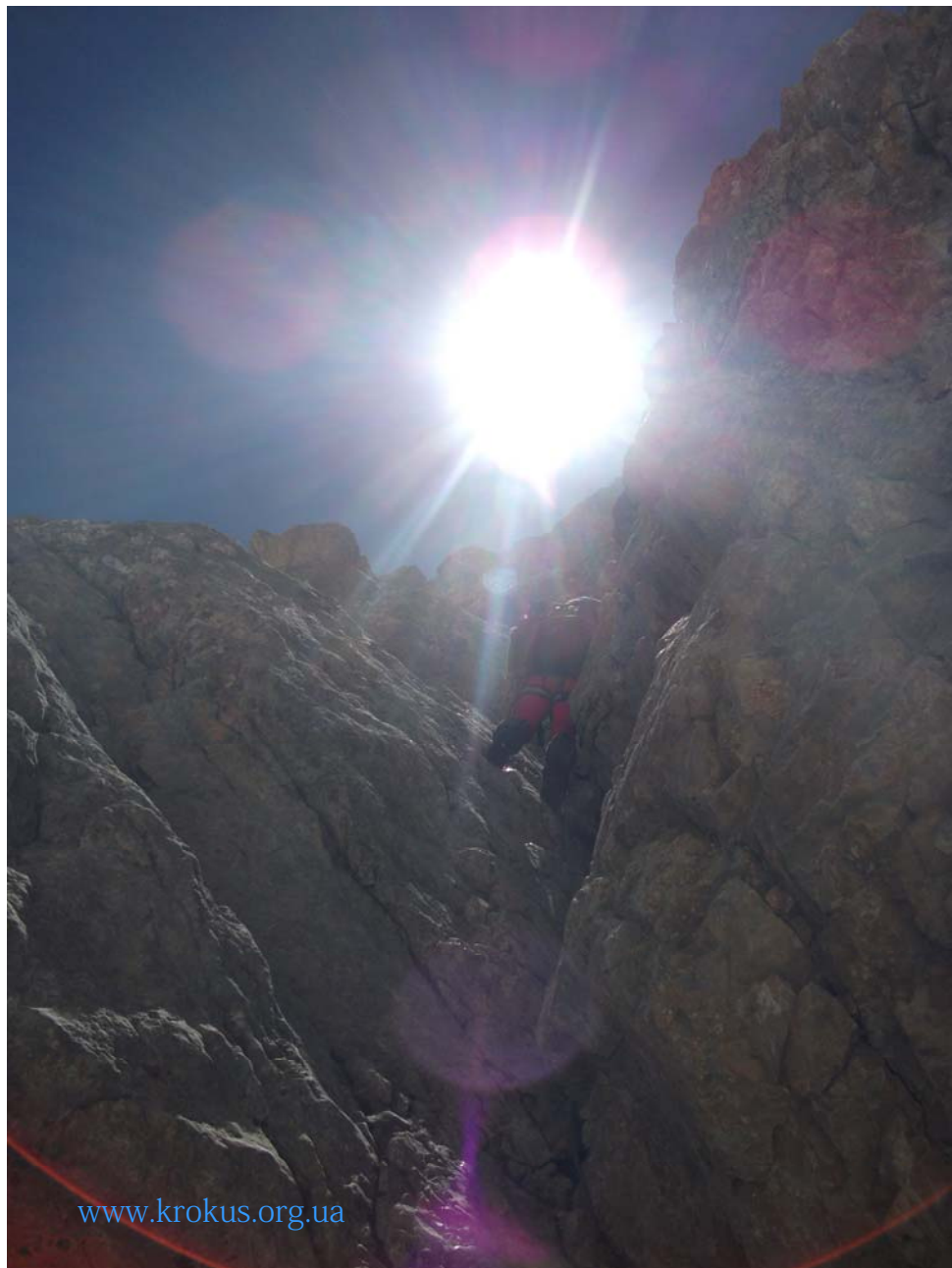

Фото 116. Підйом на пер. Сулуган (3А).
Друга мотузка.

Фото 117. Підйом на пер. Сулуган (3А).
Четверта мотузка.

Фото 118. Підйом на пер. Сулуган (3А). Четверта мотузка.

Фото 119. Підйом на пер. Сулуган (3А). Четверта мотузка.

Фото 120. Підйом на пер. Сулуган (ЗА). П'ята мотузка.

Фото 121. Підйом на пер. Сулуган (ЗА). Шоста мотузка.

Фото 122. Група на перевалі Сулаган (3А).

Фото 123. Вершина 3400 м. Фото з перевалу Сулаган (3А). Зум 5Х.

Фото 124. Спуск з перевалу Сулаган (3А). Перша мотузка.

Фото 125. Спуск з перевалу Сулаган (3А). Перша мотузка.

Фото 126. Спуск з перевалу Сулаган (3А). Друга мотузка.

Фото 127. Спуск з перевалу Сулаган (3А). Друга мотузка.

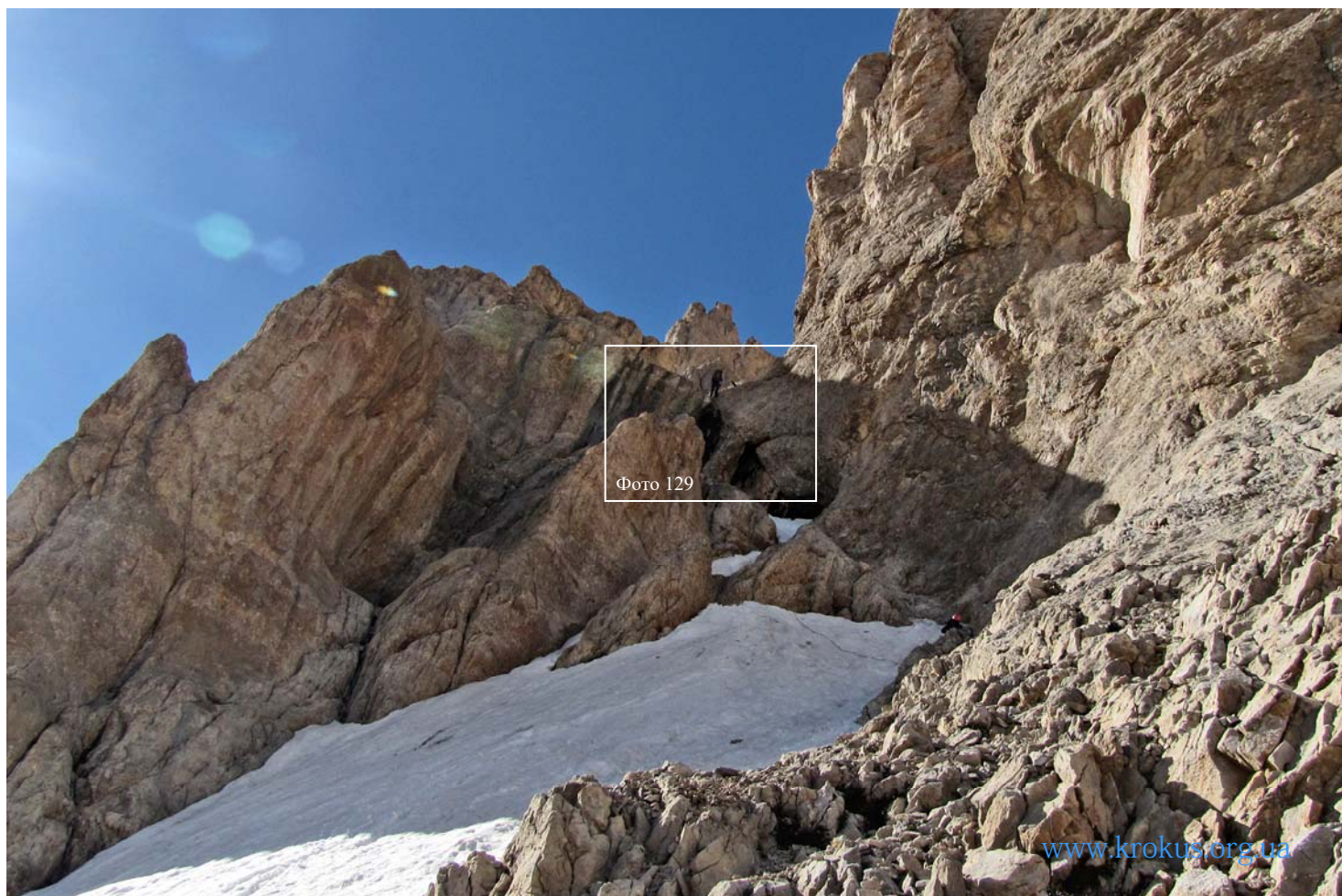

Фото 128. Спуск з перевалу Сулаган (3А). Четверта мотузка.

Фото 129. Спуск з перевалу Сулаган (3А). Четверта мотузка. Зум 7X.

Фото 130. Перевал Сулаган (3А) з боку ущелини Аккапіз.

Фото 131. Вершина Сулаганкая (3530). Фото з перевального цирку пер. Крокус (2Б).

Фото 132. Вершина Сіірмалик. Фото зі спуску з пер. Сулаган (3А).

6.11. перевал Крокус (2Б, 3213 м)

*Перевал **Крокус** (**Şeytan Rampası**) розташований в східному відрозі основного хребта масиву Аладаглар між вершинами Сулаганкая (Sulağankaya)(3530) та Гюзелер (Güzeller)(3461). Веде із ущелини Аккапіз в ущелину Сірма. З боку ущелини Аккапіз – скельний. З боку ущелини Сірма – скельний.*

ЧХЧ підйому на перевал з ущелини Аккапіз – 1.5-2 год.

ЧХЧ спуску з перевалу в ущелину Сірма – 6-8 год.

*При проходженні у зворотньому напрямку – **2Б*-3А**.*

Координати перевальної сідловини: 37°44'44.32", 35°11'35.73".

Першопроходження 4 червня 2013 р.

З ущелини Аккапіз самого перевалу Крокус не видно. Він закритий скельно-моренним валом перед великим каром (фото 133). Місце для ночівлі було вибрано, як виявилось, не дуже вдало – на виході з великого передперевального кару. Вночі піднявся такий шалений вітер, що намет ледь не знесло. Тільки активні дії задля його укріплення дали можливість доспати ніч спокійно.

Підйом на перевал починається з дна кару (фото 134). Некрутим сніжником, забираючи трохи вправо, підходимо до широкої скельної полиці (фото 135). Останні 30 метрів перед полицею крутизна сніжника збільшується до 30°-35°, підйом в три такти. Зі снігу короткий вертикальний підйом по скелі на початок вузької полиці, яка іде вліво (фото 135).

- **1 мотузка** (50 м) (5а-5с). По полиці вліво ~ 25 м, далі вправо та вгору до великого каменя на вузькій перевальній сідловині (фото 136). Використані крюки, френди, закладні елементи та петлі. N=5.

Загалом пройдено на підйом 1 мотузка (50 м). L=100 м. N=5.

Сідловина перевалу ледь вмістила групу (фото 137). Вразила грандіозність стіни, по якій нам необхідно було спускатись. Затиснута серед величних вершин (фото 142, фото 145) вона заслуговує місцеву назву **Şeytan Rampası** – (Диявольська Рампа). Тур склали на правому схилі, на сідловині місця не було. Спуск. Розвідка показала оптимальний шлях спуску, лівіше від великого каменя та далі вниз-вліво для більшої безпеки спуску – постійно злітало каміння.

- **1 мотузка** (40 м). Кріплення мотузки за великий зуб та спуск по здвоєнній мотузці для організації зісмикування. Перший перегин, гострий, як лезо, довелося збивати молотком, щоб уберегти мотузку від перерізання. Шлях проходить по вертикальній стіні (фото 138) на полицю під стіною, далі – вліво до наступної досить безпечної полиці. N=1.
- **2 мотузка** (40 м). Кріплення на скельних гаках та петлі за виступ (залишений скельний гак та допоміжний карабін). Шлях проходить вліво вниз до великого виступу стіни, по ньому вліво через нависаючі камені вертикально вниз (фото 139). Далі вліво по осипній полиці до горизонтальної вузької полиці під вертикальною пласкою скелею (фото 139). Мотузка проходить зі зміщенням вліво, є ймовірність злетіти “маятником”. N=1.
- **3 мотузка** (50 м). Кріплення на 2 скельних гаках та закладці на вертикальній стіні (залишений скельний гак та допоміжний карабін). Шлях вертикально вниз через круту осипну полицю до перегину, потім – вниз до єдиної більш-менш великої полиці.

- **4 мотузка** (50 м). Кріплення петлею за скельну провущину та 2 скельні гаки (залишений скельний гак та 6 мм розхідна мотузка). Шлях вертикально вниз, спуск безопорний 20 м (фото 141), далі схилом до снігу та вправо у скельну нішу. N=1.
- **5 мотузка** (50 м). Кріплення на 2 петлях та скельному гаці (залишена 6 мм розхідна мотузка за скельний зуб). Шлях вниз по скелям та осипу на сніг, до кінця мотузки (фото 140). N=1.

Далі спуск пішки крутим сніжником ~500 м на дно кару (фото 144). Праворуч від нас, зліва від вершини Сулаганкая, відкрилась сідловина перевалу Кючюк-Джебель Сх. (1Б). Тепер вниз по засніженій ущелині та траверсом вліво на спуск через баранячі лоби та осипи на дно долини Сиірма (фото 147).

Загалом пройдено на спуск поспіль 5 мотузок (250 м). L=400 м. N=10.

Всього на підйом та спуск.

Пройдено 6 мотузок загальною довжиною 300 метрів. L=500 м. N=15.

- Спорядження:
 - набір скельних гаків – 12 шт.;
 - молоток скельний – 2 шт.;
 - френди – 5 шт.;
 - набір закладок [табл..2, п. 26, стор. 126]
 - короткі, середні та довгі петлі — 8 штук;

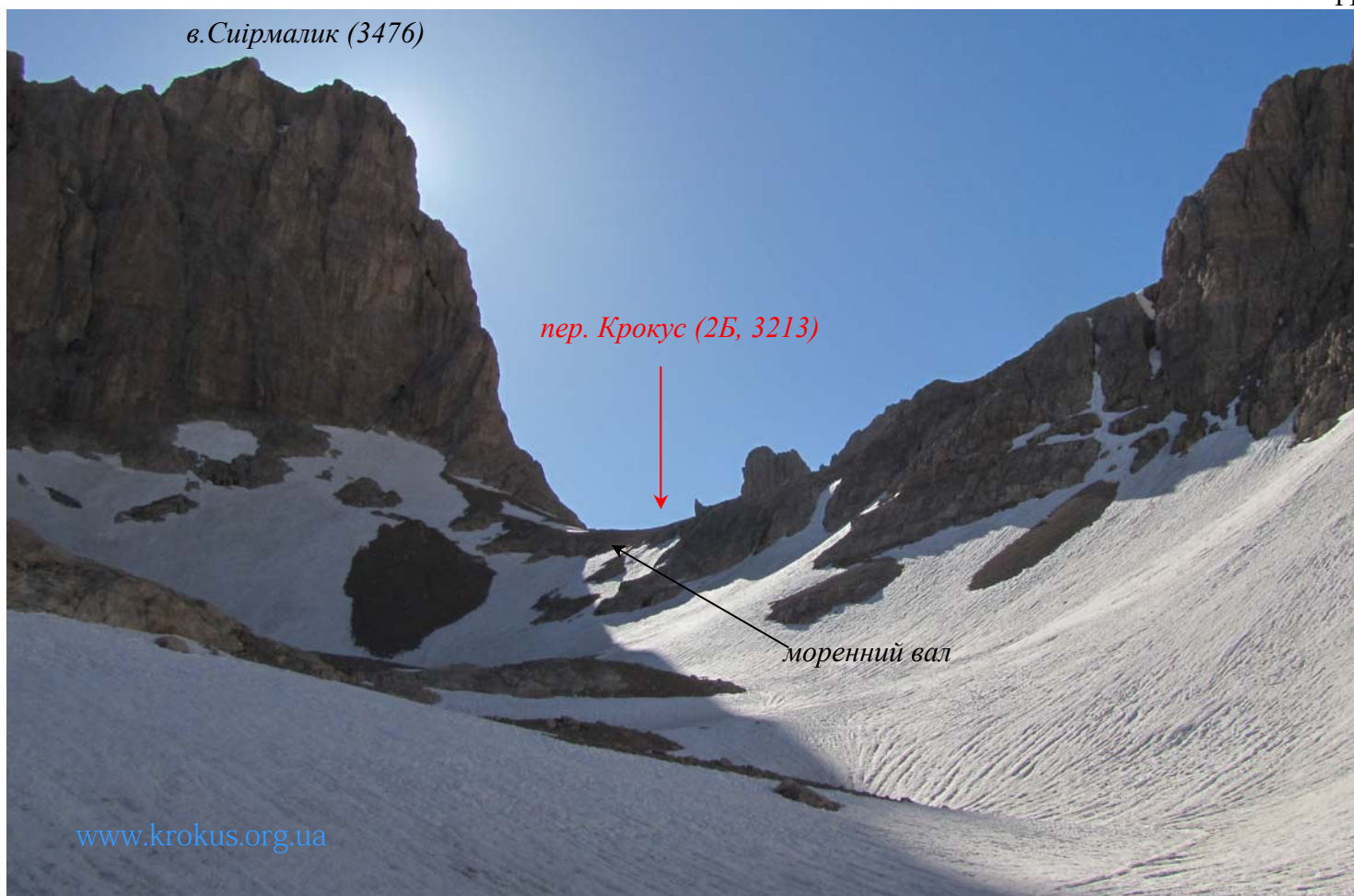

Фото 133. Верхів'я ущелини Аккапіз.

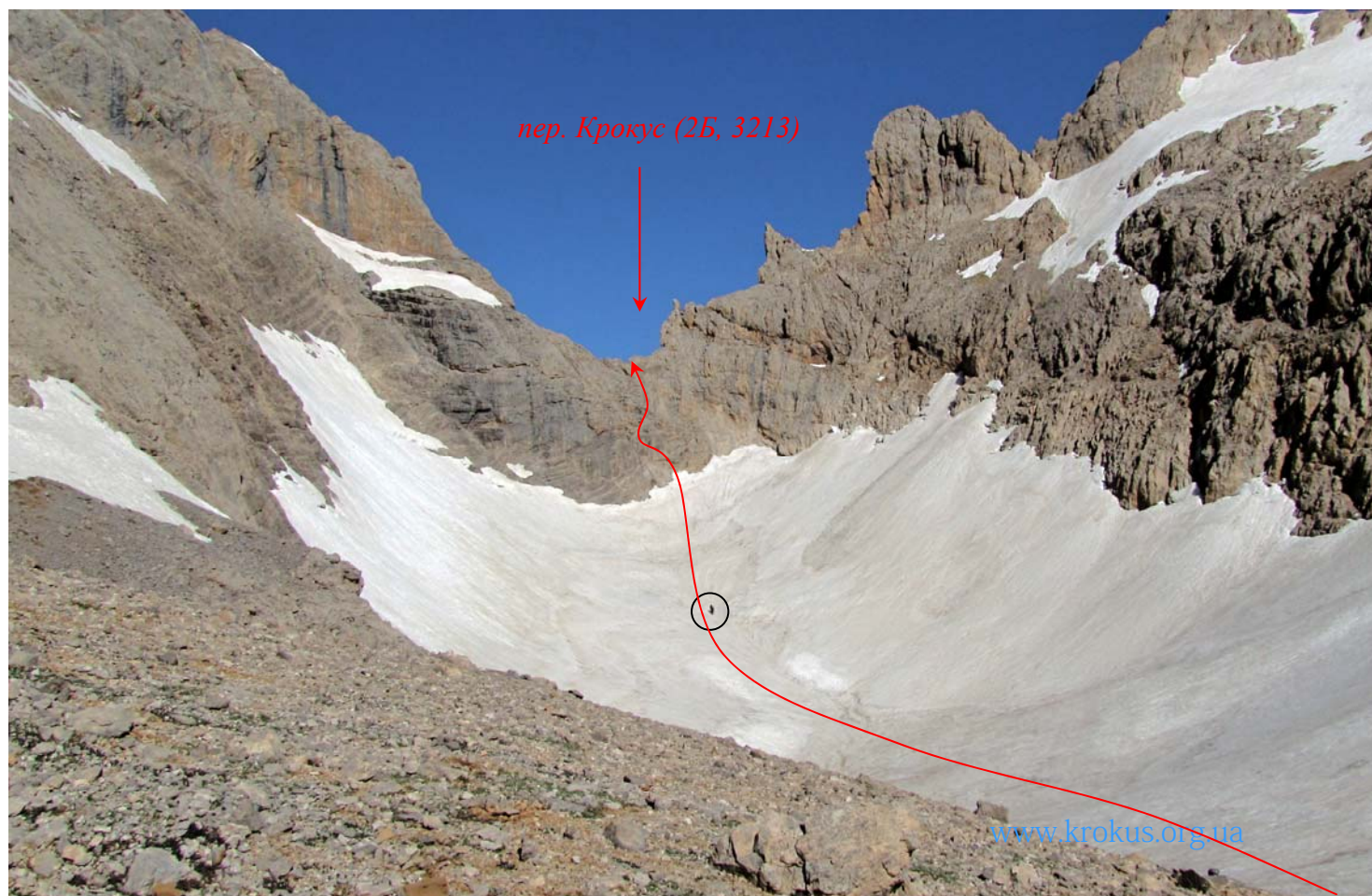

Фото 134. Перевальний зліт перевалу Крокус (2Б) з боку ущ. Аккапіз.

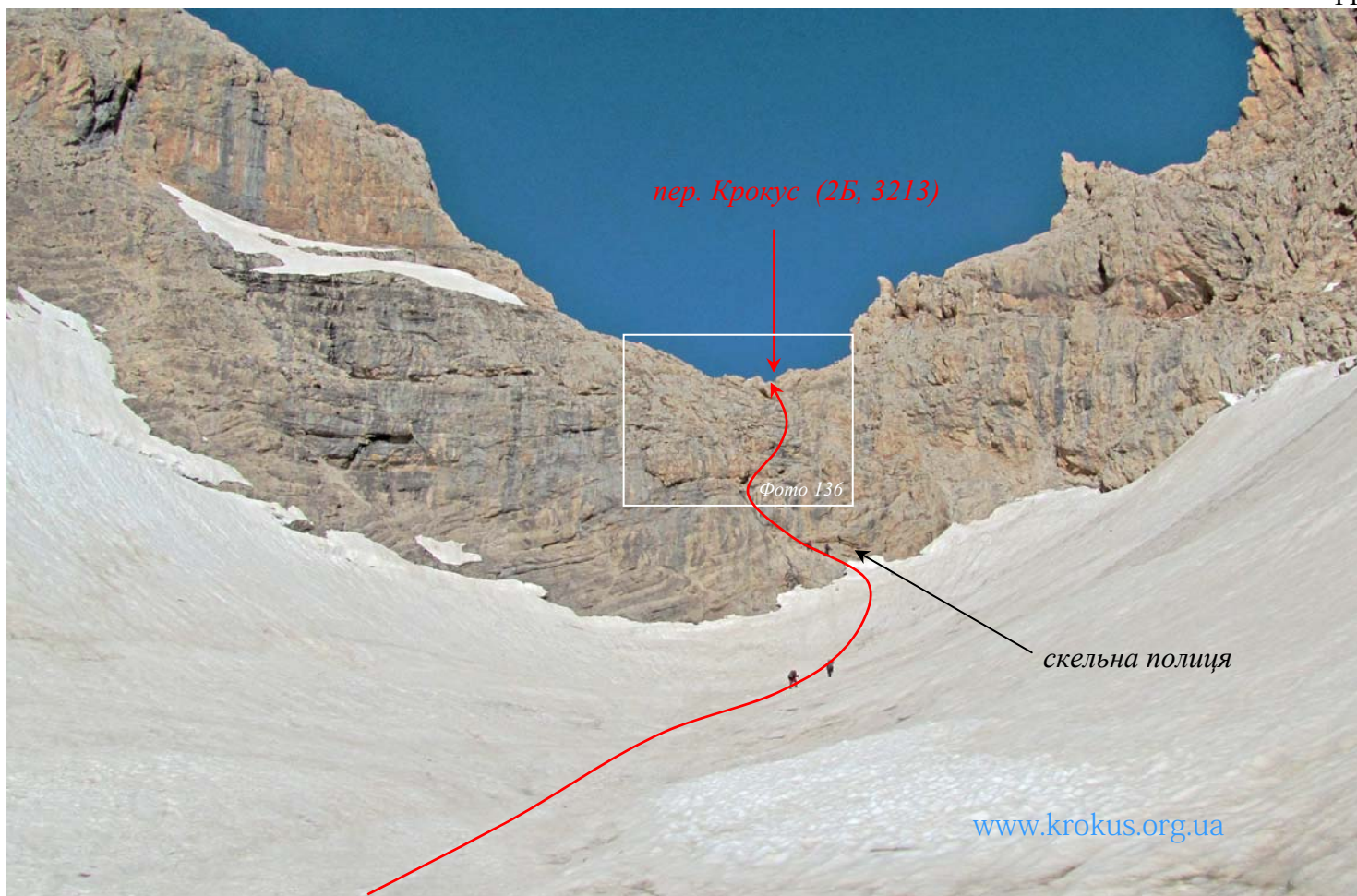

Фото 135. перевал Крокус (2Б), підхід до перевального зльоту.

Фото 136. Підйом на перевал Крокус (2Б). Фото з боку ущелини Аккапіз.

Фото 137. Група на перевалі Крокус (2Б). Фото в бік ущелини Сирма.

Фото 138. Спуск з пер. Крокус (2Б). Перша мотузка.

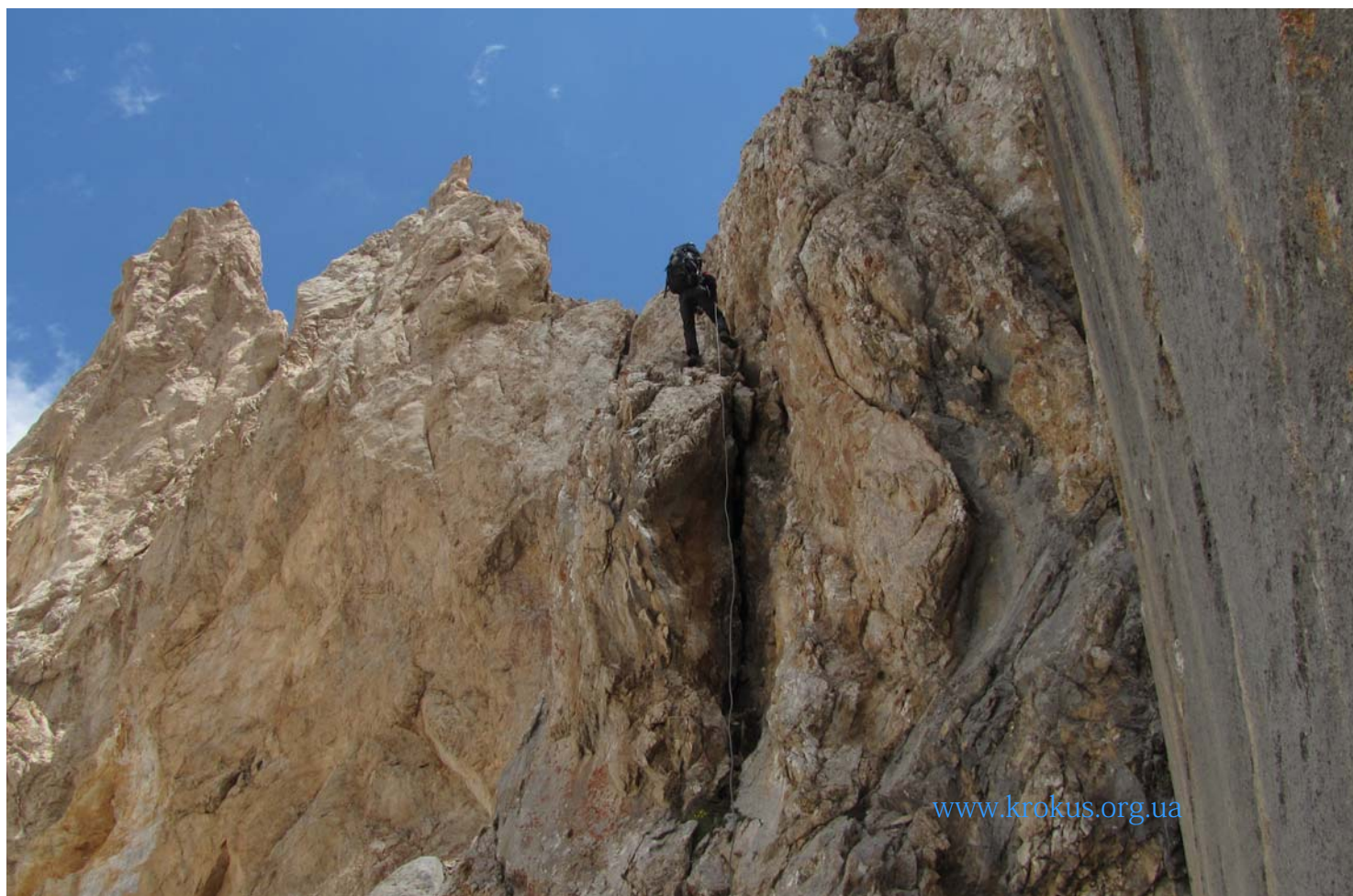

Фото 139. Спуск з пер. Крокус (2Б). Друга мотузка.

Фото 140. Спуск з перевалу Крокус (2Б). Четверта мотузка.

Фото 141. Спуск з перевалу Крокус (2Б). Четверта мотузка. Зум 4X.

Фото 142. Перевальний зліт перевалу Крокус (2Б) з боку ущелини Сірма.

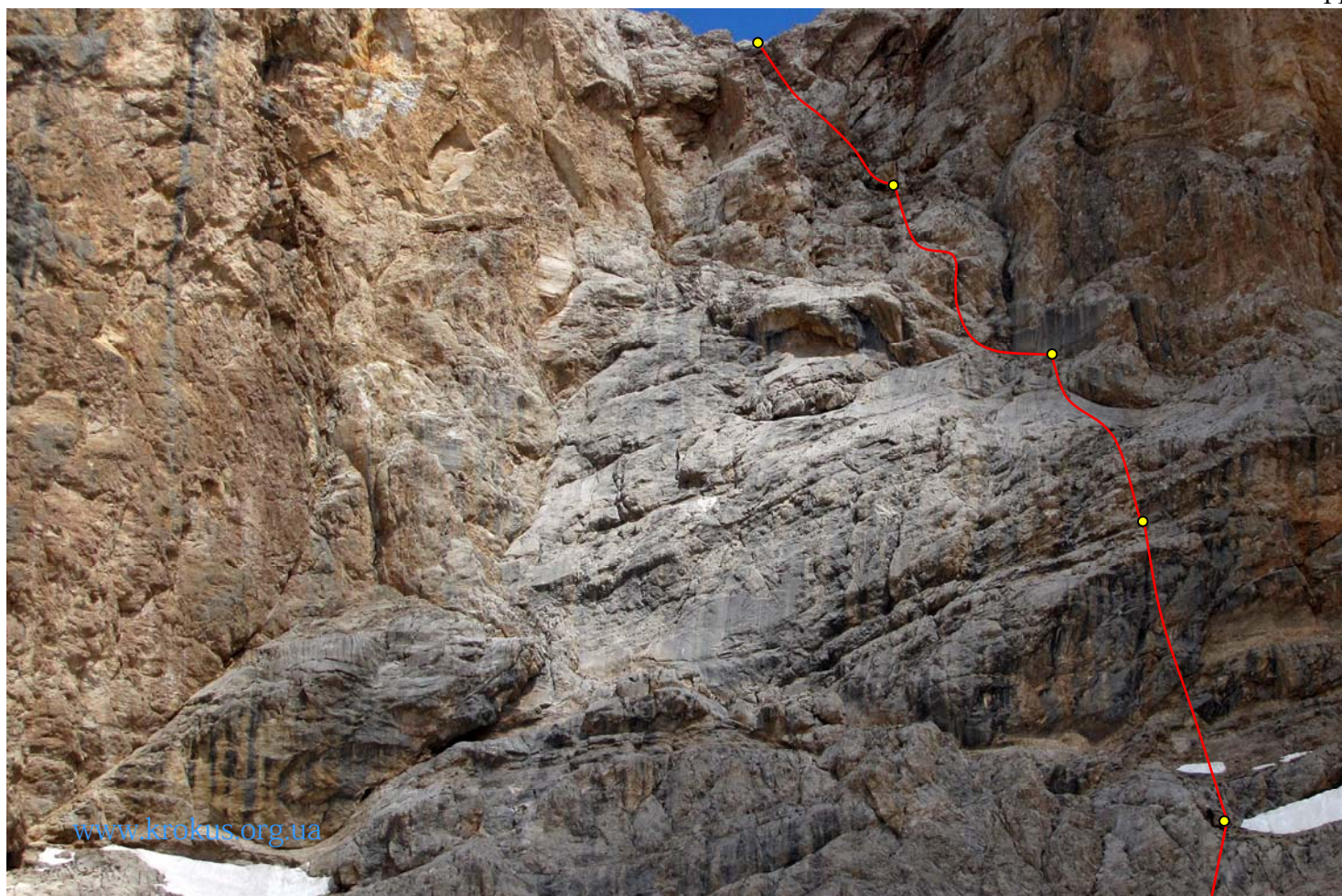

Фото 143. Верхня частина перевального зльоту перевалу Крокус (2Б) з боку ущ. Сірма.

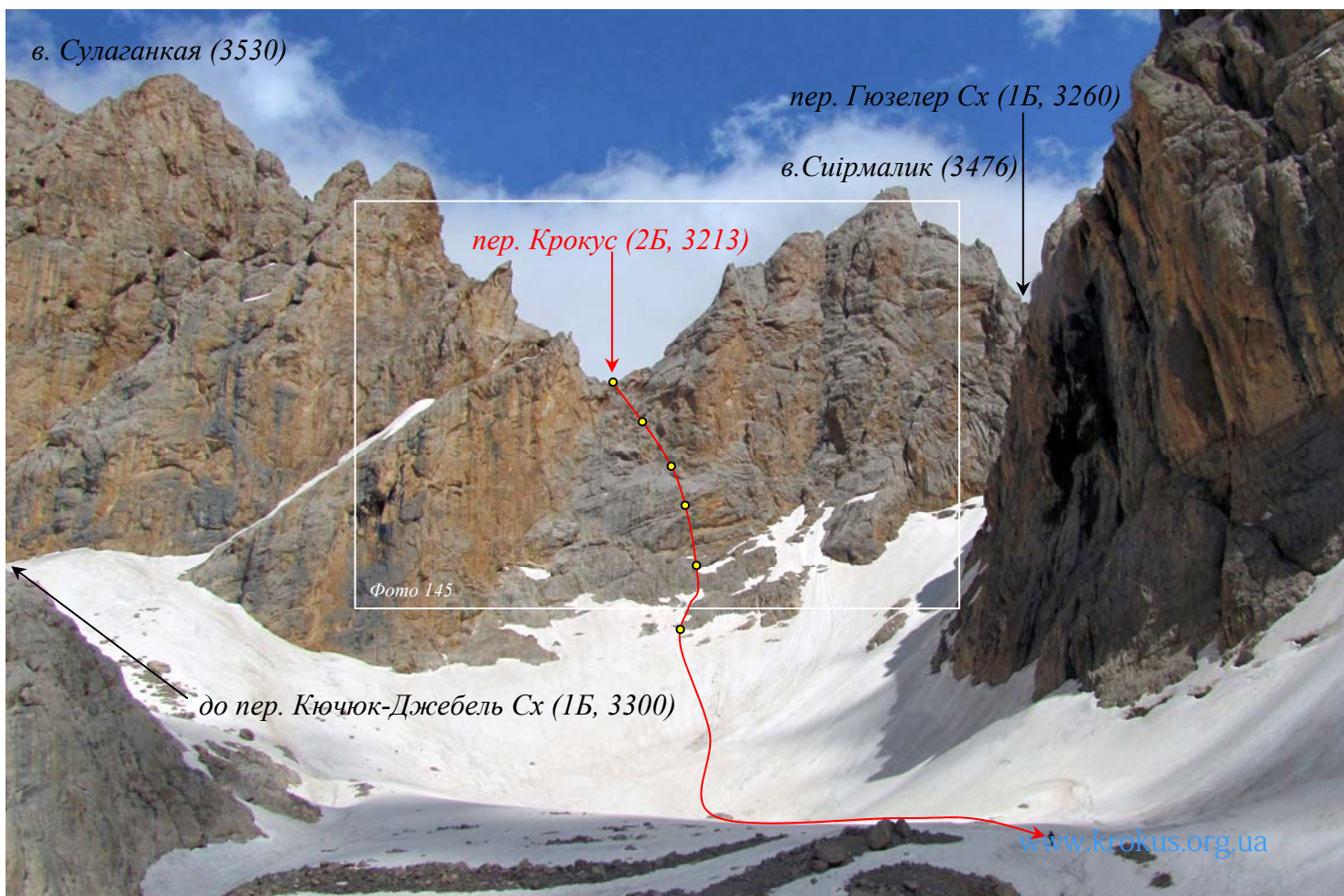

Фото 144. Перевал Крокус (2Б).

Фото 145. Перевальний зліт перевалу Крокус (2Б, 3213) з боку ущелини Сірма. Зум 5X.

Фото 146. Перевал Кючюк-Джебелъ Сх. (1Б).

6.12. перевал Калди Сх. (1Б, 3319 м)

*Перевал **Калди Східний (№19)** розташований основному хребті масиву Аладаглар на схід від піку Калди (3736). Веде із ущелини Сирма в ущелину Бюлкю-Боюн. З боку ущелини Сирма – сніжний. З боку ущелини Бюлкю-Боюн – скельно-сніжний.*

ЧХЧ підйому на перевал з ущелини Сирма – 3-3.5 год.

ЧХЧ спуску з перевалу в ущелину Бюлкю-Боюн – 3-4 год.

Координати перевальної сідловини: 37°44'2.65", 35°9'55.76".

Вперше пройдений у 2007 році групою під кер. А. Лебедева.

З долини Сирма рухаємося у напрямку перевалу моренними валами та сніжниками (фото 147) в ущелину Гюзелер. Ущелина завалена великим камінням, яке колись скотилося зі схилів та було принесене сюди льодовиком – bat buzul çapađı (висяча льодовикова чаша, тур.). Вирішуємо знайти місце для ночівлі ще до суцільних сніжних полів (фото 148). Після недовгих пошуків стаємо у моренному кармані серед великих валунів. Рівних майданчиків, вільних від снігу, немає, отже розміщуємо намет на сніговому наддуві впритул до великих валунів. Воду можна знайти в струмках, що стікають зі скель (фото 148). Від місця ночівлі, з протилежного боку ущелини Гюзелер, перед нами відкривається панорама основного хребта Аладаглару – від вершини Гюзелер (3461) до сідловини перевалу №18 (2Б) (фото 151).

Зранку, обійшовши зліва осипний гребінь, виходимо в центральну частину перевального цирку на виположення снігового схилу. Далі тільки сніг крутизною до 30° (фото 149). На середині схилу робимо привал. Наступний перед скелею, яка перегородила наш шлях вправо до скельної сідловини перевалу.

Сідловина невелика скельна (фото 150), тур знаходиться зліва на скелях. З перевалу на заході відкривається грандіозна панорама вершин, які оточують ущелину Кокорот (фото 152).

Спуск з перевалу непростий: з сідловини вниз до сніжника веде вузький крутий скельний кулуар (фото 153).

- **1 мотузка** (50 м). База на перевальній сідловині, петля за камінь. З м скельний майже вертикальний скид (крутизна до 80°), ~ 18 м зруйнованих скель 40°-45°, далі вліво на крутий сніжник, 30 м по сніжнику до виположення.

Останній спускається з нижньою страховкою. N=5.

Пройдено на спуск 1 мотузка загальною довжиною 50 метрів. L=150 м. N=5.

На дні сніжного цирку збираємось всією групою і рушаємо вниз широкими сніжними схилами, які чергуються з карманами та кароподібними заглибленнями. Крутизна схилів дозволяє спускатися глісером по снігових язиках. Далі вздовж та по руслу струмка (фото 154) крутим сніжником. Далеко внизу помічаємо стежку. Вона траверсом відходить вправо-вниз у південно-західному напрямку до перевалу Калди Південний (н/к). Туди і рухаємось. Починається осип та трава. Стежки поки-що немає, точніше сказати, є окремі фрагменти, витоптані, ймовірно, овечими табунами, та на них розраховувати не доводиться, йдуть нетривало.

- o Спорядження:
 - сніговий якір – 3 шт.;
 - скельний молоток – 1 шт.;
 - середні та довгі петлі – 2 шт.

Фото 147. Вершина Калди.

Фото 148. Перевал Калди Сх. (1Б). Фото з місця ночівлі в ущ. Сирма.

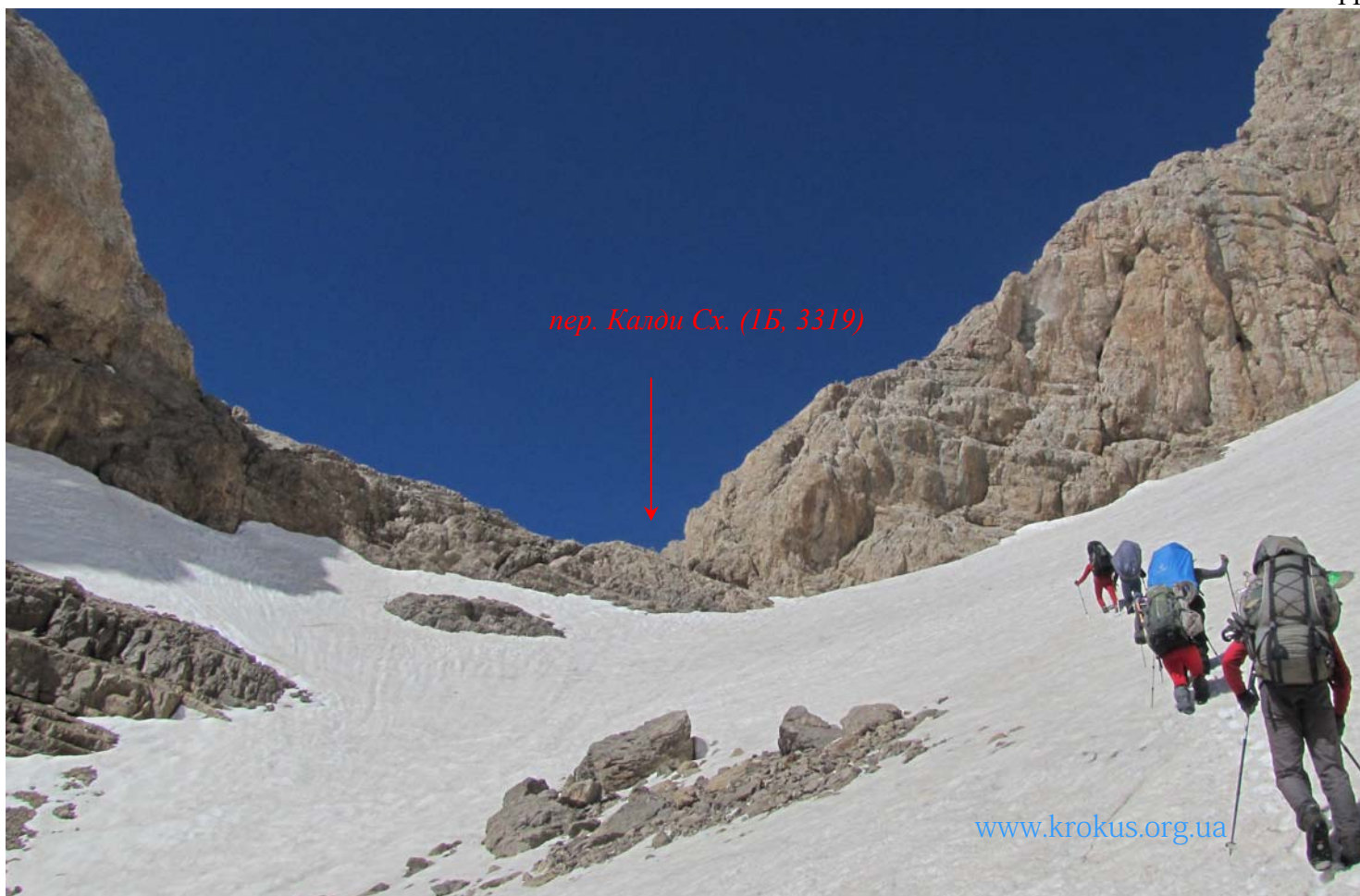

Фото 149. Підйом на перевал Калди Сх. (1Б), підхід до перевального зльоту.

Фото 150. Група на перевалі Калди Сх. (1Б).

Фото 151. Вершина та перевали основного хребта масиву Аладаглар. Фото з місця ночівлі під перевалом Калди Сх. (1Б).

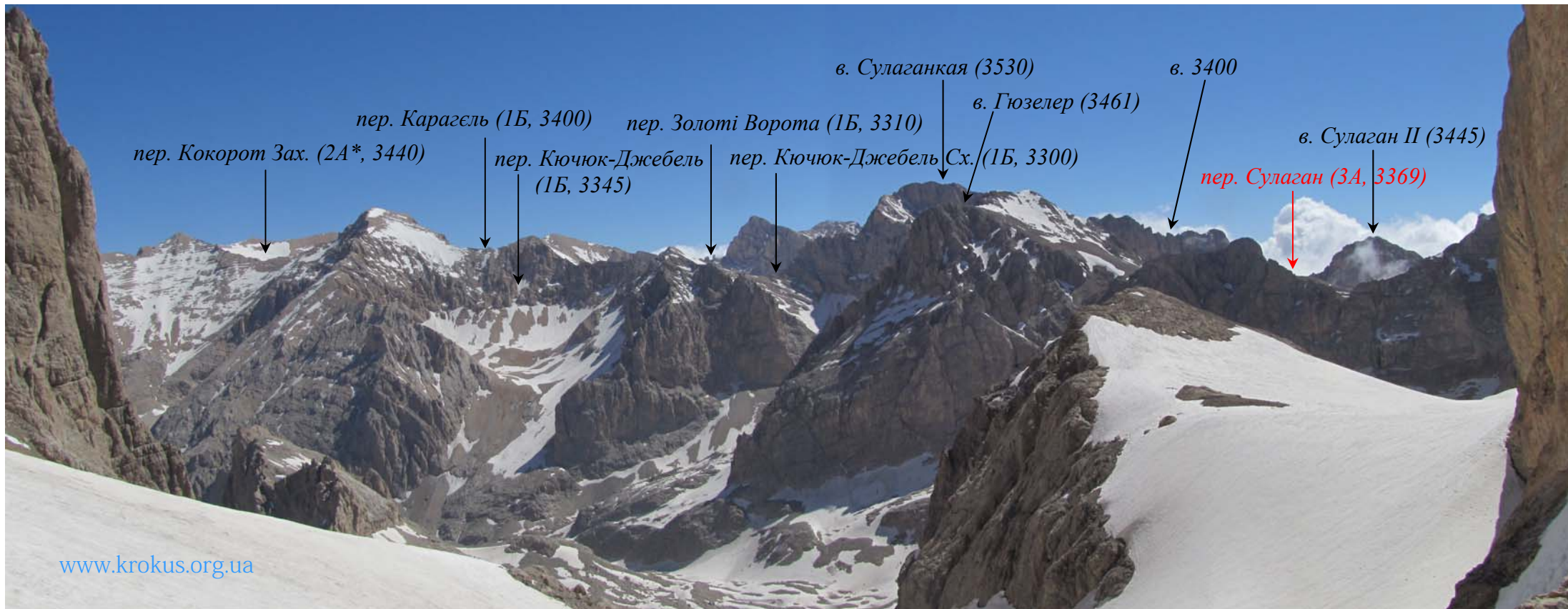

Фото 152. Перевали та вершини ущелини Кокорот. Фото з перевалу Калди Сх. (1Б).

Фото 153. Спуск з перевалу Калди Сх. (1Б). Фото з боку ущ. Бюлкю Боюн.

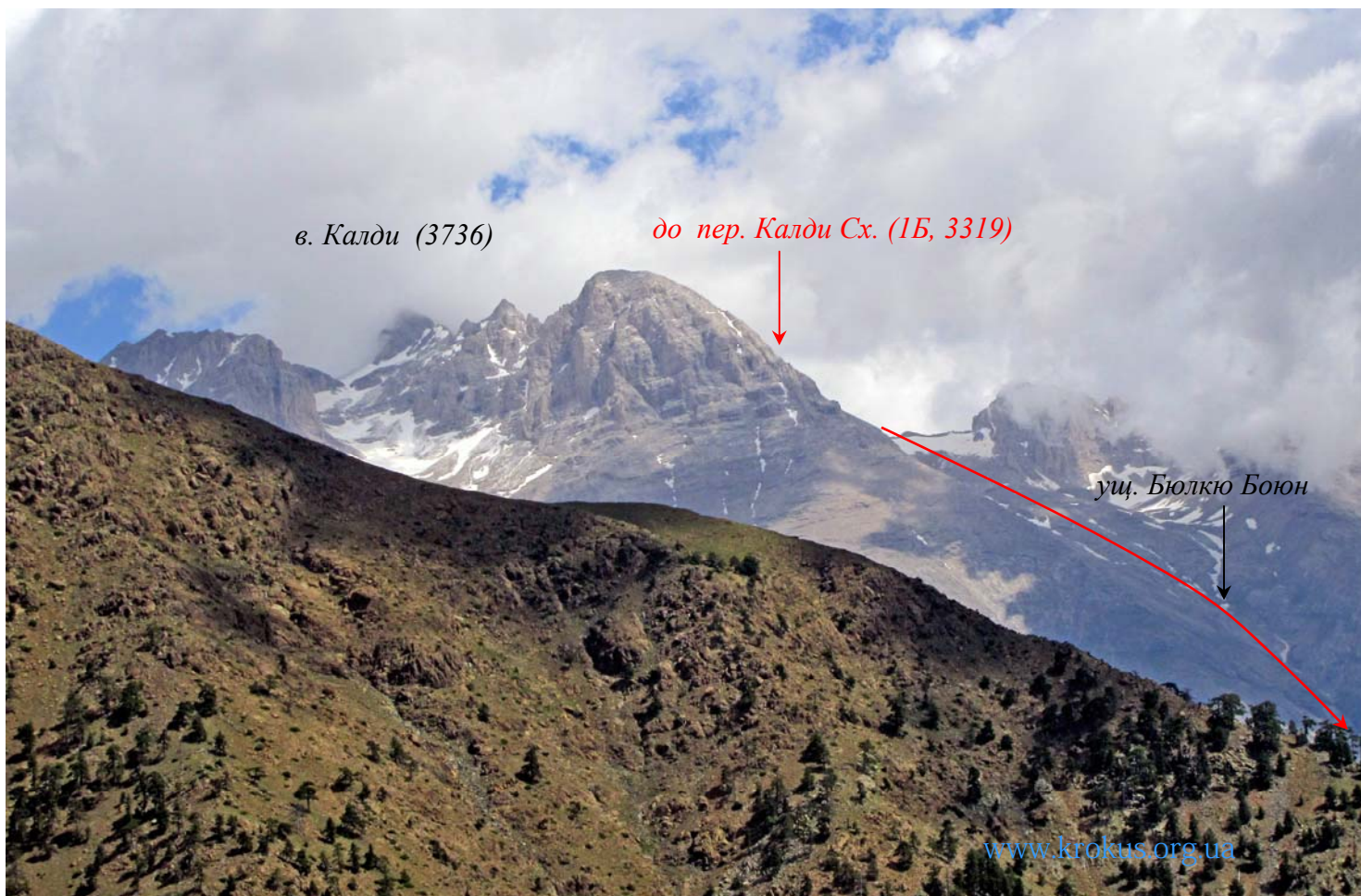

Фото 154. Масив Аладаглар. Фото з південного відрогу в. Алака (Лорут)(37°37'36.34", 35° 8'44.50").

7. Висновки та рекомендації

Успішно пройдений, в новому для туристичних груп країн СНГ, маршрут V к.с.. Вперше в цьому районі спортивний похід проводився в період: кінець травня – початок червня. Всі пройдені до цього походи були здійснені в період кінець квітня – початок травня. Тож ніякої інформації про погодні умови, та стан снігового покриву на період кінець травня – початок червня у нас не було.

Отже про умови в яких проходив похід.

Сніговий покрив. Сніг починається з 2000 м. На висотах вище 3000 м площа сніжників сягає більше 60% від загальної площі. Сніг промерзлий за ніч, майже не провалюється. “Тропежки” характерної для походів початку травня немає. Снігоступи не потрібні.

Температура повітря. Внизу, на висотах до 2000 м, вдень дуже спекотно. Прохолодно на висотах 2000 – 3000 м. Та досить холодно, мінусова температура зберігається протягом всього дня на висотах вище 3000 м. Але сонце робить свою справу і якщо в тіні мороз, то на сонці спекотно. Вночі на всіх ночівлях вище 2000 м спостерігались заморозки, часом до -5 С.

Вітер. Сильний до 10 м/с та дуже холодний. Дуло на плато Єдигель, при ночівлі на озері Карагель, в ущелині Кьор. Дуже сильний вітер був під час ночівлі під перевалом Крокус в ущелині Аккапіз. Навет витримав тільки завдяки наявній спідниці та додаткових штормових розтяжок.

Опади були лише у вигляді дощу. Вони наклалися на прості ділянки маршруту, або випадали вночі і це ніяк не позначилось на швидкості проходження групою маршруту. 5-ий день походу: весь день дощ – проходження перевалу Кючюк-Демирказик (1А). 7-ий день: небезпека грози при підйомі на в. Демирказик. 9-ий день: короткочасний дощ на півтори години, який наклав нас під час обробки перевалу Коджасарп довелося перечекати в наметі. 20-ий день: вимушені годину чекати закінчення грози при виході із каньйону 77-бродів, на ночівлі з 22 до 5 години ранку сильний дощ.

Технічна складність перевалів в цей період не нижча ніж на початку травня. В основному перевали 1Б-2Б стають більш складними для проходження за рахунок більшої кількості вивільнених від снігу скельних ділянок. Сніг дуже жорсткий, не провалюється. Більше сипле.

Скельні ділянки пройдених перевалів 3А, 2Б досить складні. Всі учасники групи повинні добре володіти навичками скелелазіння, мати досвід проходження скельних альпмаршрутів в Криму не нижче 3А. Лідер повинен мати досвід проходження скельних маршрутів рівня 4Б, бажано 5А. Група повинна мати досвід роботи на крутих сніжних схилах із жорстким “не кислим” снігом. Вміти працювати з сніговими якорями, бути готовою до роботи з натічним льодом.

Всі учасники групи повинні мати практичні навички безопорного підйому з важким рюкзаком. Бути готовими до проходження таких ділянок протяжністю до 20 м, до спусків з нависанням.

При проходженні перевалу Коджасарп (3А) з ущелини Нарпуз на плато Хастаходжанін бажано включити траверс вершини Каджа Сарп зі спуском на плато Хастаходжанін з сідловини між вершинами Коджа Сарп та Бешпармак, це додасть технічної роботи на спуск і зробить проходження перевалу більш технічним.

Сходження на вершину Демирказик (3А), на наш погляд, більш іміджеве, тому його не бажано ставити визначальною перешкодою при плануванні походу V к.с. Радіальне сходження без рюкзаків при сприятливих погодних умовах досить просте і може бути як еквівалент проходження на маршруті перевалу 2А*-2Б.

Перевали Акот (2Б), при проходженні з ущелини Ак-су півн. в ущелину Сусуз та Крокус (2Б), при проходженні з ущелини Сирма в ущелину Аккапіз мають складність вище 2Б, можливо 3А, тому категорично не рекомендується планувати проходження їх в такому напрямку у походах IV к.с.

При плануванні походів IV-V к.с. в період з кінця травня – початку червня, у наметах які використовує група повинні бути вітрозахистні спідниці.

Під час розвідки та під час проходження перевалу Карані Зах. ми піднялися з простої сторони на сідловини двох перевалів К1 та К2 (фото 97). Обидва перевали складною стороною повернуті до ущелини Боруклю (фото 97) та лягають по обидва боки вузлової вершини на фоні вершини Вай-Вай.

Перевал К2 з'єднує ущелини Кокорот та Боруклю. Нижня частина перевалу більш складна. Очікувана складність скельного лазіння до 6в категорії складності. Висота цієї ділянки 100-150 метрів. Середня частина має більш простий рельєф – круті сніжні кулуари. Рекомендується для першопродження групою з високим рівнем підготовки у напрямі Кокорот – Боруклю у поході 4 к.с.

Перевал К1 з'єднує ущелини Кокорот та Кьор. Як видно з фото 97, подолання складності цього перевалу потребує від туристської групи підготовки на рівні першого альпіністського розряду. Можливі ділянки лазіння 7-ї категорії складності, використання ШТО (штучна точка опори). Необхідний досвід учасників групи – проходження скельних маршрутів 5А к.с. Категорична рекомендація – першопродження у варіанті спуску по складній стороні в ущелину Кокорот. Висота складної частини 150-200 м. Можливі станції з мінімальною площиною опори – тож досвід роботи групи на скелях має бути винятково високим. Альтернативний шлях – вузька сусідня сідловина зліва від перевалу (К1), яка продовжується яскраво вираженою щілиною (фото 97). Рекомендується для першопродження групою з високим рівнем підготовки у напрямі Кьор – Боруклю у поході 5 к.с.

8. Додатки.**8.1. Кошторис.**

	статі витрат	на одну людину			на групу в 6 чол.	
		грн	TL	всього грн	грн	TL
1	Транспортні витрати:			2412,66		
	авіа: Харків – Адана – Харків	1777,00			10662	
	авто: Адана – Аладаг – вдсп. Капузбаші	210,24	48,33		1261	290
	с. Бююк- Суфулу – Адана (аеропорт)	108,75	25		652	150
	авто: Київ – Харків – Київ	316,67			1900	
2	Продукти:			792,67		
	на маршруті	592,67			3556	
	в дорозі (туди-назад)	200,00			1200	
3	Аптечка	100,00		100,00	600	
4	Бензин	25,36	5,83	25,36	152	35
5	Батарейки 24 шт	37,33		37,33	224	
6	Страховка ~ 300 грн					
7	Використання супутникового телефону	33,33		33,33	200	
	ВСЬОГО	3401,35			20407	

Курс TL – 4,35 грн за 1 TL

8.2. Групове та особисте спорядження

Табл. 2. Групове спорядження

	найменування	кількість (шт)	вага (г)	примітка
1	намет Dakota 4 (Bergson) з юбкою	1	5789	
2	мультитопливний пальник PRIMUS OmniFuel з балоном для бензину http://primus-ukraina.com.ua/katalogue/multitoplivniogorelki/item/39-omnifuel.html	2	1584	
3	бензин (“калоша”)	7 л	5180	
4	термочохол	2	120	
5	захист від вітру	2	200	
6	половник	1	115	
7	комплект для миття посуду	1	100	
8	каструля 2.8 л FIRE-MAPLE FMC212 M http://ex.com.ua/product/fire-maple-fmc212-m-kastryulya-s-kryshkoi-2-8l-10351/	1	310	
9	каструля Primus EtaPower 2.9 л http://x-rest.com.ua/primus-etapower-pot-29-l	1	400	
10	фотоапарат цифровий Canon PowerShot S20 IS в чохлі	1	1120	
11	фотоапарат цифровий Nikon J1	1	600	
12	фотоапарат цифровий Fujifilm A230	1	192	
13	спальний мішок Viking 200 (Commandor) http://commandor.com/ru/shop?page=shop.product_details&flypage=flypage.tpl&product_id=33&category_id=6	2	3100	
14	спальний мішок Viking 200 (Commandor) НОВ.	2	2400	
15	карти + документи	1	300	
16	аптечка	1	2600	

	найменування	кількість (шт)	вага (г)	примітка
17	ремонтний набір	1	700	
18	радіостанція Midland 650 http://www.portativka.com/midland-gxt-650-p-59.html	2	392	
19	радіостанція Midland 720 http://www.cezar.ua/product/Midland-GXT720VP3	2	372	
20	GPS Garmin eTrex Legend HCx	1	178	
21	супутниковий телефон Thuraya XP http://www.zinfo.ru/item/2183/	1	193	
22	батарейки	24	576	
23	мотузка осн. 50 м 9.8 мм	4	9200	
24	розхідна мотузка 15 м 8 мм	1	500	
25	стац. петлі (відтяжки)	8	542	
26	мікро стопер “Стопер” (1-7) +екстрактор “криса” http://krok.biz.ua	1	206	
27	МОЛОТОК СКЕЛЬНИЙ http://krok.biz/skalnoe-snaryazhenie/molotok-skalniy	2	1160	
28	скельний гак	12	500	
29	френд	5	484	
30	гак скельний якірний http://krok.biz/skalnoe-snaryazhenie/kryuk-yakorniy-n1-30mm-s-trosikovoy-petley	2	77	
31	ШТО http://krok.biz/skalnoe-snaryazhenie/ito-zhestkaya-s-trosikovoy-petley	4	73	
32	кільця розхідні	7	228	
33	кішки	1п	600	
34	льодобур	2	188	

	найменування	кількість (шт)	вага (г)	примітка
35	сніговий (фірновий) якір	4	744	
36	карабін	10	630	

загальна вага:

41653

Табл. 3. Особисте спорядження

	найменування	кіль- кість	вага (грам)		
			в рюкзаку	поза рюкзаком	
1	рюкзак Vertex 100	1	3010		www.terraincognita.ua/catalog/rucksacks/vertex.html
2	накидка на рюкзак Terra Incognita RainCover L	1	150		http://terraincognita.ua/catalog/accessories/raincover.html
3	килимочок Termarest Z-Lite в чохлі Nulon "Снаряжение"	1	553		http://ex.com.ua/index.php?productID=191 www.kombrig.net/snar-isom.htm http://multisport.com.ua/index.php?productID=114&ct=
4	плащ пончо CapeBag, Terra Incognita	1	412		http://www.gorgany.com/product_info.php/products_id/4795
5	плащ індивід. поліетиленовий	1	65		
6	компас планшетний 22С	1	42		http://multisport.com.ua/index.php?productID=121&ct=
7	годинник водонепроникний				
8	ліхтар Tikka E43 PBY, Petzl	1	74		http://ex.com.ua/index.php?productID=5382
9	окуляри сонцезахисні Sherpa 079, Julbo	1		95	http://el-cap.kiev.ua/ru/Katalog-tovarov/Alpinizm,-gornyy-turizm/Ochki-Julbo-Sherpa.html
10	бейсболка (кепка BDU)	1		71	http://shop.militarist.com.ua/product/3469
11	лижна шапка	1	34		
12	вітровка LITE-SPEED JKT, Montane	1		195	http://ex.com.ua/index.php?productID=5919
13	сорочка	1		235	
14	теніска	1	182		
15	пухівка, Lafuma	1	905		
16	джерсер Walker, Comandor	1	262		
17	футболка термо Rock Front	1	232		
18	штани NITO pants, Milo	1		564	http://ex.com.ua/index.php?productID=1569
19	штани легкі бріджі	1	256		
20	штани вітрозахисні		420		
21	штани термо Frozzy, Commandor	1	238		www.commandor.com.ua/clothes/skin/frozzy_br
22	шкарпетки товсті теплі	3п	161	76	
24	шкарпетки тонкі	3п	64	32	
25	рукавиці NordBlanc 2848 Ski Gloves, Comtex	1п	96		http://ex.com.ua/product/nord-blanc-nbwg2848-ski-gloves-18762/
26	гамаші Salewa	1п		204	www.commandor.com.ua/accessories/gamashi
27	носова хустка	3	33		
28	кросівки	1п	752		
29	вібрам Trezeta, New Fitzroy nv'11	1п		2880	http://extremstyle.ua/botinki-catalogs/New_Fitzroy_nv%2711-66259/
30	посуд (кружка, миска, ложка, ніж)	1к	347		
31	туалетне приладдя: рушник, мило, з/щітка, з/паста, гребінець	1к	246		
	всього		8 534	4 352	

загальна вага: 12 886

Табл. 4. Особисте спеціальне спорядження

	найменування	кількість	вага (грам)		
			в рюкзаку	поза рюкзаком	
1	льодоруб CAMP Neve Ice-Axe http://ex.com.ua/product/camp-neve-ice-axe-1836/	1	425		
2	каска PETZL ELIOS 1 http://ex.com.ua/index.php?productID=416	1	350		
3	страхувальна система Nord-Vento + блокування http://www.equip.ru/product/alpin/alpin-2.html	1к	750		
4	страхувальний вус ~ 5 м	1	200		
5	страхувальні рукавиці	1п	75		
6	прус (мотузка 6 мм)	1	60		
7	карабін	5	394		
8	гальмівний пристрій Petzl reverso-3 http://www.petzl.ru/sport/catalog/172/98.html http://www.petzl.com/en/outdoor/belay-devices/reverso-3	1	77		
9	жумар KONG 896-D LIFT right handle http://ex.com.ua/index.php?productID=359	1	217		
10	“педаль”	1	58		
11	Pantin Petzl http://ex.com.ua/index.php?productID=8008 http://www.petzl.ru/sport/catalog/70/328.html	1	138		
12	трекінгові палиці	1		710	
	ВСЬОГО		2 744	710	

загальна вага: 3 454

Табл. 5. Вагові характеристики

	основна частина маршруту	
	на групу (кг)	на 1 людину (кг)
групове спорядження	36,473	6,079
особисте спорядження	67,668	11,278
продукти	61,620	10,270
паливо	5,180	0,863
всього:	170,941	28,490

Вага наплічника при виході маршрутна одного чоловіка: **30,642 кг**на одну жінку: **24,187 кг**

8.3. Харчування на маршруті

Розрахунок кількості продуктів у поході базувався на принципі зростання ваги продуктів на одного чол.-день, яка змінювалась від 400 г/чол.-день на початку маршруту до 700 г/чол.-день в кінці маршруту. Загальна вага продуктів складала **61 620 г**, середня - на одного чол.-день **513 г**. Меню повторювалось кожні 5 днів.

Традиційний денний раціон: сніданок, перекуси, обід, перекуси, вечеря.

Сніданки та вечері завжди були гарячими. На сніданок: супи рибні (м'ясні), борщ український, молочні каші. Для зменшення загальної ваги продуктів, такі інгредієнти як м'ясо, риба, овочі (морква, капуста, цибуля, картопля, буряк, томати), були сублимованими і заготовлені самостійно. Щоб зменшити час приготування, сублимовані інгредієнти перед використанням замочувались на ніч. Каші (рис, гречка, кукурудзяні пластівці), картопляне пюре та макарони були на вечерю.

Ковбаса, сир, сало, сухарі, шоколад (халва, щербет, козинакі або ірис) – типове меню на обід.

Хліб був повністю замінений сухарями. Найчастіше чорні сухарі вживали із супами або борщем та за обідом, солодкі – до каш.

До чаю – цукерки або солодкі сухарі.

Сухарі зроблені зі свіжого хліба за допомогою духовки:

Хліб «Батон» 450г свіжий = 340г сухарів

Хліб «Український» 950г свіжий = 540 г сухарів

Результати сушіння продуктів за допомогою електросушарки:

Табл. 6.

свіжий очищений продукт	у скільки разів усушується
морква	7,5
цибуля	10,3
буряк	7,3
капуста	12,4
яловичина	4,7
риба - хек	7
томати	16

Табл. 7. Продукти (придбані в Києві).

	загальна вага (г)	на 1 людину г/день	вага порції (г)	кількість прийомів в їжу	одиниця виміру	вартість одиниці (грн)	загальна вартість (грн)
рис швидкого приготування «Vosto»	2330	19,4	150	1	уп. 250 г	15,50	144,46
			500	1			
			540	2			
			600	1			
вермішель «Мівіна»	2060	17,2	420	1	уп. 400 г	9,00	46,35
			500	1			
			540	1			
			600	1			
вермішель «Павутинка»	600	5,0	150	4	1 кг	16,00	9,6
гречка	2780	23,2	150	4	1 кг	11,00	30,58
			500	1			
			540	2			
			600	1			
картопляне пюре сухе (виробництво Білорусь)	2100	25,5	420	1	1 кг	16,00	33,60
			540	2			
			600	1			
манка	360	3	180	2	уп. 1кг	9,00	3,24
пшенична крупа «Артек»	150	1,3	150	1	уп. 900 г	5,00	0,83
ячка	300	2,5	150	2	уп. 1кг	6,50	1,95
кукурудзяні пластівці	2660	22,2	300	2	уп. 400 г	5,00	33,25
			420	1			
			500	1			
			540	1			
			600	1			
тушонка	4420	36,8	340	13	банка 340 г	20	260,00
тушонка домашня	2100	17,5	300	7	1 кг сирого м'яса	65,00	255,00
м' ясо сухе (яловичина)	720	6	60	12	1 кг сирого м'яса	70,00	281,00
риба суха (хек)	240	2	60	4	1 кг сирої риби	32,00	68,00
ковбаса сирокочена	3150	26,3	180	4	1 кг	119,00	374,85
			270	9			
сало	3150	26,3	180	4	1 кг	45,00	141,75
			270	9			
сир	3420	28,5	180	4	1 кг	72,00	246,24
			270	10			
сіль кам' яна	1000	8,3	18	40	уп. 1500 г	2,50	1,67
спеції	200	1,7	6	36	уп. 30 г	4,00	26,67
чай чорний крупнолистовий	600	5	18	36	уп. 100 г	14,00	84,00
цукор рафінад	3840	32	90	36	уп. 1000 г	13,00	49,92
			150	4			
компот «Карпатський чай»	100	0,8	3	33	уп. 100 г	14,00	14,00
сухарі чорні	3240	27	108	30	1 буханка свіжого хліба	5,25	31,50
сухарі білі	3060	25,5	102	30	1 свіжий батон	3,75	33,75
морква суха	96	0,8	6	16	1кг свіжої моркви	6,00	14,00

	загальна вага (г)	на 1 людину г/день	вага порції (г)	кількість прийомів в їжу	одиниця виміру	вартість одиниці (грн)	загальна вартість (грн)
цибуля суха	96	0,8	6	16	1 кг свіжої цибулі	4,00	6,00
картопля суха	960	8	60	16	1 кг свіжої картоплі	16,00	16,00
буряк сухий	96	0,8	24	4	1 кг свіжого буряка	5,00	4,85
капуста суха	168	1,4	36	4	1 кг свіжої капусти	5,00	19,00
томати сухі	24	0,2	6	4	уп. 10 г	20,00	14,40
молоко сухе	480	4	120	4	уп. 200 г	18,00	43,20
сухофрукти (в молочну кашу)	360	3	90	4	уп. 180 г	13,00	26,00
ванільний цукор	20	0,2	5	4	уп. 10 г	0,60	1,20
халва	720	6	180	4	уп. 200 г	8,00	28,80
сухарі солодкі	360	3	90	4	уп. 400 г	11,65	10,49
цукерки «Ромашка»	360	3	90	4	1 кг	54,00	19,44
цукерки «Червоний мак»	450	3,8	90	5	1 кг	59,00	26,55
цукерки «Кара-кум»	450	3,8	90	5	1 кг	64,00	28,80
цукерки «Снікерс»	180	1,5	90	2	1 кг	65,00	11,70
цукерки «Твікс»	90	0,75	90	1	1 кг	65,00	5,85
цукерки «Баунті»	90	0,75	90	1	1 кг	65,00	5,85
цукерки «Candy Nut»	360	3	90	4	1 кг	50,00	18,00
цукерки «Мисливські»	90	0,75	90	1	1 кг	48,00	4,32
цукерки «Ліщина»	210	1,8	105	2	1 кг	59,00	12,39
цукерки «Шалена бджілка»	300	2,5	30	10	1 кг	35,00	10,50
цукерки «Шипучка»	200	1,7	50	4	1 кг	35,00	7,00
цукерки-льодяники	600	5	30	20	1 кг	31,00	18,60
козінки	720	6	180	4	уп. 180 г	10,00	40,00
шоколад	2000	16,7	200	4	плитка 100 г	9,00	180,00
			100	12			
ірис	720	6	180	4	уп. 100 г	4,00	28,800
шербет	720	6	180	4	уп. 400 г	12,00	21,60
гематоген	500	4,2	50	10	уп. 50 г	4,60	46,00
курага	500	4,2	25	20	1 кг	60,00	30,00
родзинки	620	5,2	31	20	1 кг	31,00	19,22
банани в'ялені	1000	8,3	50	20	1 кг	45,00	45,00
інжир	1000	8,3	50	20	1 кг	55,00	55,00
фініки	1000	8,3	50	20	1 кг	40,00	40,00
кеш'ю	500	4,2	25	20	1 кг	110,00	55,00
насіння соняшника	500	4,2	25	20	1 кг	27,00	13,50
мигдаль	500	4,2	25	20	1 кг	97,00	48,50
кедрові горіхи	1000	8,3	50	20	1 кг	250,00	250,00
мед	300	2,5	75	4	банка 480 г	40,00	25,00
олія оливкова	400	3,3	25	20	пляшка 400	39,00	39,00
часник	300	2,5	15	20	1 шт.	24,00	7,20
пакети для фасування продуктів					уп. 100 шт	8,00	36,00
плівка харчова					рулон 100 м	17,00	51,00
	61 620						

Вага продуктів: 61 620 г

Вартість продуктів: 3555,93 грн

Вартість продуктів на 1 людину: 592,67 грн

Табл. 8. Меню

	день 1	день 2	день 3	день 4	день 5
сніданок	суп рибний (вермішель риба суха, морква суха, цибуля суха, картопля суха, сіль, спеції)	молочна каша (рис/ пласт.кукуру дзяні, молоко сухе, сухофрукти, ванільний цукор)	борщ (буряк сухий, капуста суха, морква суха, цибуля суха, м' ясо сухе, картопля суха, томати сухі, сіль, спеції)	суп м'ясний (пласт.кукуруд зяні, м' ясо сухе, морква суха, цибуля суха, картопля суха, сіль, спеції)	суп м'ясний (гречка/ячка/ артек, м' ясо сухе, морква суха, цибуля суха, картопля суха, сіль, спеції)
	сухарі чай цукор цукерки	сухарі солодкі чай цукор цукерки	сухарі чай цукор цукерки	сухарі чай цукор цукерки	сухарі чай цукор цукерки
обід	ковбаса сало шоколад сухарі часник	ковбаса сир козінаки сухарі часник	сир сало халва сухарі часник	ковбаса сало шербет сухарі часник	ковбаса сир шрис сухарі часник
вечеря	каша рисова	каша гречана	вермішель	пюре картопляне	кукурудзяна каша
	рис тушонка сіль спеції олія оливкова сухарі чай цукор цукерки	гречка тушонка сіль спеції сухарі чай цукор мед	вермішель тушонка сіль спеції олія оливкова сухарі компот цукор цукерки	пюре картопляне сухе тушонка сіль спеції сухарі чай цукор цукерки	кукурудзяні пластівці тушенка сіль спеції олія оливкова сухарі чай цукор цукерки
перекуси	льодяники курага банани в'ялені родзинки кеш'ю	льодяники фініки інжир арахіс родзинки	льодяники арахіс курага банани в'ялені кедрові оріхи родзинки	льодяники фініки мигдаль інжир насіння соняшника	льодяники курага цукерки «Шалена бджілка» банани

Табл. 9. Кількість використаних продуктів по дням маршруту

день подорожі	кількість продуктів г/чол.-день	в середньому на маршрут г/чол.-день
1	396	513
2	400	
3	400	
4	412	
5	414	
6	415	
7	450	
8	473	
9	500	
10	502	
11	510	
12	550	
13	555	
14	560	
15	600	
16	610	
17	615	
18	623	
19	640	
20	635	

7.4. Медичне забезпечення

Табл. 10. Склад аптечки

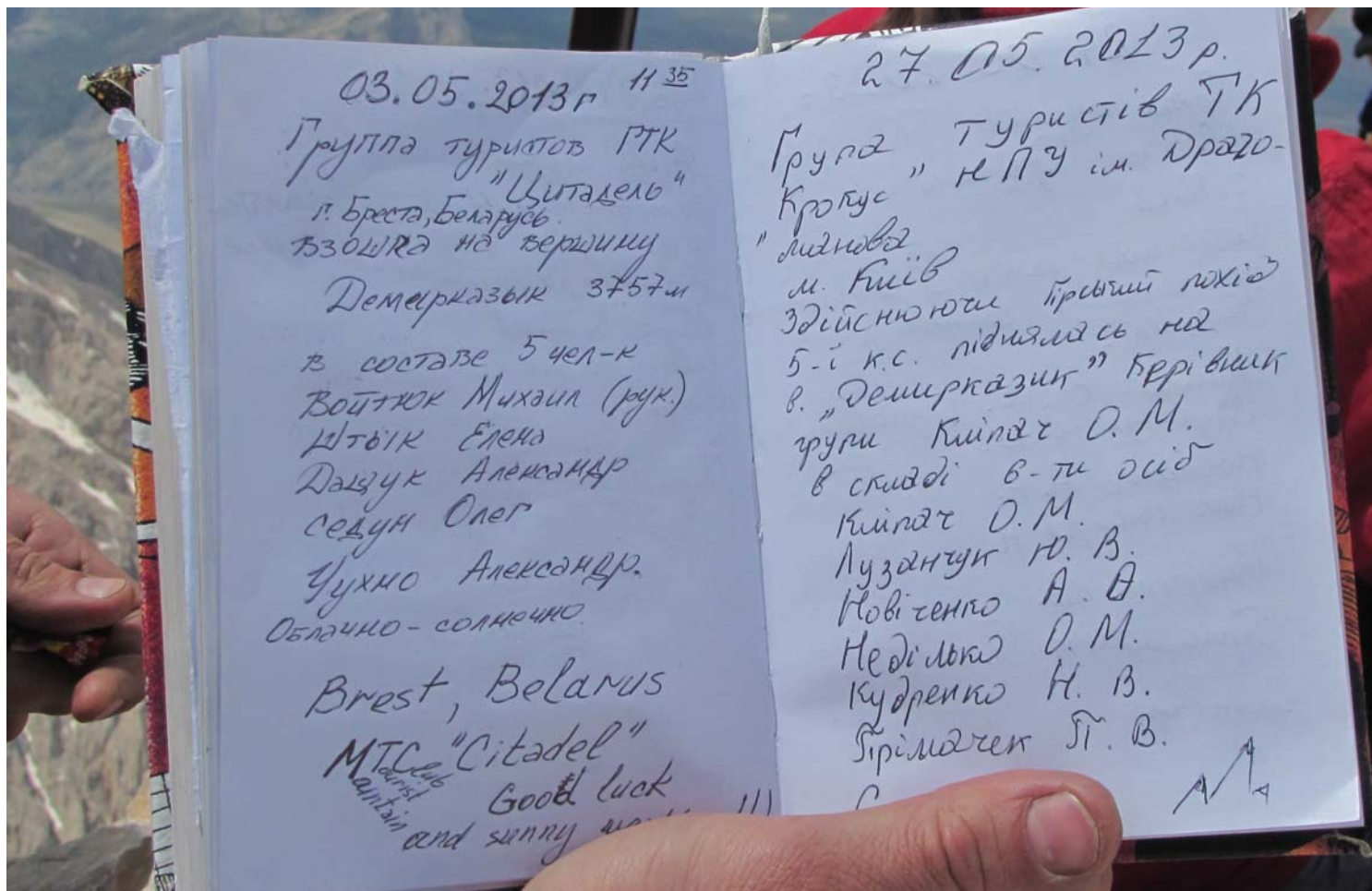
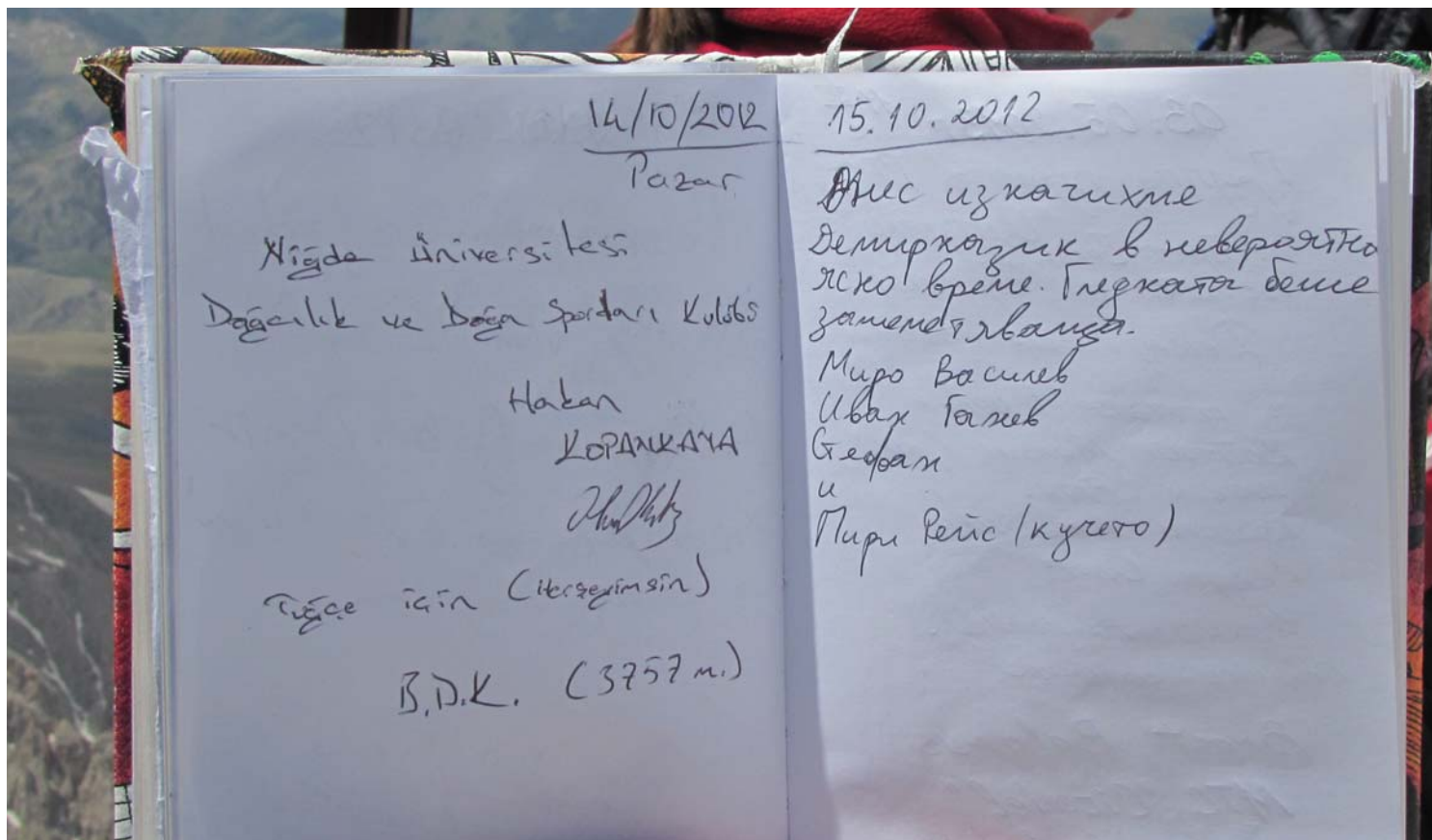
№	назва	одиниця виміру	кількість	вага (г)
I ЗНЕБОЛЮВАЛЬНІ І ЖАРОЗНИЖУВАЛЬНІ				
1	Доларен	табл	16	4
2	Кеторолак	табл	10	5
3	Терафлю	пакет	10	25
4	Парацетамол	табл	20	2
5	Дексаметазон	табл	20	2
6	Анальгін	табл	20	4
7	Диклоберл	табл	50	1
8	Панадол	табл	12	4
9	Цитрамон	табл	10	4
10	Баралгетас	табл	10	5
11	Пенталгін	табл	7	4
II СЕРЦЕВО-СУДИННІ, НЕРВОВА СИСТЕМА				
12	Валідол	табл	10	2
13	Дицинон	табл	10	2
14	Ніфедипін	табл	20	2
15	Кофеїн-Бензоат Натрію	табл	40	2
16	Корвалмент	табл	30	2
17	Нітрогліцерин	табл	40	4
III ПРИ ХВОРОБАХ ШЛУНКУ ТА КИШЕЧНИКУ				
18	Ренні	табл	10	5
19	Ранитидин	табл	5	5
20	Реліф-Ультра	супозиторій	6	10
21	Біле активоване вугілля	табл	20	5
22	Лоперамід	табл	10	5
IV ПРИ ХВОРОБАХ ОРГАНІВ ДИХАННЯ				
23	Травісил	льодяники	32	7
24	Бромгексин	табл	25	2
25	Стрепсілс	льодяники	24	7
26	Нокспрей	пляшка	1	20
V СПАЗМОЛІТИЧНІ ЗАСОБИ				
27	Белластезин	табл	10	4
28	Но-шпа	табл	12	6
VI ПРОТИАЛЕРГІЙНІ				
29	Лоратадин	табл	10	5
VII САЛУРЕТИКИ				
30	Фуросемід	табл	20	5
VIII ІНГІБІТОРИ КАРБОАНГІДРАЗИ				
31	Діакарб	табл	5	2

№	назва	одиниця виміру	кількість	вага (г)
ІХ ПРОТИБЛЮВІТНІ ЗАСОБИ				
32	Фламін	табл	10	2
Х АНТИСЕПТИКИ				
33	Стрептоцид	табл	10	5
34	Фурацилін	табл	10	4
35	Пантенол	тюбик	3	200
36	Пантестин	тюбик	3	30
37	Біопантенол(сонцезахисний крем)	тюбик	2	50
38	Перекис водню	пляшка	1	50
39	Рятівник	тюбик	2	30
40	Йод	олівець	1	10
ХІ АНТИБІОТИКИ				
41	Ампіцилін	табл	24	6
42	Амоксил	табл	9	4
ХІІ НЕСТЕРОЇДНІ ПРОТИЗАПАЛЬНІ ПРЕПАРАТИ				
43	Диклофенак	тюбик	2	50
44	Фастумгель	тюбик	1	30
ХІІІ АНТИКОАГУЛЯНТИ				
45	Гепаринова мазь	тюбик	2	25
ХІV ПРОТИІНФЕКЦІЙНІ				
46	Ципрофлоксацин	табл	26	7
ХV ДЛЯ ДОГЛЯДУ ЗА ШКІРОЮ				
47	Помада гігієнічна	шт	7	10
48	Дитячий крем	тюбик	2	30
49	Крем для ніг	тюбик	1	30
ХVІ ПРИ ХВОРОБАХ ОЧЕЙ				
50	Візин	пляшка	1	10
ХVІІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПЕРЕВ*ЯЗКИ				
51	Серветки марлеві	шт	5	20
52	Пластир	рулон	2	30
53	Пластир бактерицидний в 3-х розмірах	шт	100	2
54	Бинт нестерильний	шт	2	20
55	Бинт стерильний	шт	3	30
56	Бинт еластичний	шт	1	50
ХVІІІ ІНСТРУМЕНТИ				
57	Ножиці	шт	1	10
58	Пінцет	шт	1	10
59	Люстерко	шт	1	10
60	Термометр	шт	1	20
61	Рятувальне одіяло	шт	1	100
ЗАГАЛЬНА ВАГА (Включена сумка для перенесення медикаментів)				2.5 кг

Аналіз захворювань та загального самопочуття учасників

Серйозних захворювань під час походу не спостерігалось. Основними причинами поганого самопочуття стали вплив клімату, які проявлялися у деяких учасників групи на початку походу у перші 2 дні. Слід відзначити, що всі учасники мали неодноразовий досвід перебування у високогір'ї на Кавказі та Тянь-Шані, що полегшило акліматизацію в новому районі.

9. Перевальні записки

Мал. 3. Перевальна записка з вершини Демирказик.

группа туристов
 из г. Санкт-Петербург
 клуб туристов Универ-
 ситета (КТУ) в составе
 6 человек поднялась
 на перевал "19" со стороны
 г. Р. Сырма.
 Спустился в 13⁰⁰
 Спустился в ур.
 Бюлькь Бакон. Погода
 портится, приближается
 гроза.

Шлем записки
 Урачине г. Харьков.
 Всем Удачи!

Мал. 4. Перевальна записка з перевалу Калди Сх. (1Б).

10. Список літератури

Загальна інформація

1	The Ala Dağ: Climbs and Treks in Turkey's Crimson Mountains	O. B. Tuzel	http://books.google.com.ua/books?id=h4qxRhk-M08C&dq=%D0%B1%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D0%BC%D0%B0&hl=uk&source=gbs_navlinks_s
2	Türkiye Tırmanış Rotaları Rehberi (альпініські маршрути, вершина Аладаглары)		http://www.yuksekler.net/show_area/4856dd04aeac5
3	Yıldız teknik üniversitesi dağcılık kulübü		http://www.ytudak.org/
4	Tunç findık kişisel web sitesi		http://www.tuncfindik.com/
5	The mountains of Turkey	Karl Smith	http://books.google.com.ua/books?id=uhIPR3s-HBQC&pg=PA153&lpg=PA153&dq=%D1%81%D1%83%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%B0%D1%8F&source=bl&ots=F8GAozjEuB&sig=X2K-Rh9Jg1Erc6YhSdjsb8ksDVQ&hl=uk&sa=X&ei=gYYWUZixHoiVtQa8nYDoAQ&ved=0CDYQ6AEwAQ#v=onepage&q=%D1%81%D1%83%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%B0%D1%8F&f=false
6	Аладаглар		http://wiki.risk.ru/index.php/%D0%90%D0%B%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D1%80
7	Aladağlar. Загальний географічний і природознавчий огляд.		http://www.tkg.org.ua/node/9999
8	т/к Вестра		http://www.westra.ru/passes/Maps/4

Перевал Кючюк-Демирказик (1А)

9	Аладаглар, травень 2005	кер. Славін Д.	http://bardjur.fizteh.ru/maps/maps/Turkey/27.htm
10	Фотозвіт, гірський похід н/к з ел. V кс.	кер. Малахов Б.	http://www.turclubmai.ru/heading/papers/825/index_boris.htm
11	Звіт про гірський похід III кс, 27.04 – 08.05.2008, т/к Вестра	кер. Горчаков О. В.	http://www.mountain.ru/article/article_display_1.php?article_id=5312
12	Отчёт о горном туристском походе 2 к.с. по хр. Аладаглар, совершённом группой туристов т/к "Вестра" г. Москвы в период с 27.04 по 04.05.2009 г.	кер. Тільман Ю. О.	http://www.westra.ru/reports/tilman.html

Перевал Акчай хибний (2А)

13	Звіт про гірський похід III кс, 27.04 – 10.05.2005, т/к МАІ	кер. Чижик Д. В.	http://www.turclubmai.ru/heading/papers/1171/

Вершина Демирказик (3А)

- 14 Demirkazsk mountin <http://www.mountain-forecast.com/peaks/Demirkazik>
- 15 Фотозвіт, гірський похід н/к з ел. V кс. кер. Малахов Б. http://www.turclubmai.ru/heading/papers/825/index_boris.htm
- 16 Сходження на в. Демирказик кер. Малахов Б. <http://www.turclubmai.ru/heading/papers/825/demirk.html>

Перевал Коджасарп (3А)

- 17 Звіт про гірський похід IV кс, 28.04 – 12.05.2011, т/к МАІ кер. Клипач О. М. http://www.krokus.org.ua/images/vi_aladagar_karta_marshruta.jpg

Перевал Демирказик Сх. (1Б)

- 18 Перевал № 1, Демирказик, т/к МАІ <http://www.turclubmai.ru/heading/papers/825/pass01.html>

Перевал Калди Сх. (1Б)

- 19 Отчет о горном туристском походе 2 категории сложности по хр.Аладаглар, т/к “Вестра” г. Москва, 30 апреля - 9 мая 2007 г. кер. Помазова А.В. <http://www.tourism.ru/docs/report/mountain/60/121/574/>
- 20 Звіт про гірський похід I кс, 02.05 – 11.05.2010, т/к Вестра кер. Жукова С. А. <http://www.westra.ru/reports/zhukova.html#demonstrativa>

Мапи, супутникові знімки

- 21 SAS. Планета 121010. Big maps - супутник <http://sasgis.ru/>
- 22 Схема Аладаглара для GPS Garmin. www.westra.ru/reports/aladaglar/aladaglarmap.html
- 23 Топографічна карта Аладаглару <http://www.tkg.org.ua/node/9996>
- 24 Aladaglar. Hiking map. 1:40 000. (нім.) <http://www.taurus-gebirge.de/>
- 25 Toros – Aladaglar. 1:25 000. (тур.) <http://www.ytudak.org/wp-content/uploads/takribi-rotajpg>
<http://www.ytudak.org/wp-content/uploads/Aladağlar-Krokisi-3.jpg>